
ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”
Стопански факултет
Катедра “Икономическа теория и МИО”

Сборник доклади от кръгла маса,
проведена в гр. Велико Търново
21 април 2022

Рецензенти:

Проф. д.ик.н. и д.пол.н. Карим Наама
Доц. д-р Илиян Матеев

Редактори:

Доц. д-р Иван Бянов
Гл. ас. д-р Даниел Диманов
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов
Гл. ас. д-р Невена Боянова
Гл. ас. д-р Светлана Лакова

© **Международната икономика след "Ковид-19"**,
сборник доклади, първо издание, 2022

© Издателство _____, Велико Търново

ISBN: 978-619-7281-86-6

СЪДЪРЖАНИЕ

1. БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА - РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА – Изабела Иванова, Сияна Димитрова	5
2. EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON SWISS MACROECONOMIC DEVELOPMENT – Sophie Weiland	20
3. BOSNIA AND HERZEGOVINA: SMALL ECONOMY IN A COMPLEX POLITICAL SYSTEM FACING COVID-19 PANDEMIC - Sara Stojakovic, Srdjan Jelusic	31
4. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ДИСПРОПОРЦИИ МЕЖДУ СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕС В РЕЗУЛТАТ НА КОВИД МЕРКИТЕ – Александър Кюркчиев	40
5. РАЗВИТИЕ И ПРОБЛЕМИ В МЕЖДУНАРОДНАТА ИКОНОМИКА СЛЕД КОВИД-19 – Андрей Ганчев	47
6. ВЛИЯНИЕ НА КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ – Маргарита Панчева	54
7. ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19 ВЪРХУ ТЪРГОВСКИТЕ И ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ НА КИТАЙ – Петър Драганов	60
8. ЕФЕКТИ ОТ КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ТУРИЗМА И ВЪЗДУШНИЯ ТРАНСПОРТ – Марта Стоичкова	69
9. ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ АГРАРНИЯ СЕКТОР НА ЕС - Венелина Колева	74
10. ТЕНДЕНЦИИ В БЪЛГАРСКИЯ ВНОС И ИЗНОС НА СТОКИ И УСЛУГИ ПРИ НОВАТА КОВИД РЕАЛНОСТ – Мартин Петров	80
11. ТЪРГОВСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ СЪС ЯПОНИЯ СЛЕД КОВИД-19 – Мария Иванова	89

12. ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ – Петър Петров	96
13. ПРОБЛЕМИ НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ СТРАНИ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД – Калин Николов	102
14. ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ВОЙНАТА В УКРАИНА ВЪРХУ СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА – Делян Добрев	108
15. ПАЗАРЪТ НА ТРУДА В ЕС В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОРОНАВИРУС – Фирдез Мехмедова	115
16. ЕФЕКТИ ОТ КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ВЪЗДУШНИЯ ТРАНСПОРТ – Катрин Сабелова	123
17. МАРКЕТИНГОВ АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТИТЕ В РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВЕЛИКО ТЪРНОВО – Диляна Петрова	127
18. МАРКЕТИНГОВ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ В ЧИТАЛИЩЕ “РАЗВИТИЕ 1895” ГР. СТРАЖИЦА – Доника Петрова	134
19. МАРКЕТИНГОВ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ В БИБЛИОТЕКА „П. Р. СЛАВЕЙКОВ“ – Иван Петров	142

БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА - РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА

THE BULGARIAN ECONOMY-DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC CRISIS

Изабела Иванова, Сяна Димитрова

e-mail: izabela2001@abv.bg; siana_pdimitrova@abv.bg

Abstract

Bulgaria is an European country, that has kept its name unchanged and has centuries old history. The transition in Bulgaria from a planned economy to an open market economy started in November 1989 to nowadays. Bulgaria is a member of many organizations, including the EU, United Nations, NATO, World Bank, World Trade Organization, Organization for Economic Co-operation and Development, Eurozone, Schengen area.

Bulgaria belongs to the group of developing economies where the standard of living is not reported with values, such as those of countries with good development. The Bulgarian economy is facing a number of challenges including political instability, Covid crisis, inflation, crisis in a number of sectors and many other economic indicators. For now Bulgaria has been handling an expectancy of greater security and predictability.

Keywords: Bulgaria, Covid crisis, organizations, economy

ВЪВЕДЕНИЕ

България е сред първите европейски държави и единствената, която е запазила непроменено своето име от създаването си до наши дни.

Намиращата се в източната част на Балканския полуостров България има зад себе си доста бурна история. На територията на страната се открояват следите, оставени от траки, гърци, римляни, византийци, славяни и прабългари. От 1946 до 1990 г. България е комунистическа еднопартийна държава. През юли 1991 г. са положени законовите основи за формирането на парламентарна република. България е изправена пред нелеката задача да разреши икономическите проблеми, съпътстващи процеса на преход от планово стопанство към пазарна икономика. Страната става пълноправен член на ЕС от 01.01.2007 г., а през 2004 г. е приета в НАТО.

През ноември 1989 г. и в България комунистическото еднопартийно господство намира своя край. През юли 1991 г. в сила влиза нова, некомунистическа

конституция. Успешната демократизация може да се проследи по честите и безпроблемни смени на правителствата: от 1990 г. насам нито един от сформираните кабинети не е избран повторно. При парламентарните избори, проведени през юни 2001 г., Националното движение Симеон II (НДСВ) измества от власт съюза на Обединените демократични сили (ОДС).

Водеща цел за външната политика на България през последната декада на 20 век е членството и в ЕС и еврозоната. Както и останалите страни от източния блок, след края на Втората световна война, България започва своя преход от установения аграрен модел към индустриализация. Процесът протича при ръководеното от държавата планово стопанство. Това развитие се отчита при първостепенно целево разширяване на тежката индустрия с интензивно потребление на енергия и суровини. С краха на комунистическата система през 1989 г. съществуващите икономически структури на източния блок много бързо се разпадат.

Стратегиите на протакане и невъзможността за структурни реформи довеждат до тежка икономическа криза в средата на 90-те години на миналия век. Правителството на Костов въвежда първите стъпки на реформа през 1997 г. Заедно със стабилизирането на паричната система чрез обвързването на българския лев с немската марка последва и приватизацията на множество предприятия. Следващото правителство на Сакскобургготски в основни линии продължава да следва този курс на развитие. Междувременно България вече е една от страните кандидати за членство в ЕС. Като неразрешени проблеми остават ниската производителност, дефицитният търговски баланс и високият външен дълг на страната, спрямо БВП.

Изключително разнообразна е и природата на България, а релефът е незаменим ресурс за икономическото и М развитие. С неговото формиране е свързано образуването на полезните изкопаеми, които са суровина за развитието на промишлеността. Значително е влиянието му върху формирането и режима на реките, върху типа почви и вида растителност. Водните ресурси се формират от реките, езерата и подземните води, които са неравномерно разпределени на територията на страната. Растителният и животинският свят е изключително разнообразен и е важен ресурс за икономиката на България.

Осъзнаването на необходимостта от опазване и защита на част от удивителната и неповторима природа на България води до създаването на различни защитени територии. От тях най-големи са трите национални парка – "Рила", "Пирин" и "Централен Балкан". Дивата природа е защитена в над 55 природни резервата (Сребърна, Боатин, Баюви дупки, Парангалица, Джендема и други). В списъка на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО са включени две защитени територии – Национален парк "Пирин" и

биосферният резерват “Сребърна”. Уникални природни забележителности са различните релефни форми, които са обекти на вътрешен и международен туризъм – Белоградчишките скали, Мелнишките пирамиди, Ритлите, пещерата Магура, Чудните мостове, Седемте рилски езера и други.

В днешните български земи в продължение на хилядолетия са се създавали материални и духовни ценности със значим принос в европейската и световна култура. Историческите забележителности отразяват многовековната българска история и различните култури, които са ѝ повлияли. Много са материалните доказателства, които свидетелстват за хилядолетната ни история – от древните траки, гърци, римляни, през епохата на Първата българска държава, Средновековието, Възраждането и следосвобожденската епоха.

Световно известни исторически забележителности са: Казанлъшката гробница, Античният театър в Пловдив, Долината на тракийските царе, Перперикон, средновековната столица Плиска, Рилският манастир, историческият хълм Царевец в Търново и други.

Отделните географски обекти (природни и исторически) разкриват многообразието и красотата на българската природа, традициите и обичаите на хората, уникалното в облика на селищата, вековната история и култура на народа ни. Те са важна предпоставка за успешното развитие на познавателния и културен туризъм.

ИЗЛОЖЕНИЕ

България на световната карта

1. История:

- Основаване- 681 г.
- Іво Българско царство- от 681- до 1018 г.
- Про Българско царство- от 1185- до 1396 г.
- Шта Българска държава- от 1878 г.

2. География и население:

- Площ- 110 993,6км² (подрежда се на 103то място в света)
- Води- 2,16%
- Климат- умерено континентален
- Столица - София (същевременно и най-голям град)
- Официален език - Български
- Религия- Православно християнство
- Демоним- българин
- Население - 6 520 314 (на 108мо място по данни от 07.09.2021 г.)
- Гъстота на населението - 63,1души/км²
- Градско население - 73,7% (856то място).

3. Политическа система:

- Унитарна парламентарна република
- Държавен глава наричан Президент - Румен Радев, чиито функции се ограничават до представителни и
- Министър председател - Кирил Петков, който изпълнява ръководната функция на Правителството или изпълнителната власт.

4. Организации:

- ЕС
- ООН
- НАТО
- ОССЕ
- ОЧИС
- Световна Банка
- СТО
- ОИСР
- Еврозона
- Шенгенско пространство.

Икономика на България (устойчивост, развитие или упадък по време на пандемия)

1. България има висок индекс на човешко развитие- 0,816, с което тя заема 51 място в света в тази класация.

2. Работната сила има следните показатели:

- Обща стойност- 3 262 652 / или 75 % заетост/;
- Разпределение по сектори- На земеделието се падат 6,8 %, на индустрията 26,6%, а на услугите 66,6%;
- Последният оглед относно безработицата възлиза на стойност от 6,2%.

3. Външна търговия:

• **Износ** - България е специализирала износа си в следните стоки- облекла, желязо, машини и оборудване, както и горива. Неговата стойност е оценена на 29,08 милиарда щ.д. Партньори в износа са следните държави- Германия, Румъния, Италия, Турция, Гърция, Белгия, Франция.

• **Внос** - Страната ни внася стоки като- машини и оборудване, руди, химикали, минерали и основно суровини. Тук стойността стъпва на 31,43 милиарда щ.д. Партньорство във вноската търговия са следните представители- Русия, Германия, Румъния, Гърция, Турция.

4. Първичен сектор/(добив на полезни изкопаеми):

Добивът на полезни изкопаеми в България, значително се е увеличил през последните 10 години. Общата стойност на добитите количества за 2010 г., когато

отчетеният ръст е най-голям, спрямо предходните години, се равнява на 79 619 хил. т. = 2,3 милиарда лв. Добивът се състои в извличането на следните ресурси:

- Бисмут - 10то място в света по добив;
- Цинк - 31во място в света;
- Мед - 19то място в света;
- Каменни въглища - 6то място в ЕС веднага след Германия и Полша;
- Злато - годишно се произвеждат около 4 тона злато, които са оценени на стойност от 347 милиона лв.;
- Сребро - около 5,5 тона годишно.

5. Вторичен сектор:

Вторичният сектор на България се характеризира с по-засилено развитие в следните сектори:

- Енергетика - добива се от ТЕЦ/топлоелектроцентрали/"Марица-изток" и "Русе-изток", ВЕЦ /водна електроцентрала/ ПАВЕЦ "Чаира", "Сестримо" и ПАВЕЦ "Белмекен" и АЕЦ Козлодуй.

- Машиностроене - Корабостроенето е водещия бизнес в този отрасъл на сектора.

- Хранителна промишленост - Всички видове хранителни продукти, както консервната промишленост, заедно с цигарите и алкохолните напитки. Основните суровини които се използват са от български добив. Добре развита е бирената индустрия, заедно с бутилирането на минерални и изворни води.

- Химическа промишленост - Производство на торове, синтетични и изкуствени влакна, пластмаси. (ЛУКОЙЛ НЕФТОХИМ Бургас, Плевенска рафинерия "Плама", "Неохим" АД при Димитровград).

- Металургия- До 2010 година този отрасъл понася цели 16 % от износа на страната, докато не постъпва закриването на най-големият металургичен комбинат- "Кремиковци" АД.

6. Третичен сектор

- Транспорт- Българския транспорт и транспортни мрежи са добре утроени благодарение на усвоените еврофондове за подобряване качеството на инфраструктурата, обновяване на магистралите и старите пътища.

- Туризм - Този показател също е добре развиваш се, дори в разклащането на света от кризата. България се радва на висок процент от общия БВП, идващ именно от туризма.

- Аутосорсинг - В последните години България се нарежда в страните с добре развита среда за аутосорсинг, тъй като развитието на технологиите, а именно ИТ сектора са значим показател в страната.

Макроикономически показатели в България през последните години (2019-2021)

Кризата, породена от глобалната пандемия, рязко промени динамиката на икономическата активност в България през месец март 2020 г. През последните 2 години, реалният растеж на БВП на България достига до 2,4% на годишна база, като през 2019 г. БВП в реално изражение достига до 3,4 %. Показателят, коригиран с ценовите нива, надхвърля предпандемичните нива, но остава 55% средното ниво за ЕС.

Това е резултат от множество фактори, включително мерките за запазване на заетостта и нивото на заплатите в частния сектор, които предотвратяват рязък спад в доходите на домакинствата, както и на липсата на рестриктивни фискални мерки за свиване на колективното потребление от страна на правителството. При външната търговия кризата въздейства както за значително свиване на износа на стоки и услуги, така и на вноса, като и двата показателя отчитат спад в реално изражение през второто тримесечие на 2020 г. от съответно 19% и 19,1%.

Същевременно, динамиката в различните икономически дейности е разнопосочна. Очаквано, в дейностите, които са пряко засегнати от ограничителните противоепидемични мерки, се отчита най-голям спад – със 17,7% в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство“ и 4,7% в „Култура, спорт и развлечения“; също висок спад има и в „Операции с недвижими имоти“ – с 3%. Свиването е по-слабо изразено в „Добивна промишленост; преработваща промишленост, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци“ – с 2.8%, и „Селско, горско и рибно стопанство“ - с 0.8%.

Началото на пандемията почти незабавно доведе до съкращаване на работни места и увеличаване на безработицата. По данни от Агенция по заетостта (АЗ), за шест седмици след въвеждането на извънредното положение в страната в бюрата по труда са регистрирани над 105 хил. нови безработни, като постъпилите на работа за същия период са едва 16 хиляди. За периода до края на май 2020 г., новорегистрираните безработни надхвърлят постъпилите на работа с над 100 хил. Броят на регистрираните безработни в АЗ достига най-висока стойност от 295,5 хиляди лица през май 2020 г., или с над 112 хил. повече спрямо същия месец на 2019 г.

Отпадането на почти всички ограничителни мерки, както и началото на летният туристически сезон, допринасят в голяма степен за постепенното свиване на безработицата след месец юни 2020 г., като през август 2020 г. броят им спада до 245,8 хил., като годишното увеличение спрямо същия месец на

миналата година е малко над 73 хил. лица. за промяната на броя на наетите е сходен.

Трябва да се има предвид, че почти незабавно след обявяване на извънредното положение бе приета мярка за субсидиране на заетостта (т.нар. мярка 60/40), като по последни данни към август 2020 г. в нея са били включени над 170 хил. заети лица. Несигурността относно бъдещите мерки за подкрепа на заетостта към този момент прави изключително трудно оценяването на пълния ефект на икономическата криза върху пазара на труда, още повече, че ключово условие за допустимост на действащата програма бе запазване на нивото на възнагражденията. Този фактор, както и значително по-малкия брой наети в сектора на туризма, допринесоха за запазване на относително високия ръст на заплатите, като през юни 2020 г. средната заплата е с над 8,1% по-висока от същия месец на 2019 г.

Пандемията оказва изключително тежко влияние на международния туризъм. В първите месеци от средата на март 2020 г. основен фактор бяха ограничителните мерки в местата за настаняване и хранене, както и почти пълните забрани за пътувания през границите и практически спрените пътнически полети. Постепенното смекчаване на ограниченията пред социалния живот и пътуванията обаче остави редица преки и индиректни бариери пред международните пътувания, включително задължителна карантина при завръщане, изисквания за предварително тестване и други. Заедно с това, нагласите на част от потребителите в глобален и европейски план към безопасността и субективната оценка на здравните рискове се промениха. Всичко това изправи българския туристически бизнес пред огромно предизвикателство. През юни 2020 г. общият брой чужденци, посетили България, е със 75,2% по-нисък от броя през юни на 2019 г., а броят на тези, които са посетили страната с цел почивка или екскурзия е спаднал с 94,6%.

Ефектът на кризата започва да въздейства на износа на стоки още през март 2020 г., когато се отчита спад на годишна основа от 6,1%, последван от 17,4% през април 2020 г. и 20,4% през май 2020 г. През юни 2020 г. започва отчетливо възстановяване и спадът на годишна база се свива до 6,2%. За второто тримесечие на 2020 г. се отчита спад от 14,7% спрямо същия период на 2019 г., като износьт за ЕС спада с 13%, а за трети страни – със 17,8%. Динамиката по групи стоки е изключително разнопосочна, като например износьт на лекарства и козметика, на селскостопански продукти, на цимент и цветни метали отчита значителен ръст през целия период на кризата, за сметка на сериозен спад в износа на горива, мебели, облекла, машини и оборудване, включително автомобилни компоненти.

Спадът при вноса е още по-рязък, като през април и май 2020 г. той достига

съответно 31,4% и 28,4% спрямо същите месеци на 2019 г., а през юни 2020 г. започва свиване на годишния спад до стойност от 7,1%. За второто тримесечие на 2020 г. спадът на вноса е 22,7%, като най-голям принос има намаления внос – както заради свито потребление, така и заради значително намалели цени – на горива. Заедно с това, сериозен спад се отчита както при потребителските стоки за дълготрайна употреба (включително автомобили, обзавеждане, облекла), така и при инвестиционните стоки и суровините, които служат за междинно потребление на засегнатата от кризата експортно-ориентирана преработваща промишленост. Експортната насоченост на българската икономика обуславя и силната зависимост на активността в индустрията с външната среда. Независимо, че в България не бяха наложени ограничителни мерки в промишлените предприятия, внезапният шок в основните ни търговски партньори доведе до практическо блокиране на веригите на добавена стойност в редица отрасли на европейската икономика. Това от своя страна рязко сви търсенето на промишлена продукция на широк кръг предприятия в България. Общият индекс на индустриално производство започна да отбелязва спад на годишна база още през март 2020 г. – 6,8%, но пълният ефект на глобалната криза се усети през април и май 2020 г., когато спадът спрямо същите месеци на 2019 г. е съответно 15,9% и 16,1%.

Ефектът от верижното спиране на дейността се проявява най-силно в автомобилната промишленост, където свиването на производството през април и май 2020 г. е 74% и 63% на годишна основа, както и в машиностроенето като цяло, където се отчита спад от 37,4% и 39,2%. През юни 2020 г. започва процес на възстановяване, като през юни и юли 2020 г. се отчита ръст в индекса спрямо предходния месец. Други краткосрочни бизнес индикатори очертават сходна динамика на въздействието на пандемията.

Дейностите в областта на информационните и комуникационните технологии отбелязват ръст от 3,9% през 2020 г. спрямо същото тримесечие на 2019 г., но това е сериозно забавяне след почти двуцифрения темп на растеж за предходните пет тримесечия. (2019-2020)

Инвестиционната активност е ключов фактор за динамиката в строителството. Положителните тенденции в икономическия растеж, заетостта и доходите, както и все по-благоприятните условия за достъп до кредит обусловиха нарастването на интереса към ново строителство. Текущ индикатор за бизнес климата е и динамиката на сделките с недвижими имоти, вписани от службите по вписванията към Агенцията по вписванията.

След март 2020 г. вземанията на търговските банки от нефинансовите предприятия постепенно забавят своя ръст на годишна основа до 1,8% през юли 2020 г. До голяма степен това се дължи на номиналното свиване на

ползвания овърдрафт, което е свързано с намалената нужда от оборотен капитал при рязкото свиване на стопанската активност. Размерът на кредита за нефинансови предприятия през юли 2020 г. са с 5,3% над стойността от юли 2019 г., като за дългосрочните кредити над 5 години увеличението е с 6,4%. Кредитът за домакинствата продължава да нараства с по-бързи темпове, макар също да се отчита забавяне на динамиката.

По-рязка промяна през април и май 2020 г. бе отчетена при потребителските кредити, които дори се свиха в номинално изражение спрямо нивото от март, но това в голяма степен отразява затрудненията в търговията заради противоепидемичните ограничителни мерки, както и общото влошаване на потребителските нагласи непосредствено след средата на март 2020 г.

Редица международни и български институции в последните месеци 2020 г. публикуваха предвижданията си за проявленията и дълбочината на кризата, както и за модела и скоростта на очакваното възстановяване.

Поскъпването на цените на потребителските стоки има два аспекта – положителен и негативен. Първо, от гледна точка на потребителите това означава спад на тяхната покупателна способност, която и без това е една от най-ниските в Европа при средна брутна месечна заплата от 1 543 лв. през 2020 г. Засега обаче според експертите от Института за пазарна икономика, повишението на цените изостава от ръста на трудовите възнаграждения и в крайна сметка покупателната способност на българските потребители продължава леко да нараства.

Вторият аспект на инфлацията е, че повишението на потребителските цени води до покачване на приходите от ДДС за държавната хазна. Това е добре за публичните финанси, които в условията на ковид криза са принудени да влагат повече пари в противоепидемичните мерки, в здравната система и в подкрепа на най-силно засегнатите сектори на икономиката. Българската икономика е изправена пред редица предизвикателства, включително и политическата нестабилност през последните шест месеца на 2020г. Всичко това няма как да не се отрази на бизнес климата в страната. Засега тя се справя в очакване на по-голяма сигурност и предвидимост.

БВП (в неговата цялост) и Инфлация в периода на пандемична обстановка в България от 2020 г. насам

България принадлежи в групата на развиващите се икономики, където стандартът на живот не се отчита със стойности, като този от страните с добро развитие.

Разглеждайки ръстът на БВП за периода от 2018 г.-2021 г. следната статистика ще изглежда така:

- 2018г. +3,1%;
- 2019г. +3,4%;
- 2020г. - 5,1%;
- 2021г. +3,9%.

По сектори БВП (за 2021 г.) излиза със следното разпределение:

- Земеделие - 4,3%.
- Индустрия - 28%.
- Услуги - 67,4%.

Инфлацията в България през последните няколко години и по- конкретно по време на Ковид кризата, претърпява видими флукуации в своите стойности. Това се дължи на вече споменатите фактори в стопанския сектор на страната, които биват пряко засегнати от пандемията. С оглед на изминалата 2021г., в месец януари на 2022 г. в НСИ бива отчетен финален резултат от 9,1% инфлация. Ако се направи разбор по изминалите месеци в отчетения период, се засича индекс на потребителските цени от 101,5%, което дава стойност на месечната инфлация от 1,5%.

Ако се има предвид хармонизиращият индекс на потребителските цени (ХИПЦ), за периода януари 2021 г.- януари 2022 г. се отчита 7,7% годишна инфлация, а месечната е 1,2%.

В предходният отчетен период на инфлационните промени, а именно декември 2020 г.- декември 2021 г. годишният коефициент възлиза на 6,6%.

Тези данни стават доста значими по отношение процеса на навлизане, на България, в Еврозоната.

Общ държавен дефицит и излишък за периода 2009-2020 г.;

Процент от БВП:

Географска единица	Период от време					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
България	-4,9	-3,1	-2,0	-0,3	-0,5	-5,4

Географска единица	Период от време					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
България	-1,7	0,2	1,2	2,0	2,1	-3,4

За да разгледаме бюджетния дефицит е съществено значение на първо място да дадем определение за такъв. Следователно бюджетен дефицит имаме когато разходите на една държава, са в повече от нейните приходи и се налага да се потърсят други, допълнителни средства, с които да се покрие тази разлика.

По официални данни на Националният статистически институт за периода на 2020 година (първата, която беше изцяло пандемична и засегната от Covid кризата), бюджетният дефицит е на стойност 4,78 млрд. лв., а държавният дълг се покачва на финалната сума от 29,602 млрд. лв.

Година по-рано (2019 г.), все още не се е говорела за дефицит, а за държавен излишък който е изчислен на 2,551 млрд. лв., а държавният дълг е бил в размер на 24,085 лв.

Членство в световни организации

1. ЕС- Европейски съюз / EU- European union /:

- Договор на Маастрихт- В град Маастрихт, Нидерландия, в 1992 година, две общности обединяват интереси и създават съюза, който и до ден днешен е познат като Европейски съюз. Европейската икономическа общност, съвместно с Евратом (Европейската общност за атомна енергия), подписват договор на 7 февруари, с който се слага началото на ЕС. Година по-късно, на 1 ноември, 1993 година ЕС официално се учредява като организация и започва своето съществуване.

- На 14 декември, 1995 г., в 37мото Народно събрание официално се подава молба за пълноправното членство на България в ЕС.

- В период от 10 години, молбата на страната бива разгледана и е започната процедура по разглеждане на секторите в стопанството, правната система, съдебната система, политиката и всички основни и важни фактори, формиращи структурната цялост на България.

- На 13 април, 2005 г. Европейският парламент се произнася с гласуване, чието мнозинство е в подкрепа на Договора за присъединяването на България към съюза.

- Официално на 25 април, същата година, България подписва

гореспоменатия договор с което се гарантира нейното членство.

- Приемане на България в съюза- На 1 януари, 2007 г. България се подрежда в списъка на пълноправните членки на ЕС, където остава и понастоящем.

- България в ЕС - В състава на Европейският парламент, членуват 17 евродепутати от България. Българско представителство има почти винаги, що се отнася до заседанията на Съвета на ЕС. България има председателство на Съвета на ЕС в периода януари - юни 2018 г.

- Търговия в ЕС- 66% от износа на България се падат на територията на ЕС, както следва - Германия (16%), Румъния (9%), Италия (7%), като държави членки и за държави извън съюза - Турция (6 %) и Китай (3%).

Вносът от ЕС е 61%, както следва - Германия (12 %), Италия (7%) и Румъния (7%), като държави членки и Турция (7%) и Русия (6 %), като държави извън съюза.

2. ООН - Организация на обединените нации (UN- United Nations):

- Създаване - Създаването на подобна организация може да се дължи само на една основна цел - опазване на световния мир. Така през 1945 г. се основава ООН.

- Приемане на България - На 14 декември, 1995 г. България подписва Хартата на ООН, с която официално бива приета като пълноправен член. Въпреки дадените жертви във Втората световна война, България остава на Хартата като вражеска държава, както се запазва до преди няколко години.

3. НАТО - Организация на Северноатлантическия договор (NATO- North Atlantic Treaty Organization):

- Създаване - основополагащо звено на Северноатлантическия договор, с който започва съществуването на НАТО е именно чл. 5. от Вашингтонския договор. С него се гласи че всяка една държава членка, следва да бъде защитена от всички останали по списък, подкрепена с ресурси и военна мощ, при случай на военно нападение в нейната територия.

- Подписване на Северноатлантическия договор - До формално и официално подписване на Северноатлантическия договор се стига на 4 април 1949 г.

- Членство на България - България става пълноправен член на НАТО едва след 15 годишен процес по присъединяване. На 14 февруари, 1994 г. Желю Желев, тогавашния президент, подписва така наречения рамков документ с който започва този процес. След като вече е част от програмата „Партньорство за мир”, се започва оформянето на нейното постъпване в организацията.

- 29 март 2004 г.- Официално България става пълноправна членка на НАТО.

4. ОССЕ - Организация за мира и сътрудничеството в Европа (CSCE- Organization for Security and Co-operation in Europe):

• Основаване - Начало на организацията се поставя през юли месец, 1973 г., като идеята е да се осигури орган, чрез който държавите да събеседват осигуряването на сигурност и сътрудничество в Европа.

• България се присъединява същата година.

5. ОЧИС - Организация за черноморско икономическо сътрудничество (BSEC- Black Sea Economic Co-operation):

• Основаване - ОЧИС има регионална структура по отношение на значението си, той-като идеята зад създаването и, заедно с членството и са съсредоточени именно в черноморския регион. Така на 4 юни, 1992 г. се създава организацията.

• Членство на България - България подписва още на създаването на организацията, редом с още 10 държави, с което стават пълноправни членки на пакта. В период от по- малко от една година (1 ноември, 2009 г.- 30 април, 2010 г.) България става и председател на ОЧИС.

6. Световната банка (The World Bank).

7. СТО - Световна Търговска организация (WTO - World Trade Organization):

• Основаване - 1 януари, 1994 г. Идеята зад образуването на подобна организация е с цел и направление към изглаждане на една координирана и уредена либерализация на международната икономика. Родоначалник на СТО е нейната предшественичка ГАТТ или „Общо споразумение за митата и търговията”.

• Членство на България - България бива приета в организацията на 1 декември, 1996 г.

8. ОИСР - Организация за Икономическо сътрудничество и развитие (OECD- Organization for Economic Co-operation and Development):

• Основаване - Организацията е създадена през 1961 г., като главната идея за същността на и е планът „Маршал”. Платформата на която се основават принципите на организацията разглежда развитието на демократично насочените държави с пазарна икономика.

• Членство - в текущата година (2022 г.) е започната съвместна комуникация със съветът на ОИСР за присъединяването и към държавите членки.

9. Еврозона:

• Държавите членки на ЕС, автоматично следва да са членки и та Икономическия и паричен съюз (ИПС), с цел задвижване и подкрепа в икономическите процеси на отделните стопанства. Тук обаче идва разграничението с членството в еврозоната. С въвеждането на еврото през 1999г., като общо валутен курс, по развитите икономики приемат членство в

еврозоната, като в дотогавашния момент, техният брой у 11 от общо 15. Всички държави присъединили се в съюза след 2005г., включително и България, изпълняват промени в клаузите за членство като поемат ангажимент по предвижване и влизане в еврозоната.

10. Шенгенско пространство:

- Шенгенското пространство е зона от 26 европейски държави, чиито граници са свалени една за друга. Като пълноправен член на Европейският съюз, България е задължена да поеме ангажимент по изпълнението на процедури за прилагането му, но те все още са в процес към този момент.

Европейски съюз и борбата с Ковид кризата

Присъединяването на България в Европейският съюз има както геополитическо, така и стратегическо значение. Страната ни, както вече стана ясно, е с геостратегическо значение, което се изразява в нейната ключова позиция. Събитията от първата половина на 20 век, следвани от загубата на територия и бавната промяна на политическата обстановка в България, оставят страната ни в шок от непрестанни промени и бързо променящи се изгледи за бъдещето. Одобрението и подкрепата на отделните структурни единици на съюза не само насърчават България възможно най-скоро да стане пълноправна членка на Европейската общност, но и променят възгледите и като себеутвърдена държава в очите на Европа и света.

Процеса по интеграция и приемане на България остава едно сигурно преминаване от бивша комунистическа държава, към демократична такава, чиято икономика да стане част от широкообхватния пазар на Европа. Днес, като пълноправен член, България не само че допринася за общото благо на съюза, но членството и носи много приноси и на собствената и икономическа система.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През паметната 2020 г. светът се изправи срещу един общ враг, а именно вирусът, известен като Ковид-19. Благодарение на доброто развитие на информационната система по света, държавите бързо задействаха изолацията си и затваряне на собствените си граници, с цел превенция от разпространяване на вируса. Но въпреки бързата реакция, мерките не се осъществиха на време и се достигна до глобална пандемия. Това обстоятелство разтърси икономиките дори и на най-развитите и вървежни страни в света. Ограничавайки се до разглеждане на Европейското пространство, благодарение на съществуващият съюз на държавите, бързо се стига до решение и предприемане на мерки в помощ на всяка една от тях. Още през март, 2020 г. се отваря Европейски фонд,

чиято цел е да се разпределят субсидии, които да помогнат в затруднените стопанства на страните.

В същата година Българската макроикономическа стабилност бива призната от Европейската комисия, без дисбаланси в бюджета. До този момент България има огромен напредък в икономическите аспекти, наблюдават се значителни подобрения в публичния сектор, но всичко това спира още в началото на 2020 г.

Добрата фискална система на България и позволява да се възползва от субсидирането в помощ на кризисни ситуации, като се възползва от лекият спад в държавния дълг, който на свой ред дава възможност за по-добри цени при финансиране в обратна посока - изплащане.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Голяма енциклопедия на страните. Том 1: Южна Европа, изд. Труд, София, 2006
- [2] Министерство на финансите, Икономиката на България - годишен обзор, 2020, <https://www.minfin.bg/bg/873>
- [3] <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/coronavirus/>
- [4] <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/index.html>

EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON SWISS MACROECONOMIC DEVELOPMENT

ПОСЛЕДЦИ ОТ ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА ШВЕЙЦАРИЯ

Sophie Weiland

Bern University of Teacher Education

e-mail: victoria.weiland@stud.phbern.ch

Abstract

This paper focuses on the effects of the Covid-19 pandemic on the development of the Swiss macroeconomy. To this end, the most important economic indicators and their changes as a result of the pandemic were examined. It is still too early to make long-term statements, but it can be said that the economic policy measures were able to cushion the effects of the pandemic.

Keywords: *Swiss economy, restrictions, Covid-19 Pandemic.*

INTRODUCTION

As one of the most prosperous countries, Switzerland also had to cope with the consequences of the Covid-19-pandemic. In addition to the restrictions on the everyday lives of the population, the lockdowns in particular have led to economic changes. Although it is still too early to assess the long-term consequences, it is already worth taking a look at the economy during the crisis. The following paper gives a rough overview of the effects of the pandemic on Swiss economy, while also describing it in general terms. For this purpose, main macroeconomic indicators are analyzed including GDP, inflation, interest rates and employment. Government restrictions and measures to tackle the crisis are also discussed.

MAINTEXT

1. General information about the swiss economy

The Swiss Confederation borders Germany, Austria, Liechtenstein, Italy and France. It has a federal structure and consists of 26 cantons. Zurich is the largest city in the country with over 400 000 inhabitants, but the federal capital is Bern. In total, over 8 million people live in the four language regions of Switzerland. Most of them live in the German-speaking part, followed by French-speaking Switzerland, Italian-speaking Switzerland and Romansh-speaking Switzerland. All four languages

are national languages.

Characteristic of Switzerland are the mountains in the Alps, 48 of which are over 4000m high. Geographically, the Alps make up about 58% of the total area, but only 11% of the population lives there.¹

The founding year of Switzerland is around 1291, when the first cantons, the so-called *Urkantone*, took a first common oath. Subsequently, more and more cantons joined the confederation. In 1798, the Helvetic Republic was founded, a centralized system, created under Napoleon on the French model. Due to a lack of acceptance among the population, each canton received its own constitution again in 1803. In 1815, the Congress of Vienna recognized the neutrality of Switzerland, which was to act as a buffer between Austria and France. In 1847 the *Sonderbundskrieg* took place. To date, the last war on the territory of Switzerland, in which the liberal, Protestant cantons fought against the conservative, Catholic cantons. The liberal cantons won and in 1848 the Swiss federal state was founded, as it exists until today.²

To this day, the principle of subsidiarity applies in Switzerland. The cantons and municipalities have far-reaching powers, for example over taxes or education. The competence of the state takes effect when the cantons and municipalities cannot handle it themselves. Seven members of the strongest parties in parliament form the Swiss government, the *Bundesrat*. This form of government is called concordance democracy.³

In addition to parliamentary democracy, Switzerland is a direct democracy. The people can, for example, take the referendum to a law. These votes are held up to 4 times a year.

In 2020, 163 180 people immigrated to Switzerland, while 109 376 emigrated⁴. Thus, Switzerland is a country of immigration. The share of the permanent foreign resident population in 2020 was about 25%⁵. It should be noted that Swiss citizenship is acquired by descent or naturalization, but not by birth in Switzerland⁶. Due to the

¹ Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online].

² Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online].

³ Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online].

⁴ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online].

⁵ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online].

⁶ Swiss State Secretariat for Migration [Accessed: 15. April 2022] [online].

low birth rates and the increasing life expectancy as well as the retiring baby boom generation, the proportion of elderly people in Switzerland is increasing, which is considered a risk factor for the pension system⁷. The following figure gives more detailed information about the population.

Population		Growth of population	
Total	8 736 500		0.80%
Swiss	6 493 600		
Foreigners	2 242 900	Fertility rate	
			1.51
Age of Population			
0-19 years	1 741 100	Life expectancy	
20-39 years	2 282 200	Male	81,0
40-64 years	3 051 700	Female	85,1
65-79 years	1 189 400		
80 or older	472 100		

Figure 1: Swiss Population. Source: BFS

2. MACROECONOMIC INDICATORS OF SWISS ECONOMY

2.1. GDP and inflation

In 2019, before the start of the Corona pandemic, nominal GDP was CHF 727.21 billion.

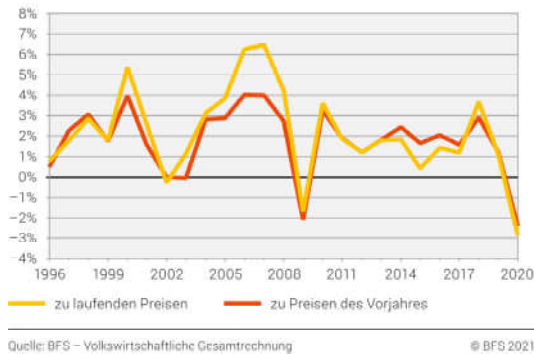
Real GDP per capita had an average annual growth rate of 0.8% between 1991 and 2020. Real GDP per capita experienced sharp declines in the years of the financial crisis as well as in the consequences of the Covid-19-pandemic. From 2019 to 2020, real GDP per capita fell by 3.1%. However, after the slump, the economy has recovered.⁸

⁷ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online].

⁸ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online].

Bruttoinlandprodukt

Jährliche Veränderung, in %

yellow: nominal, red: real

Figure 2: GDP, annual change, in %. Source: BFS

The inflation rate is measured by the *National Consumer Price Index* (Landesindex der Konsumentenpreise, LIK). It describes how much more expensive consumer goods are compared to an earlier point in time. Between 2016 and 2021, the average annual inflation ranged between -0.4 and 0.9%⁹. As a result of the Russian war in Ukraine, inflation rose to 2.2% in February 2022, mainly due to the price increase of petroleum products and because of supply shortages¹⁰.

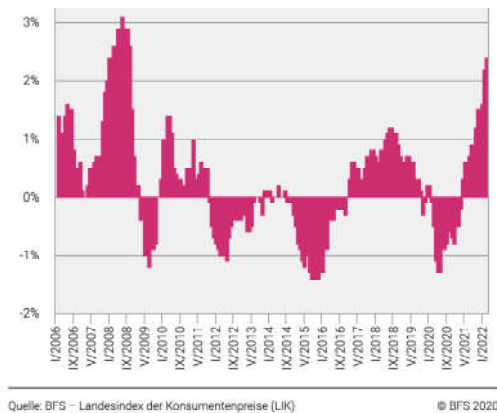

Figure 3: LIK from 2006 to 2022. Source: BFS

⁹ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

¹⁰ Swiss National Bank [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

By law, the Swiss National Bank (SNB) has the mandate to conduct the country's monetary policy. In doing so, it must always consider the overall interests of the country and has as its primary objective the maintenance of price stability, taking into account the economic cycle. The LIK is expected to rise by less than 2% per year, which is considered to be price stability. It also sets the SNB-key interest rate, which has stood at -0.75% since 2015. It therefore pursues an expansionary monetary policy.¹¹

2.2. Employment

In March 2022, there were 109 500 registered unemployed. This corresponds to an unemployment rate of 2.4%¹². Compared to March 2021, the rate has thus decreased by 1%. Before the Covid-19-pandemic in 2019, there were 112 341¹³. In January, 23.8% of the unemployed were unemployed for more than a year, while 56.8% were unemployed between 1 and 6 months¹⁴.

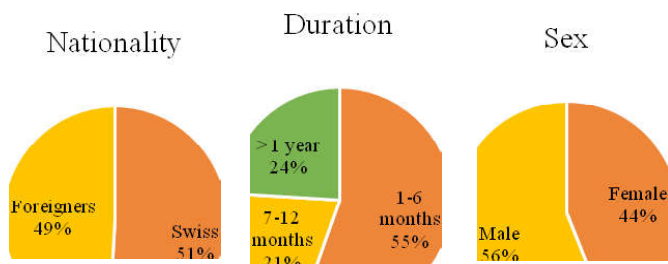

Figure 4: Registered unemployed by selected characteristics March 2022.
Source: SECO

Unemployment was cushioned by, among other things, the possibility of short-time work. During the pandemic, the aim was to prevent layoffs due to short-term and unavoidable work absences. As a result, many companies applied for short-time work for their employees. Short-time work compensation amounts to 80% of the loss of earnings. The part of the salary for which short-time work is introduced is covered by unemployment insurance.¹⁵

¹¹Swiss National Bank [Accessed: 15. April 2022] [online].

¹² Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online].

¹³ Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

¹⁴ Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

¹⁵ Swiss Confederation, ch.ch [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

Whereas in 2001, 6.6% of the workforce worked at least partly from home, this figure had risen to 24.6% by 2019 and to 34.1% by 2020. The reason for that increase was as well the pandemic. ¹⁶

2.3. International trade (export/import)

On the following charts on imports and exports, it is easy to see the change that both, except for precious metals, precious stones and gems, have decreased in 2020. In general, the number of exports is higher than that of imports.

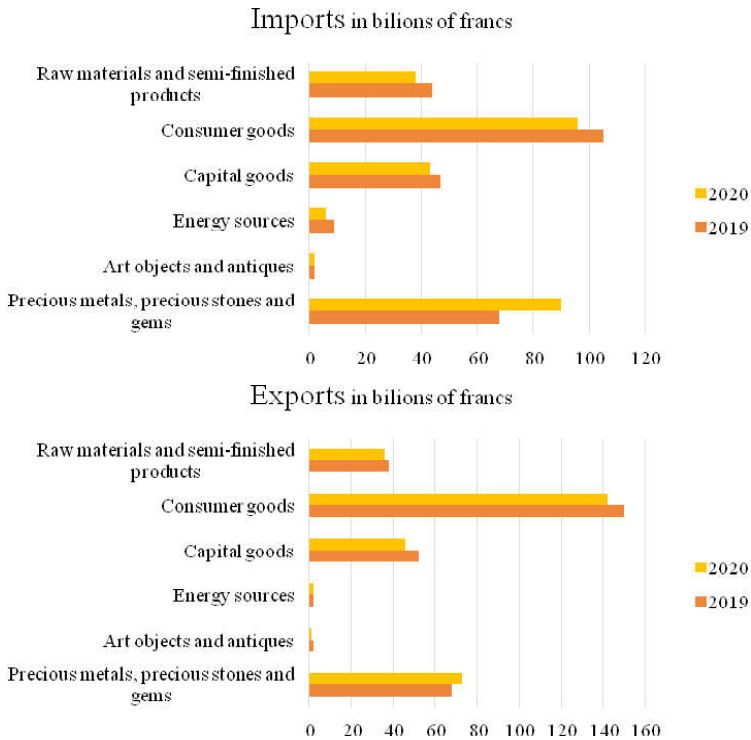

Figure 5 & 6: Exports and imports 2019 and 2020 by goods. Source: BAZG

For a long time, Germany was Switzerland’s largest trading partner. Recently, however, exports to the USA have increased sharply. 3/4 of the increase is due to chemical-pharmaceutical products. Whether this is related to the pandemic could not be found out.

¹⁶ Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online].

not be found out.

Figure 7: List of importing markets for a product exported by Switzerland.
Source: [trademap.org](https://www.trademapp.com)

Figure 8: List of supplying markets for a product imported by Switzerland.
Source: [trademap.org](https://www.trademapp.com)

3. GOVERNMENT MEASURES ON THE PANDEMIC

According to the OECD report, Switzerland has coped relatively well with the pandemic, partly due to generous government support measures in combination with low health policy restrictions.¹⁷

In the following part, I refer to a paper by Swiss economics professor Aymo Brunetti¹⁸. The severe restrictions on everyday life were justified by the fact that waiting for herd immunity was considered unacceptable due to the number of severe cases resulting in death and hospital congestion.

The focus of the restrictions was always to ensure as much freedom as possible while not overstressing the capacity of the health care system. In addition to voluntary social distancing measures, such as refraining from shaking hands, it quickly became clear that government intervention was needed. Besides the humanitarian reasons, that avoidable suffering of people should be minimized by means of medicine, a lockdown can also minimize the economic costs, because there is no uncontrolled collapse of the economy due to high numbers of illnesses, but there is a certain control.

Overall, business representatives in Switzerland were in favor of quick openings. On the other hand, the federal government argued that the macroeconomic consequences could be greater in the event of further waves of contagion. Compared with some other countries, it is striking that the restrictions in Switzerland were relatively low.

In terms of economic policy, an expensive package of measures was adopted, and the associated debts were accepted in the context of an emergency. Short-time work was mentioned earlier and was expanded during the measures. In addition, a substitute for self-employed workers was introduced and bank loans for companies were guaranteed by the authorities.

All these measures were aimed at quickly returning to a normal level after the end of the pandemic.

¹⁷ OECD [Accessed: 15. April 2022] [online].

¹⁸ Brunetti, A. Die grosse Pandemie. Bern: University of Bern, 2021.

CONCLUSION

Overall, it can be said that in Switzerland the economic consequences of the pandemic were well cushioned. There were far-reaching government measures to enable a rapid return to normality and the restrictions were kept as low as possible compared to other countries. In the future, it remains to be seen what measures can still be taken if such crises must be dealt with more frequently because of climate change. For future studies, it would be interesting to specifically compare the Swiss situation with other countries.

REFERENCES

- 1) Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/de/home/umwelt/geografie/geografie—fakten-und-zahlen.html>
- 2) Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/de/home/politik-geschichte/geschichte-der-schweiz.html>
- 3) Swiss Federal Department of Foreign Affairs [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/de/home/politik-geschichte/politisches-system/politisches-system-der-schweiz—fakten-und-zahlen.html>
- 4) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung.html>
- 5) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/migration-integration/auslaendische-bevoelkerung.assetdetail.18264545.html>
- 6) Swiss State Secretariat for Migration [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/integration-einbuengerung/schweizer-werden.html>
- 7) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/alterung.html>
- 8) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/querschnittsthemen/wohlfahrtsmessung/gueter/oekonomische-gueter/reales-bip-pro-kopf.html#tabellen_content_bfs_de_home_statistiken_querschnittsthemen_wohlfahrtsmessung_gueter_oekonomische-gueter_reales-bip-pro-kopf_jcr_content_par_tabs
- 9) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/preise/landesindex-konsumentenpreise.html>
- 10) Swiss National Bank [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at

h t t p s : / / w w w . g o o g l e . c o m /
url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwid_
b_1Jv3AhVshP0HHXxkC9QQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.snb.
ch%2Fde%2Fmmr%2Freference%2Fquartbul_2022_1_komplett%2Fs
ource%2Fquartbul_2022_1_komplett.de.pdf&usg=AOvVaw1ZVGmqRmF2UT-vV-
2mmSzt

- 11) Swiss National Bank [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.snb.ch/de/i/about/snb>
- 12) Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.arbeit.swiss/secoalv/de/home/menue/institutionen-medien/statistiken.html>
- 13) Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.amstat.ch/v2/index.html>
- 14) Swiss State Secretariat for Economy [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at https://www.seco.admin.ch/dam/seco/de/dokumente/Publikationen_Dienstleistungen/Publikationen_Formulare/Arbeit/Arbeitslosenversicherung/Die%20Lage%20auf%20dem%20Arbeitsmarkt/arbeitsmarkt_2022/lage_arbeitsmarkt_januar-2022.pdf.download.pdf/PRESSEBOK2201_D.pdf
- 15) Swiss Confederation, ch.ch [Accessed: 15. April 2022] [online]. Available at <https://www.ch.ch/de/arbeit/arbeitszeit/kurzarbeit/>
- 16) Swiss Federal Department of Statistics [Accessed: 15. April 2022] [online]. <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/kultur-medien-informationsgesellschaft-sport/informationsgesellschaft/gesamtindikatoren/volkswirtschaft/teleheimarbeit.assetdetail.16764364.html>
- 17) OECD [Accessed: 15. April 2022] [online]. <https://www.oecd.org/economy/switzerland-economic-snapshot/>
- 18) Brunetti, A. Die grosse Pandemie. Bern: University of Bern, 2021. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjG1bbOqaT3AhVIRPEDHY_qB58QFnoECAsQAQ&url=http%3A%2F%2Fstaff.vwi.unibe.ch%2Fbrunetti%2Fdownloads%2F202106_DieGrossePandemie.pdf&usg=AOvVaw08QRmpIsaYy64I9I4YgusF

Figures

Figure 1: Swiss Population. After BFS. [Accessed: 18. April 2022] [online].

<https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/stand-entwicklung.assetdetail.21826778.html> <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/stand-entwicklung.html>

Figure 2: GDP, annual change, in %. BFS. [Accessed: 18. April 2022] [online].

<https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/volkswirtschaft/volkswirtschaftliche-gesamtrechnung/bruttoinlandprodukt.html>

Figure 3: LIK from 2006 to 2022. BFS. [Accessed: 18. April 2022] [online].

<https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/preise/landesindex-konsumentenpreise/>

detailresultate.html

Figure 4: Registered unemployed by selected characteristics March 2022. SECO. [Accessed: 18. April 2022] [online].

https://www.seco.admin.ch/dam/seco/de/dokumente/Publikationen_Dienstleistungen/Publikationen_Formulare/Arbeit/Arbeitslosenversicherung/Die%20Lage%20auf%20dem%20Arbeitsmarkt/arbeitsmarkt_2022/lage_arbeitsmarkt_maerz_2022.pdf.download.pdf/PRESSEDOK2203_D.pdf

Figure 5 & 6: Exports and imports 2019 and 2020 by goods. BAZG. [Accessed: 18. April 2022] [online].

https://www.bazg.admin.ch/dam/bazg/de/dokumente/abgaben/aussenhandelstatistik/diffusion/Daten/Waren/2_3_VZ_EXPIMP.xlsx.download.xlsx/2_3_VZ_EXPIMP_de.xlsx

Figure 7: List of importing markets for a product exported by Switzerland. trademap.org. [Accessed: 18. April 2022] [online].

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c757%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1

Figure 8: List of supplying markets for a product imported by Switzerland. trademap.org. [Accessed: 18. April 2022] [online].

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c757%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1

BOSNIA AND HERZEGOVINA: SMALL ECONOMY IN A COMPLEX POLITICAL SYSTEM FACING COVID-19 PANDEMIC

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА: МАЛКА ИКОНОМИКА СЪС СЛОЖНА ПОЛИТИЧЕСКА СИСТЕМА ИЗПРАВЕНА ПРЕД ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19

Sara Stojakovic, Srdjan Jelisic

e-mail: stojakovic.sara@gmail.com srdjan.jelisic998@gmail.com

***Abstract:** The report examines how the global pandemic has affected the economy of Bosnia and Herzegovina. Key macroeconomic indicators are examined to track the effects of the pandemic and the main trends in the country's economy. It also focuses on Bosnia and Herzegovina complex political system and the difficulties this entails in dealing with the impacts of the pandemic and stimulating the economic development of the country.*

***Keywords:** BiH economy, COVID-19 pandemic, political complexity, inflation, open economy*

INTRODUCTION

COVID-19 pandemic caused many disturbances in the globalized world. The severe consequences for the economy differed across the globe. Governments of different countries tried to answer to the unpredictability of the pandemic with a variety of policies. In this paper, we will address the policies that Bosnia and Herzegovina undertook. Being a small, and open economy, Bosnia and Herzegovina is naturally influenced and shaped by external affairs. We sought to explain how the global pandemic influenced the country's economy. Having a complex political system, and highly decentralized government, in addition to discouraging economic indicators, Bosnia and Herzegovina is a good case study for the analysis of the effects of the pandemic on a weak economy with a complex political system.

MAINTEXT

Bosnia and Herzegovina, a country located in a peculiar location in the Western Balkans region, has witnessed many foreign influences over the course of its history, which earned her the nickname “house on the roads”. With its troubling history, complicated current political system, and gloomy economic indicators, Bosnia and Herzegovina presents a challenge to those courageous enough to embark on a journey of analyzing the effects of the COVID-19 pandemic. In order to protect its

economy and reduce the effects of the pandemic, the country introduced many fiscal and monetary policies. To be able to make sense of the data and how these policies took effect, we first have to introduce the complexity of the Bosnian political system.

The country is divided into two parts, where one part is centralized (Republic of Srpska) and the other one is divided into 10 cantons (Federation of Bosnia and Herzegovina). There is also Brcko District which does not belong to any of the aforementioned parts but instead has its own government. Therefore, Brcko District has implemented its own health and economic policies during the pandemic outbreak. Bosnia and Herzegovina has a staggering 13 governments, consequently 13 separate health departments/ministries. The unpredictability of the pandemic has exaggerated the already complex political situation and structural weaknesses. It is important to note that the centralized part of the Republic of Srpska had an easier circumstance with introducing effective policies and stabilizing the entity's economy. To conclude, the state level lacks powers to take substantiate measures.

The economy of Bosnia and Herzegovina is a small, agricultural, open economy that heavily relies on consumption, the public sector, and the big service industry. The country is facing a GDP growth trend but is having the lowest growth when compared to the countries in the neighborhood. Over the past decade, the growth drivers of Bosnia and Herzegovina's economy have diversified, but the economy remains mostly consumption-driven, with strong contributions from the public sector. Between 2010 and 2020, the contribution of exports to GDP grew from 29.7% to 32%, driven by the growth in machinery and power exports, as well as higher service exports, including construction and tourism.¹ However, in the fourth quarter of 2019, GDP growth was only 1.6%, which is the lowest growth rate in the last five years. Being a small, open economy, different global events *and trends* have a decisive influence on it. The slowdown was the logical consequence of unfortunate global processes, which are in addition to falling industrial production in Germany, recession in Italy and Turkey, Kosovo's trade barriers, as well as US-China trade war, and Brexit.

In Bosnia and Herzegovina, the first suspicions about COVID-19 infections began in late February and beginning of March 2020^{2 3}, but the first cases were

¹ Competitiveness in South East Europe 2021 : A Policy Outlook, OECD Accessed on April 15, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a086d501-en/index.html?itemId=/content/component/a086d501-en>

² Klix.ba on February 25th 2020, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-federaciji-bih-trenutno-je-14-osoba-pod-zdravstvenim-nadzorom-zbog-koronavirusa/200225124>

³ Dnevni Avaz on March 3rd 2020, <https://avaz.ba/vijesti/bih/552158/muskarac-iz-tomislavgradana-koronavirus>

confirmed on March 5th in Banja Luka, Republic of Srpska.⁴ The first corona case in the Federation of Bosnia and Herzegovina was confirmed four days later in Zenica.⁵ The first death was confirmed on March 21 in Bihaж.⁶ So far, Bosnia and Herzegovina confirmed around 375 000 cases, 15 000 deaths, and 190 000 recovered people.⁷ The death rate from COVID-19 in Bosnia and Herzegovina is really high, and in 2021 Bosnia and Herzegovina was the second in the world in the number of deaths per million inhabitants, after Hungary.⁸ The reasons for the high mortality rate are new strains in the country, late arrival of patients for treatment, problems with immunizations, and other reasons.⁹

COVID-19 consequences on the BH economy

Before the start of the COVID-19 pandemic, the macroeconomic situation in Bosnia and Herzegovina according to the IMF “was stable, and the outlook was favorable”.¹⁰ BiH was able to achieve macroeconomic stabilization and improve internal and external imbalances. Some important structural reforms were implemented and growth in economic activity was nearing its potential, supported by rising public infrastructure investments and external demand. Even though the state of affairs was optimistic, economic growth was below the pace needed to speed up convergence with the European Union. One of the discouraging indicators has been the unemployment rate. This important economic indicator has stayed unfavorable and in spite of the humble decline in unemployment, the rate was still deficient.

The first signs of a crisis caused by a pandemic were beginning to be felt in domestic companies even before the first cases in Bosnia and Herzegovina. As the

⁴ N1 on March 5th 2020, <https://ba.n1info.com/english/news/a414110-bosnia-confirms-its-first-case-of-coronavirus/>

⁵ Zenica-Doboj Canton on March 9th 2020, <https://www.zdk.ba/vijesti/item/8370-potvrden-prvi-slucaj-corona-virusa-u-zenici>

⁶ Klix.ba on March 21st, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/prva-zrtva-koronavirusa-u-bih-u-bihacu-preminula-starija-zena/200321089>

⁷ Worldometer on April 26th, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/bosnia-and-herzegovina/>

⁸ Radio Free Europe on May 24 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-smrtnost-koronavirus-svijet-druga/31271343.html>

⁹ Radio Free Europe on April 2nd 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/za%C5%A1to-je-velika-stopa-smrtnosti-od-covid-19-u-bih-/31183862.html>

¹⁰ International Monetary Fund. (2021, February 26). Bosnia and herzegovina : 2020 Article IV Consultation-Press Release; staff report; and statement by the executive director for Bosnia and Herzegovina. IMF. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/02/26/Bosnia-and-Herzegovina-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-50127>

BH economy is small and open to the world, it can be said that it is mostly shaped by external forces. From the very beginning of 2020, exporters had problems that culminated in March and April and would continue throughout the year. This led to the collapse of large export companies, which left hundreds of workers without jobs.¹¹

In 2020 Bosnia and Herzegovina achieved a total volume of foreign trade in the amount of 28,040 billion BAM.¹² Of that, the volume of exports is 10,825 billion BAM and imports 17,214 billion BAM. Compared to 2019, the volume of foreign trade decreased by 12% or 3,6 billion BAM.¹³ The situation improved in 2021 when Bosnia and Herzegovina achieved a total volume of foreign trade-in amount of 35,871 billion BAM. Of that 14,274 BAM was exported, which is 35,7% more than last year, and 21,597 was imported, which is 27,9% more than in 2020.¹⁴

According to the Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, for the year 2020, there were 1,394 million active persons in Bosnia and Herzegovina, out of which there were 1,173 million (84,1%) employed persons and 221 thousand (15,9%) unemployed persons. The number of inactive persons in Bosnia and Herzegovina in the year 2020 was 1,532 million. In the year 2020, the activity rate was 47,7%, the employment rate 40,1%, the unemployment rate 15,9%, and the inactivity rate 52,3%.¹⁵ In the year 2021, the labor force in Bosnia and Herzegovina consists of 1,393 million persons, of which 1,151 million (82,6%) are employed and 242 thousand (17,4%) are unemployed. The number of persons outside the labor force in Bosnia and Herzegovina, in 2021, amounted to 1,511 million. In the year 2021, the activity rate was 48%, the employment rate 39,6%, the unemployment rate 17,4%, and the inactivity rate 52%.¹⁶

When we look at GDP in 2019 and 2020 we will notice that there is no major fall during the pandemic period. According to the World Bank, the GDP of Bosnia and Herzegovina was 6,119 million USD, and in 2020 it was 6,079 USD (World Bank). However, the World Bank does not think that Bosnia and Herzegovina have done

¹¹ Adnan Huskić, "COVID-19 Ekonomska perspektiva Bosne i Hercegovine", Friedrich Neuman Foundation, Sarajevo, 2020

¹² Bosnian Convertible Mark; 1 BAM = 0,51 EUR

¹³ Profitiraj.ba on February 9th 2021, <https://www.profitiraj.ba/robna-razmjena-bih-sa-svijetom-u-2020-smanjena-za-36-milijardi-km/>

¹⁴ Anadula Agency on January 21st, <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-u-2021-pove%C4%87ala-izvoz-vanjskotrgovinski-deficit-ve%C4%87i-od-7-3-milijarde-km/2481364>

¹⁵ Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Labour Force Survey in Bosnia and Herzegovina, year 2020, Sarajevo, 2021

¹⁶ Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Labour Force Survey, year 2021, Sarajevo, 2022

well economically. World Bank economic advisers Leonardo Lucchetti and Jamele Rigolini believe that the pandemic was devastating to the economy of Bosnia and Herzegovina, causing great damage to companies and the labor market. According to their report, the country was facing the biggest recession since the global financial crisis. As a result, the number of employed persons decreased by about 3 percent by July 2020 compared to the same period in 2019, and the number of citizens registered as unemployed increased by more than 19,000.¹⁷

As previously stated, the country did not witness a substantial decrease in the GDP. Still, the severe lockdown that was imposed in the first half of 2020 (the lockdown lasted until June, and was reinstated in 2021), affected the economic activity and the expected GDP growth trend. According to International Monetary Fund statistics¹⁸, the expected GDP growth of 2.7% in 2019, was substituted with severe contraction in 2020 (-4.3%), driven by reduced consumption and investment.

The services sector was hit hardest by the pandemic, contracting by about -3.1 percentage points. While exports were affected due to reduced external demand, simultaneous contraction in merchandise imports improved Bosnia and Herzegovina’s overall trade balance.¹⁹

The International Monetary Fund concludes in their Concluding Statement that Bosnia and Herzegovina’s (BiH) economy has recovered from the Covid-19 pandemic. The report estimates that growth has accelerated to 5.8 percent in 2021, fueled by strong external demand, pent-up domestic spending, and a rebound in tourism.²⁰ Furthermore, the IMF drew attention to the possible reason for the strong economic activity and the economic rebound in 2021. The results came from the imposed measures related to the pandemic, more specifically their decision to not impose the lockdown amid Delta and Omicron variants outbreak. As we see now, this decision

¹⁷ World Bank on October 16th 2020, <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/covid-19-hitting-lives-and-livelihoods-are-we-flying-blind-through-storm>

¹⁸ International Monetary Fund. (2021, February 26). Bosnia and Herzegovina: 2020 Article IV Consultation-Press Release; staff report; and statement by the executive director for Bosnia and Herzegovina. IMF. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/02/26/Bosnia-and-Herzegovina-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-50127>

¹⁹ World Bank Group. (2021, October 21). As economy recovers, Bosnia and Herzegovina should focus on job creation. World Bank. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/10/21/as-economy-recovers-bosnia-and-herzegovina-should-focus-on-job-creation>

²⁰ “Bosnia and Herzegovina: Staff Concluding Statement of the 2022 Article IV Mission.” IMF, 25 Mar. 2022, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/25/bosnia-and-herzegovina-staff-concluding-statement-of-the-2022-article-iv-mission>.

turned out to be effective and fruitful, but at that point in time, when there was a surge in cases and people were reluctant to vaccinate, the decision came with high risk.

In conclusion, we can argue that the economy of Bosnia and Herzegovina, despite structural weaknesses, did not collapse. Due to the complex structure of the political system, the state level was less in a position to make impactful policies regarding the economic crisis caused by the COVID-19 pandemic. The Federation of Bosnia and Herzegovina had a comprehensive law 'Law on Mitigation of Negative Consequences Caused by the State of the Accident', yet the Republic of Srpska had a compilation of subsequent decrees. Both entities had fairly effective policies regarding the sanitation of economic consequences of the pandemic, therefore the country in its entirety had successfully handled the biggest challenge in her post-war history. The response was effective regardless of non-existent simultaneity in responses.

Unfortunately, the economic crisis for Bosnia and Herzegovina did not falter. It continued after the lockdown ended, and it came as a surprise since the economic indicators were improving in 2021. However, in October of 2021 we witnessed an increase in consumer prices of 4.3 percent, and then 5.5 percent in November. This marked the highest inflation rate since the 2008 world economic crisis. The inflation rate was boosted by the cost of transport (15.7 percent in November 2021 vs 13.5 percent in October); food and non-alcoholic beverages (8.5 percent vs 6.7 percent); housing and utilities (3.7 percent vs 2 percent); and restaurants and hotels (2.5 percent vs 1.8 percent). On the other hand, deflation slowed for clothing and footwear (-7.1 percent vs -8.7 percent). On a monthly basis, consumer prices increased by 1.2 percent slowing from a 2 percent rise in the previous month.²¹ Inflation continued to rise, and the Central Bank of Bosnia and Herzegovina predicted a 9 percent increase in the first half of the year.²² The Central Bank of Bosnia and Herzegovina attributes the unexpected rise in prices in the first half of the year to the 'extreme rise in prices of raw materials, energy, food, and oil, especially after the war in Ukraine, but also the low base from the first half of 2021 when consumer prices stagnated'.²³

²¹ Trading Economics. (n.d.). Bosnia and Herzegovina inflation Rate March 2022 data - 2006-2021 historical. Bosnia and Herzegovina Inflation Rate - March 2022 Data - 2006-2021 Historical. Retrieved April 20, 2022, from <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/inflation-cpi>

²² The Central Bank of Bosnia and Herzegovina (CBBH). (2022, March 23). CBBH expects extraordinary strong inflatory shock during the first half-year of 2022. Retrieved April 20, 2022, from <https://www.cbbh.ba/press/ShowNews/1425>

²³ Ibid.

When we look at all the economic parameters in Bosnia and Herzegovina starting in 2019, through the COVID-19 pandemic until today, it is noticeable that the economy has been impaired. Economic difficulties began at the end of 2019 due to external factors, bearing in mind that the economy of Bosnia and Herzegovina is strongly linked to the international and European economies. However, the worst blow to the world economy began with the COVID-19 pandemic in the first half of 2020. When we look at economic data from Bosnia and Herzegovina, despite conflicting opinions, we can conclude that the situation is not as bad as it should be expected from a small and dependent country. Despite the political decentralization of the state and various measures and policies, inflation was not drastic. However, rising inflation began more than a year after the first COVID-19 case in Bosnia and Herzegovina.

Looking forward, taking into account the staggering growth of consumer prices, we can not help but ask, will the BH economy be able to suffer another blow? The country succeeded in coping with the pandemic outbreak and its economic consequences of it, in spite of the structural weaknesses of the political system. However, the upcoming economic crisis caused by the instability of prices on the global level and various international issues will need to be addressed at the state level. Keeping in mind the current political instability in the country, we can only conclude that Bosnia and Herzegovina is entering one of its most challenging times.

CONCLUSION

The COVID-19 pandemic leaves an indelible trace on the global economy. The consequences for the small and open economy as Bosnian and Herzegovinian is, were adverse. However, we concluded that Bosnia and Herzegovina, despite its political turmoils, and weak economic foundations, had an overall positive response to COVID-19. The policies that the governments of the Republic of Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina undertook helped salvage the economy and had a positive impact on the overall economic condition. One of the most significant economic indicators, the inflation rate, was stable during the time of the pandemic. Unemployment had a predictable growth, but the small businesses received the government's help and successfully survived the hardships of lockdowns. Notwithstanding the efficiency of the policies aimed at mitigating COVID-19 economic consequences, the economy of Bosnia and Herzegovina is now witnessing an intense worsening of the economic indicators. The inflation rate has been at the country's high since the global economic crisis of 2008. The country has yet to prove that despite the structural difficulties, can improve the dismal economic picture and evade the upcoming economic crisis.

REFERENCES

- [1] Adnan Huskeeiж, "COVID-19 Ekonomska perspektiva Bosne i Hercegovine", Friedrich Neuman Foundation, Sarajevo, 2020
- [2] Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Labour Force Survey in Bosnia and Herzegovina, year 2020, Sarajevo, 2021
Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Labour Force Survey, year 2021, Sarajevo, 2022
- [3] Anadula Agency on January 21st, <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-u-2021-pove%C4%87ala-izvoz-vanjskotrgovinski-deficit-ve%C4%87i-od-7-3-milijarde-km/2481364>
- [4] "Bosnia and Herzegovina: Staff Concluding Statement of the 2022 Article IV Mission." IMF, 25 Mar. 2022, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/25/bosnia-and-herzegovina-staff-concluding-statement-of-the-2022-article-iv-mission>.
- [5] Competitiveness in South East Europe 2021 : A Policy Outlook, OECD
- [6] Dnevni Avaz on March 3rd 2020, <https://avaz.ba/vijesti/bih/552158/muskarac-iz-tomislavgrada-nema-koronavirus>
- [7] International Monetary Fund. (2021, February 26). Bosnia and Herzegovina : 2020 Article IV Consultation-Press Release; staff report; and statement by the executive director for Bosnia and Herzegovina. IMF. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/02/26/Bosnia-and-Herzegovina-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-50127>
- [8] International Monetary Fund. (2021, February 26). Bosnia and Herzegovina: 2020 Article IV Consultation-Press Release; staff report; and statement by the executive director for Bosnia and Herzegovina. IMF. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/02/26/Bosnia-and-Herzegovina-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-50127>
- [9] Klix.ba on February 25th 2020, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-federaciji-bih-trenutno-je-14-osoba-pod-zdravstvenim-nadzorom-zbog-koronavirusa/200225124>
- [10] Klix.ba on March 21st, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/prva-zrtva-koronavirusa-u-bih-u-bihacu-preminula-starija-zena/200321089>
- [11] N1 on March 5th 2020, <https://ba.n1info.com/english/news/a414110-bosnia-confirms-its-first-case-of-coronavirus/>
- [12] Profitiraj.ba on February 9th 2021, <https://www.profitiraj.ba/robna-razmjena-bih-sa-svijetom-u-2020-smanjena-za-36-milijardi-km/>
- [13] Radio Free Europe on April 2nd 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/za%C5%A1to-je-velika-stopa-smrtnosti-od-covid-19-u-bih-/31183862.html>
- [14] Radio Free Europe on May 24 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-smrtnost-korona-virus-svijet-druga/31271343.html>
- [15] The Central Bank of Bosnia and Herzegovina (CBBH). (2022, March 23). CBBH expects extraordinary strong inflationary shock during the first half-year of 2022. Retrieved April 20, 2022, from <https://www.cbbh.ba/press/ShowNews/1425>

- [16] Trading Economics. (n.d.). Bosnia and Herzegovina inflation Rate March 2022 data - 2006-2021 historical. Bosnia and Herzegovina Inflation Rate - March 2022 Data - 2006-2021 Historical. Retrieved April 20, 2022, from <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/inflation-cpi>
- [17] World Bank Group. (2021, October 21). As economy recovers, Bosnia and Herzegovina should focus on job creation. World Bank. Retrieved April 19, 2022, from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/10/21/as-economy-recovers-bosnia-and-herzegovina-should-focus-on-job-creation>
- [18] World Bank on October 16th 2020, <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/covid-19-hitting-lives-and-livelihoods-are-we-flying-blind-through-storm>
- [19] Worldometer on April 26th, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/bosnia-and-herzegovina/>
- [20] Zenica-Doboj Canton on March 9th 2020, <https://www.zdk.ba/vijesti/item/8370-potvrden-prvi-slucuj-corona-virusa-u-zenici>
Accessed on April 15, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a086d501-en/index.html?itemId=/content/component/a086d501-en>

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ДИСПРОПОРЦИИ МЕЖДУ СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕС В РЕЗУЛТАТ НА КОВИД МЕРКИТЕ

SOCIO-ECONOMIC DISPARITIES BETWEEN EU MEMBER STATES AS A RESULT OF THE COVID MEASURES

Александър Кюркчиев

e-mail: alex_kiurkchiev@abv.bg

Abstract

In 2020, the world is going through a new, unprecedented shock - the pandemic crisis with COVID 19, which affects all aspects of development – demographic, social, economic, trade, etc. , as well as on people's way of life.

Keywords: *Европейски съюз, пандемия, COVID-19*

ВЪВЕДЕНИЕ

Епидемията от COVID-19 дава отражение върху ежедневието на хората в 27-те държави – членки на ЕС. С бързото нарастване на броя на заразените на територията на ЕС, правителствата, в рамките на няколко дни, въведоха редица мерки, за да овладеят разпространението на вируса. Много от тези мерки са пример за това как в извънредни ситуации, необходимостта да се спасява животът на хората оправдава налагането на ограничения върху други права като свободата на придвижване и свободата на събранията.

ИЗЛОЖЕНИЕ

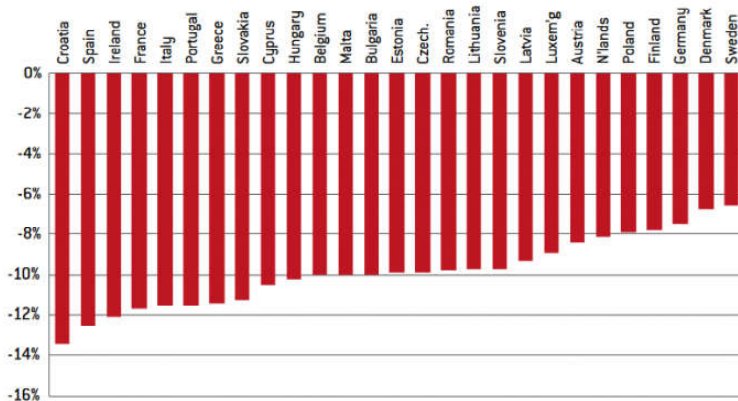
Със започването на пандемията ,начина на живот на голяма част от населението на ЕС, беше значително променен. В много кратък период от време броя на заразените достигна много високо число ,което предизвика държавите от ЕС да вземат бързи и дори прибързани решения ,за справяне с вируса. В резултат на тези решения икономиката пострада Някои бизнеси бяха принудително затворени, други под натиска на вируса фалираха ,а трети които например се занимаваха с международна търговия нямаха възможност да продължат дейността си поради затворените граници.

Бързото разпространение на COVID-19 и мерките, предприети от правителствата за овладяване на пандемията, оказаха сериозно влияние и върху големите световни икономики. Много производствени дейности бяха спрени в Европа. Това доведе до рязко нарастване на безработицата, с последвало

намаление на търсенето на стоки и услуги.

Икономическата криза, причинена от епидемията от Covid 19, засяга всички страни в Европейския съюз. Ефектът обаче не е равномерно разпределен – в някои ударът върху икономиката е значително по-тежко от други.

“За да можем да разберем по-добре кои страни са засегнати по-тежко от кризата, една от възможностите е да разгледаме прогнозирания спад на БВП през 2020 г. и да го сравним с прогнозите за растежа, направени преди пандемията. –Така например, макар България и Австрия да имат сходен прогнозиран спад от 7,1% в лятната прогноза на Европейската комисия, България, като държава с по-нисък БВП, която е в траектория на дългосрочна конвергенция, е очаквала по-висок ръст през 2020 от Австрия. Това означава, че относителната сила на шока за нейният БВП, който може да се отдаде на пандемията, е по-голям от този на Австрия. Поддреждайки държавите по този начин, ясно се вижда например как южните страни са значително по-силно засегнати от северните.

Source: Bruegel based on European Commission (2020a,b).

Фиг. 1 Спад на БВП през 2020 г.: Разлика между юли и февруари 2020 г. в процентни пунктове според оценката на Европейската комисия

Според авторите на изследването, най-важните фактори, които обуславят разликите в негативния ефект върху БВП в различните държави, са силата и стриктността на ограничителните мерки върху социалния и стопанския живот, структурата на икономиката, нивото на публичния дълг и качеството на управлението. За всички посочени фактори има значителна разлика между стойностите в страните от “пестеливата четворка” (П4) - Австрия, Дания, Швеция

и Нидерландия и тези от "южната четворка" (Ю4) - Гърция, Испания, Италия и Португалия.

Структурата на икономиката е друг важен фактор - най-вече доколко значими в икономиката на са дейностите, които предполагат близък контакт, но не се възприемат като жизненоважни, като например туризъм и занимания за отдих или развлечения. За целите на анализа се използва делът от БВП, който се създава от туризма. По този показател Германия е с най-нисък резултат от 1,1%, докато Хърватия е с най-висок - близо 1! от БВП там идва именно от туризъм.

Друг фактор, който предполагаемо има важно значение е нивото на публичния дълг. За изчислението на този фактор се взема съотношението между дълга и БВП, което варира от 8% в Естония до 180% за Гърция.

Последният фактор, който се взема предвид, е качеството на управление. Индикаторът за това е базиран на World Bank Worldwide Governance Indicator и има 6 компонента - гражданско участие и отчетност, върховенство на закона, политическа стабилност и липса на насилие, ефективност на държавното управление, качество на законодателството и контрол над корупцията. През 2018 - последната година, за която има пълни данни, най-ниски стойности се наблюдават в Румъния, а най-високи - във Финландия.

Анализът спрямо тези фактори води до няколко основни извода. Държавите с по-стриктни ограничителни мерки са претърпели по-сериозни икономически загуби, които не са били възстановени при последващо отпускане на мерките. Също така, делът на туризма в икономиката, както и качеството на управление в държавата се оказват фактори с относително голямо значение за дълбочината на кризата в икономиката. Нивото на публичния дълг, обаче, се оказва с пренебрежимо ниска тежест за това колко тежка ще е икономическата криза в дадена страна. Причината е основно в политиката на Европейската централна банка, която (до момента) успява да предотврати изключването на някои държави от Европейския съюз от пазарите заради високите нива на дълг – дори страни с висок дълг имат достъп до финансиране на публичните си разходи и растящите дефицити."

За да оказват подкрепа на гражданите, предприятията и държавите от ЕС при възстановяването от икономическия спад вследствие на пандемията от COVID-19, лидерите от ЕС решиха да работят по план за възстановяването за Европа. На 23 април 2020 г. те поеха ангажимент за създаване на фонд на ЕС за възстановяване с цел да се смекчат последиците от кризата.

На 21 юли 2020 г. лидерите от ЕС се споразумяха за общ бюджет от 1 824 милиарда евро за периода 2021 – 2027 г. Като съчетава многогодишната финансова рамка (МФР) и извънредни усилия за възстановяване в размер на

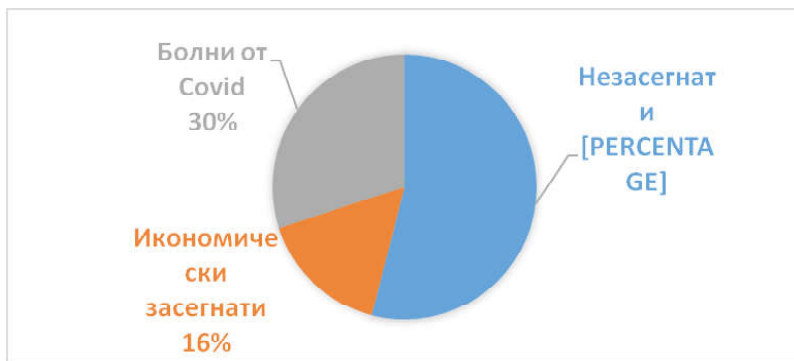
750 милиарда евро (800 милиарда евро по текущи цени) по Next Generation EU (NGEU), пакетът спомага за възстановяването на ЕС след пандемията от COVID-19 и подкрепя инвестициите в екологичния и цифровия преход.

Тези елементи допълват трите предпазни механизма в размер на 540 милиарда евро, които ЕС вече е въвел в подкрепа на работниците, предприятията и държавите.

“Иван Кръстев и Марк Ленард са авторите на доклад от ново социологическо проучване на ЕСВП, проведено в 12 държави-членки на ЕС. Според доклада, 18 месеца след началото на пандемията дълбоки географски и възрастови разделения могат да променят обществените нагласи спрямо ролята на държавата и идеята за свобода в много страни в ЕС, включително и в България.

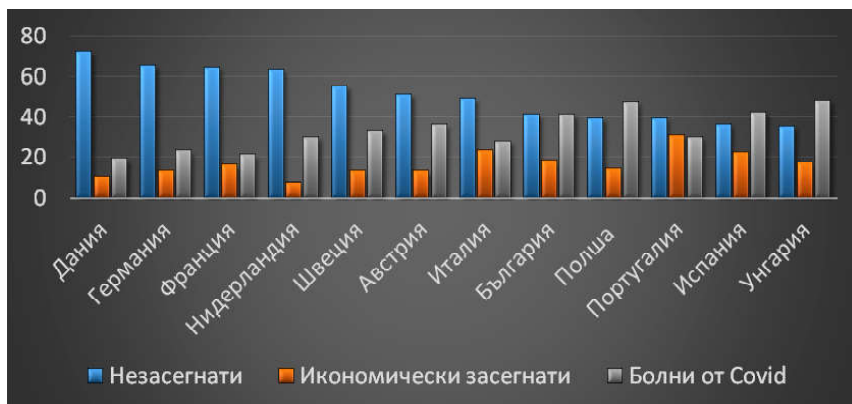
Основни заключения от социологическото проучване:

Повечето европейци не са били засегнати лично от Ковид-19. 54% от запитаните казват, че през последните 18 месеца пандемията не им е причинила сериозно заболяване, тежки загуби и икономически трудности. Тази гледна точка е най-разпространена в Дания (72%), Германия (65%), Франция (64%) и Нидерландия (63%).

Фиг. 2. Влияние на Ковид 19 върху населението

Въпреки това отговорите на запитаните от Южна и Източна Европа се различават. В Унгария (65%), Испания (64%), Португалия (61%), Полша (61%), България (59%) и Италия (51%) повечето респонденти отбелязват, че Ковид-19 е повлиял върху личния им живот.

Фиг. 3. Влияние на Ковид-19 върху населението по страни

Само 1 на всеки 5 европейци (22%) се чувства „свободен“ да води живот спрямо собствените си нужди. Това е спад от 64%, които са се чувствали „свободни“ две години преди кризата. Делът на чувстващите се „несвободни“ е по-голям (37%) сред тези, които казват, че пандемията им е причинила икономически трудности, но не и здравословни такива, в сравнение с тези, които или са страдали здравословно от пандемията (26%), или не са били засегнати от Ковид-19 изобщо (25%).

48% от запитаните смятат, че хората, които не спазват правилата, завръщащите се от пътувания и чуждестранните граждани са най-отговорни за последиците от Ковид-19 в страната им. Вярващите, че заплахите идват от други хора са предимно в Нидерландия (63%), Португалия (57%), Австрия (56%), Швеция (54%), Дания (54%) и Германия (53%).

43% от европейците смятат, че пандемията и разпространението ѝ се дължат на правителствата, в т.ч. националните, на чужди правителства като китайското, както и на чуждестранни институции. В Полша (58%), Испания (57%) и Франция (52%) мнозинството подкрепя тази теза. В Италия – страна, която получи китайска помощ по време на първата вълна, 47% винят правителствата и институциите за избухването и разпространението на пандемията. В България, 45% от запитаните вярват, че отговорността е на правителството.

Фиг. 4. Влияние на Ковид-19 върху населението в различни възрастови групи

Съществува голямо разминаване между поколенията в Европа. 64% от запитаните над 60 години казват, че Ковид-19 не ги е засегнал в личен план. Този показател пада до 43% сред младите под 30 години. Франция и Дания са единствените държави, в които мнозинството от запитаните под 30 години твърдят, че кризата не ги е засегнала докато изключение сред над 60-годишните се наблюдава в Испания, Португалия, Унгария и Полша, където повечето възрастни се чувстват засегнати от кризата.

Младите са по-склонни да се съмняват в ограниченията, налагани от правителствата. 43% от запитаните под 30-годишна възраст вярват, че правителствата налагат локдауни като „оправдание за обществен контрол“ (20%) или за създаване на усещане, че „контролират ситуацията“ (23%). 71% от респондентите над 60-годишна възраст гледат на локдауните като начин за ограничаване на вируса.

И все пак, от паневропейска гледна точка, повечето граждани вярват на правителствените стратегии за овладяване на вируса. Почти две трети (64%) от запитаните твърдят, че локдауните целят ограничаване разпространението на Ковид-19. Малко над половината от българите (54%) се доверяват на аргументите на правителството за налагане на мерки.

Мнозинството от запитаните в Унгария (71%), Дания (62%), България (56%), Португалия (55%) и Австрия (52%) вярват, че действията на правителствата са правилни. Липсата на доверие все пак е разпространена в някои части на Европа. 17% вярват, че правителствата им целят да контролират обществото чрез налаганите мерки. От всички 12 държави членки, в които бе проведено проучването, респондентите в Полша са най-скептични по този въпрос. Само 38% вярват, че стратегията на правителството има за цел да ограничи

разпространението на Ковид-19. Във Франция само 24% смятат, че целта на правителството е да контролира обществото (показателят достига 37% сред подкрепящите десния президентски кандидат Мари Льо Пен).”

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да кажем че пандемията засегна твърде неблагоприятно икономиката на еврозоната като се наблюдават големи различия в негативния ефект в различните държави. Мнението на хората ,от страните членки на ЕС, спрямо пандемията и начините за справяне с нея ,също се различават. Но мерките въведени от правителствата са пример за това как в извънредни ситуации, необходимостта от спасяване на човешки животи оправдава налагането на ограничения върху множество права.

ЛИТЕРАТУРА

www.mzh.government.bg
www.csd.bg
www.philarchive.org
www.infobusiness.bcci.bg
www.ecfr.eu
www.mpra.ub.uni-muenchen.de
www.bnr.bg
www.consilium.europa.eu
www.ime.bg

РАЗВИТИЕ И ПРОБЛЕМИ В МЕЖДУНАРОДНАТА ИКОНОМИКА СЛЕД КОВИД-19

DEVELOPMENT AND PROBLEMS IN THE INTERNATIONAL ECONOMY AFTER COVID-19

Андрей Ганчев

ВТУ "Св.св.Кирил и Методий"

e-mail: andrei_m_ganchev@abv.bg

Abstract

The COVID-19 viral pandemic is an unprecedented global phenomenon that is also a highly personal experience with wide-ranging effects. The worldwide crisis triggered by the coronavirus pandemic has no parallel in modern history. Millions of companies risk disappearing and many industries face an uncertain future. On an individual basis, for many, life as they've always known it is unraveling at alarming speed. The contribution of the small and medium enterprises as a stabilization for the countries and their economics was totally reduced. This group has a variety of serious issues to be solved so the pandemic intensified the negative affect and forced many companies to go bankrupt. The report below presents how the small and medium enterprise got through and how the economy accumulates after COVID- 19 crisis.

Keywords: COVID-19, economics, enterprises, globalization, issues, crisis.

ВЪВЕДЕНИЕ

Коронавирус пандемията се разви изключително динамично през последните две години. Ефектът] върху съвременните икономики се възприема като безпрецедентен. Ударът е най-силен върху страните, където пандемията беше най-тежка и където се разчита много на външната търговия, туризма, износа на стоки и външното финансиране. Въпреки че степента на срив варира, всички нововъзникващи пазари и развиващи се икономики, засилиха трайно уязвимостта си към външно влияещи фактори. Нещо повече, спирането на учебните занятия и прекъсванията в достъпа до основна медицинска помощ оказаха трайно влияние върху развитието на човешкия капитал. От тук идва проблема с търсенето и предлагането. Потребителя няма достатъчно капитал следователно търсенето, както на продукти , така и на услуги драстично намаля. Това създаде реална опасност от нарушаване на производството и преработката на селскостопански продукти, предвид затрудненията в доставките на необходимите средства за производство, както и поради задълбочаващия

недостиг на работна ръка за изпълнение на основните дейности в отрасъла, породени от прилагането на задължителните мерки за безопасност, въведени за преодоляване на коронавирус епидемията. От друга страна, затварянето на ресторантьорския, хотелиерския и туристическия бизнес до голяма степен намали консумацията на основни хранителни продукти – мляко, сирене, месо, плодове, зеленчуци и др. Отложеният старт на летния туристически сезон в цяла Европа, в съчетание с отмяната на почивки от чужди туроператори, са допълнителна предпоставка за свиване на потреблението на прясна и преработена земеделска продукция и затрудняване на нейната реализация. Заради разпространението на вируса COVID-19 на територията на цяла Европа бяха наложени гранични ограничения. Ограничаването на свободата на движение и другите координирани ограничителни мерки доведоха до сериозно забавяне на икономиката, както и до закъснения при доставките на стоки и услуги от критично значение за преработвателните предприятия. Всяка една част на икономиката по света беше, както пряко, така и косвено засегната от развилата се глобална пандемия. Държавите не бяха подготвени за подобен сценарий и много от тях трудно се справиха не само с овладяването на пандемията, но и с икономическите последици от нея.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Европейския съюз и държавите членки бяха силно повлияни от Covid пандемията и съпътстващата я икономическа криза. Засегнати бяха всички страни и техните икономики. Развитието на малките и средни предприятия претърпя големи поражения. С въвеждането на протиепидемичните мерки голяма част от производствения сектор затвори врати. Големите предприятия предприеха мерки относно запазването на персонала и изплащането на минимални възнаграждения с цел компенсация, заради затварянето. Но за малките и средни предприятия кризата настъпи бързо и пагубно. Много от фирмите фалираха, а друга част от тях съкратиха голяма част от персонала и минимализира производството си. Въпреки намесата на държавите и техните здравителни планове много сектори в икономиката на страните от ЕС изпаднаха в рецесия. Извеждайки резултата и последствията в настоящ момент се наблюдават някои породили се радикални проблеми в икономиката на Европейския съюз. Един от глобалните проблеми е нарастването на неравенството и все по-големият интерес към дигитализация на предприятията. Проучванията сочат, че в Европа се забелязва сериозно разделение на групи засегнати и не засегнати. Една група е била пряко или косвено засегната от covid-19 в смисъл, че нейните членове или са се разболели сериозно, или са претърпели тежка загуба. Втора група съобщава, че не са били засегнати от

болест или загуба по този начин, но че са преживели сериозни икономически трудности. А трета група изобщо не е била пряко засегната. Проучванията на европейските институции разкриват рязко разделение между изток и юг, от една страна, и север и запад, от друга. Като цяло 54% от респондентите съобщават, че не са били лично засегнати от Covid-19 като тази група не е разпределена равномерно между страните. В Швеция, Дания, Франция, Холандия, Австрия и Германия мнозинството от респондентите казват, че те не са били лично засегнати нито от сериозно заболяване, нито от тежка загуба, нито от икономически трудности. Повечето респонденти в България, Унгария, Полша, Испания и Португалия обаче са лично засегнати от кризата. Тези тенденции се засилват още повече с възхода на технологиите за изкуствен интелект, които не само продължават тенденцията за автоматизация, но също така допринасят за отстъплението на демокрацията и рязко падане на доверието в публичните институции. По време на пандемията голяма част от персонала и то главно от публичните институции започнаха онлайн работа. Това до голяма степен доведе до улесняване на работния процес, но предизвика голям проблем, засягащ социалните взаимоотношения между служители и работодатели, и дискриминацията на работното място. Резултатите са на лице като се наблюдава тенденция към съкращаване на персонала и преминаване към дигитална работна среда. Големите предприятия се ориентираха към дигитализацията и роботизация на производството. Това пряко засяга малките и средни предприятия, които след кризата не могат да разгърнат своя капитал за закупуването на машини заместващи работната ръка, следователно тяхната конкурентоспособност спада с всеки изминал ден. От изключителна важност е възстановяването на вътрешни и глобални институции, способни да овладеят силата на големите корпорации и значително да пренасочат технологичните промени. В същото време е необходимо по-добро регулиране на технологиите, така че съставът на иновациите да се отклони от технологиите, които замърсяват околната среда и причиняват изменение на климата, и също така да се отклони прекомерния фокус върху автоматизацията и технологиите, които са лесни за хората и в състояние да създадат възможности за работа за широк спектър от умения. Важно значение за икономиката след Covid кризата са реформите, които укрепват устойчивостта на пазара за повишаване на финансовата стабилност.

Една от тенденциите, които оформят контура на еволюцията, е забавящата се, но възходяща тенденция на международна финансова интеграция между развитите икономики и нововъзникващите пазари. Обемът на глобалните финансови трансакции изглежда непропорционален на всяка фундаментална икономическа потребност или дейност, но създава система, склонна към

крехкост.

Друга тенденция след пандемията е появяващите се доказателства за глобален финансов цикъл, в който глобалните цени на активите и стоките, капиталовите потоци и банковите заеми се движат в синхронизиран модел. Управлението на финансов цикъла е от основно значение за икономическия просперитет на обществото. В условията на глобализация той зависи и от синхронизацията на икономическата активност между отделните страни, именно тази синхронизация беше нарушена по време на пандемията.

Характеризирането на икономическата активност на страните или степента на приближаване или отдалечаване от нея, както и на факторите, които ги определят, се отразяват върху провежданата макроикономическа политика на национално ниво, а при интеграционните общности – и върху нейната междудържава и наднационална координация.

Докато икономиките с високи доходи изглеждат поглъщат произтичащите от това шокове сравнително лесно поради по-дълбоките и по-променливи финансови пазари, тяхното богатство расте. Поради тази причина се очаква неблагоприятно свиване на глобалния финансов цикъл. Фискалните проблеми и кризата станаха още по-уязвими и създадоха повишаване на лихвените проценти в развитата икономика – което може би вече е начало на свиваща фаза на глобалния финансов цикъл. Концентрацията на нови емисии на държавен дълг върху националните банкови баланси представя възможността за обречен цикъл на държавните банки. МВФ изчислява, че глобалната икономика през 2020 година се е свила с 4,4%, посочвайки, че спадът е толкова мащабен, колкото по времето на Голямата депресия през 30-те години на миналия век. Заедно със свиващата се глобална икономика наблюдаваме и засилващата се инфлация в повечето страни в ЕС. Това се отнася до голяма степен за между-вътрешните пазари на страните. Оказвайки голямо влияние върху икономиката на страните, кризата принуди голяма част от малките и средни предприятия да реорганизират дейността си. По този начин големите монополистични фирми приеха с удоволствие пазарните канали за предлагане на стоки и услуги, а това доведе до рязко увеличаване на цените. В момента европейските страни страдат от бързо покачваща се инфлация достигаща рекордно равнище. Само за няколко месеца след облекчаване на мерките инфлацията в еврозоната е достигнала 6%. По данни на Европейската централна банка следващите няколко месеца инфлационния индекс ще продължи своето покачване. Като основен двигател затова се посочват 31% ръст на електроенергията, храните и напитките с 5% спрямо Декември 2021г. и услугите с 3%. Очакванията на централната банка са, че към края на годината покачването на цените ще се забави. Но тези прогнози са твърде оптимистични на фона на

рекордната инфлация в редица страни. Разяснявайки проблемите причинени от COVID-19, правителствата на страните трябва да заложат на вътрешно укрепване на икономиката, засилване нейният ръст и подкрепяне инвестиционната активност, както от частния, така и от публичния сектор. За необходимостта от инвестиции в частния сектор обаче ще допринесе задълбочаването на демографските проблеми, които предполагат трудното намиране на работа ръка, доброто възнаграждение и заместването на труд с използването на машини.

Друг важен момент е честото покачване на цените на суровините и енергоизточниците. Причините за този ефект варират по сектори, като зависят от това доколко фирмите са си осигурили доставки или са хеджирали риска чрез фючърси или други инструменти. А също и от това какви запаси от материали или наличности, произведени с по-ниска себестойност продукти, имат фирмите и търговците. Но проблемите с доставките идват още от първата ковид вълна, когато доставките бяха силно ограничени, а повечето инвеститори и предприемачи бяха в нестабилна позиция за реинвестиране в други сектори и използване на финансови инструменти с цел минимализиране на риска. С продължаваща тенденция към повишаване на инфлацията в Европа, както малките и средни предприятия, така и големите могат да се окажат под натиска на покачващите се цени на основните ползвани от тях суровини или транспорт.

Голям проблем, който не бива да бъде пренебрегван, е самото очакване на инфлацията. Повечето служители имат непреодолени финансови проблеми от кризата с COVID и започват да очакват доходи им да се индексират. В секторите, където е налице по-изострен недостиг на квалифицирани кадри, има по-голям шанс за преговори с работодателя. Аналогично правителствата се опитват да компенсират загубата на покупателната сила на заплатите на държавните служители и пенсиите с покачване. По този начин се оформя един кръг, в който допълнителния доход се пренася в потребление и от там в още инфлационен натиск. С инфлационния натиск идва и поскъпяването на цените на потребителските стоки. Разглеждайки тенденция към поскъпяване на повечето стоки и услуги се забелязват два аспекта. Първо, от гледна точка на потребителите това означава спад на тяхната покупателна способност, следователно страните с по-ниско трудово възнаграждение са най-засегнати. Но трябва да се отбележи, че по данни на ЕЦБ повишението на цените в повечето страни членки изостава от ръста на трудовите възнаграждения и в крайна сметка покупателната способност на потребители продължава леко да нараства. Вторият аспект на инфлацията е, че повишението на потребителските цени води до покачване на приходите от ДДС за държавната хазна. Това е добре за публичните финанси, които в условията на ковид криза са принудени да

влагат все повече и повече пари в противоепидемичните мерки, в здравната система и в подкрепа на най-силно засегнатите сектори на икономиката.

На фона на трудностите пред повечето икономически сектори, някои от тях се откриха като безапелационно печеливши. На първо място това е онлайн търговията, която дръпна след себе си куриерските услуги, далекосъобщенията и софтуерната индустрия. Ръстовете в оборотите на електронната търговия са огромни – регистриран е ръст от 15% през май 2021 г., 43% през август и 55% през есента. Ръстът за 2021 г. като цяло е 36% спрямо 2019 г. Най-голямо е увеличението на онлайн продажбите на хранителни стоки, които нарастват с над 100%. Сериозно нарастват и продажбите на електроника, книги, играчки за деца, фитнес уреди, маски и дезинфектанти, домакински консумативи. Същевременно се отчита 70% спад на продажбите на дрехи и обувки, авточасти, пътувания и услуги. От години електронната търговия е основен двигател на куриерските услуги. Пощенските и куриерските услуги бележат сериозен ръст през второто и третото тримесечие на 2020 г. спрямо същия период от 2019 г. – 20%. Нарастват съществено и всички видове консултации – данъчни, счетоводни и юридически. Вероятно това се дължи на необходимостта да се представят изрядни документи при кандидатстване за държавните помощи, свързани с коронакризата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Бурното съживяване на икономиката след пандемията от COVID-19 и преходът към нова пазарна икономика съсредоточена в различни сектори на икономиката несъмнено създава предпоставка за трудното излизане на европейските страни от застигащата ги инфлация. Данните и теориите приведени в настоящия доклад свидетелстват, че пандемията предизвика задълбочаване на съществуващите в обществото неравенства както в икономическо, така и в здравно отношение. Констатациите показват, че хората, които вече са в несигурно икономическо положение, изпитват особени затруднения да покриват текущите си разходи. За да се предотврати по-нататъшното изоставане на най-тежко засегнатите от въздействието на кризата домакинства и фирми, политическите лидери следва да възприемат цялостен подход към предоставянето на подкрепа. При продължаващото нарастване на икономическите неравенствата и засилващата се инфлация, съществува опасност от допълнително подкопаване на доверието в държавните институции и предизвикване на гражданско недоволство. Световните и държавни лидери, институции и икономически организации трябва да излязат със сериозен и добри оформен икономически план за настоящите предизвикателства, пред които човечеството и нововъзникващите и развиващите се икономики ще сблъскват

при излизането си от пандемията. Това излизане поставя много предизвикателства за политиците по целия свят, но също така дава възможност за справяне с основните рискове за човечеството и преминаване към един по-безопасен и устойчив свят.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] www.investor.bg/analiz
- [2] WWW.VOXEU.ORG/ARTICLE/PROSPECTS-GLOBAL-ECONOMY
- [3] WWW.OPENKNOWLEDGE.WORLDBANK.ORG;
- [4] WWW.NSI.BG; WWW.BLOOMBERGTV.BG/
- [5] WWW.INVESTOPEDIA.COM
- [6] WWW.ECB.EUROPA.EU/PUB/PROJECTION
- [7] WWW.MI.GOVERNMENT.BG

ВЛИЯНИЕ НА КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ

THE COVID PANDEMIC INFLUENCE ON INTERNATIONAL TRADE

Маргарита Георгиева Панчева

Великотърновски университет Св. св. „Кирил и Методий“

e-mail: margaritapancheva23@gmail.com

Abstract

The impact of the Covid-19 pandemic has been devastating for all countries. The anti-epidemic measures and restrictions imposed by governments to protect people's health and lives, as well as to alleviate the health system, have had an effect, but there are still negative consequences. The subject of this study is the impact of the pandemic caused by Covid-19 on the international trade of the countries.

Keywords: international trade; Covid-19; pandemic; impact.

ВЪВЕДЕНИЕ

Въздействието на Covid-19 пандемията се отрази пагубно за всички държави. Противоепидемичните мерки и ограничения, които наложиха правителствата с цел опазване здравето и живота на хората, както и облекчаване на здравната система оказаха ефект, но въпреки това налице са отрицателни последици. Обект на настоящата разработка е въздействието на пандемията, причинена от Covid-19, върху международната търговия на страните.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В края 2019г бе регистриран първия случай на заразени с коронавирус, работници от уханския пазар за морска храна. През 2020г избухна пандемията от Covid-19 и се разпространи с бързи темпове по целия свят като нанесе сериозни последици на световната икономика, причини осезаеми промени на социалния живот и покупателните навици на всички хора и предизвика безпрецедентна здравна и хуманитарна криза. Нито една държава не беше подготвена за последвалите ограничителни мерки. Първата фаза за овладяване на разпространяването на вируса и предпазването на гражданите от заразяване започна с въвеждането на извънредно положение и налагането на ограничителни мерки. Почти всички предприятия прекратиха дейността си. Масово затвориха ресторанти, заведения, хотели, козметични салони, кина,

туристически бюра, театри, молове, магазини за търговия на дребно, приложиха се частични ограничения върху туризмът за дълъг период от време.

Кризата се смята за резултат от фактори, които пораждат неравновесие за икономиката. Засяга значително предлагането и търсенето на стоки и услуги и се отрази пряко на реалния, финансовия и енергийния сектор на икономиката на всяка държава, и промени драстично макроикономическата среда. Наблюдава се значителен спад на международната търговия през първите три месеца на 2020г. Въздействията върху търговията между определени стоки, услуги и търговски партньори създадоха напрежение върху важни сектори и вериги за доставки. Още в началото на пандемията Световната банка предвиди свиване на глобалната икономика с 5,2% като това събитие се явява най-дългата рецесия от Втората световна война насам. Значително нарушение изпитаха търговията, вътрешното търсене и предлагане, и финанси. В крайна бедност изпаднаха много хора по целия свят като доходите на глава от населението спаднаха с 3,6%.

През 2020 г. търговията с услуги рязко намаля и се възстановява с по-бавни темпове от търговията със стоки. Търговията с туристически услуги драстично намаля, но се наблюдава повишаване на търговията с цифрово доставяни услуги, като телекомуникационни и ИТ услуги. Стойността на износа на услуги в страните членки на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) намаля през 2020 г. с 16,7%, два пъти повече от стойността на износа на стоки, който спадна с 8,2%. Услугите заемат по-голям дял от икономиката, отколкото оказват влияние в международната търговия, като това е един от факторите, в основата на който са обединени относително големите корекции в производството, спрямо тези в търговията. Анализи показват как търговията с няколко вида стоки и услуги намаля рязко, докато тази с други се увеличават значително. Наблюдава се спад на търговията с горива, самолети, автомобили, механични машини, стомана, но търговията със стоки от първа необходимост като храни и стоки за дома, предпазно облекло и оборудване, както и фармацевтични продукти се увеличават.

На годишна база обемът и темповете на растеж на световната търговия достигнаха висок разцвет през май и юни 2021г. Това е резултат от сериозни смущения в търговията през първата половина на 2020г, което е резултат от наваксването на международните вериги за доставки. Търсенето се възобнови, особено при нетрайни стоки, като полупроводници, пластмаси, мебели и велосипеди, където производството и доставките могат да бъдат изместени във времето. Въпреки това в много страни, след временно отпускане на ограничителните мерки в края на 2020 г., началото на 2021 г. отново настъпи

период на блокиране и ограничения, които се отразиха негативно върху търсенето, предлагането и международната търговия. Възстановяването през първата половина на 2021 г. в различните страни продължи да се развива с течение на времето.

Китай е най-големият износител в света, но пострада най-много от Covid-19 през първото тримесечие на 2020 г. През този период другите държави тепърва се сблъскаха с последствията от вируса. Ръстът на търговията с Китай беше по-бърз в сравнение с други големи икономики през втората половина на 2020 г. и началото на 2021 г., като китайската икономика се възстанови и нарасна с 2,3%. В периода между април и декември месец 2020 г. основните пречки пред търговията с Китай произтичат от влиянието на пандемията върху търговските партньори на Китай. Това избягва смесването на свързаните с пандемията фактори в страните износителки и вносителки. Тези фактори усложняват оценката на реалната обща сила на възстановяването на търговията през 2021 г. Настъпиха особени промени в търговските потоци между продукти, източници и дестинации, което означава несигурност и разходи за изменения и предполага допълнителни стимули за потребителите, фирмите и правителствата да приемат или да засилят съществуващи стратегии за смекчаване на риска от отрицателни последици.

Преките ефекти от разпространението на Covid-19, които са изразени чрез броя на смъртните случаи на глава от населението и от правителствените мерки, предизвикани от Covid-19, изразени чрез индекс на строгостта на блокирането, са отрицателни, което показва, че ефектът на търсенето върху вноса на страните от Китай преобладава над отрицателния ефект на собственото предлагане.

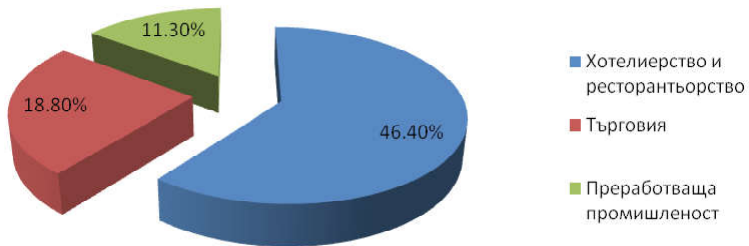
Преминаването от липса на блокиране към строги мерки на блокиране в Хондурас през април и май и Филипините през април, като това би генерирало намаление от 17,6% на вноса от Китай. Това разкрива, че правителствените мерки за ограничаване на икономическите дейности имат по-голям ефект върху вноса на дадена страна, отколкото преките въздействия върху здравето и поведението на пандемията.

Обратен ефект е средното блокиране в трети страни, което не оказва голямо влияние върху вноса на дадена страна от Китай, прекият ефект на Covid-19 в трети страни има. Наблюдава се повече смъртни случаи в основните търговски партньори на дадена страна, като изключение е Китай, което кара тази страна да внася значително повече от Китай, отколкото обратното. Спадът в международната търговия се дължи на проблемите в отделните сектори на икономиката.

ЗАСЕГНАТИ СЕКТОРИ ОТ ПАНДЕМИЯТА

Кризата от Covid-19 засегна всеки един сектор, включително и земеделските стопанства. Затруднения в предлагането в световен мащаб значително възпрепятства промишленото производство в еврозоната през 2021 г. Транспортния сектор беше силно засегнат, тъй като извънредната обстановка доведе до драстичен спад в търсенето и предлагането на транспортни услуги. Потребителите започнаха да се ориентират към все по-евтини продукти и продукти от първа необходимост. Компаниите във всеки сектор ще трябва да възприемат нови технологии и нови начини на работа, докато се адаптират към новите промени. В началото на пандемията потребителите се пренасочиха основно към търсене на стоки от първа необходимост, като храна и лекарства.

Силно засегнати сектори

ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВА ИНДУСТРИЯ

Избухването на Covid-19 определено доведе до нови тенденции в индустрията за хранителни услуги. Хората започнаха да търсят здравословни храни и възприемат поведение с цел предотвратяване предаването на вируса. Доставката на храна за онлайн поръчка и HMR хранителни услуги се е увеличила със 77,5% през 2020 г. в сравнение с предходната година.

Извънредното положение и блокадите доведоха до значителен спад в международната търговия със стоки и се отрази на международните доставки на селскостопанските вериги чрез предприетите по-строги хигиенни изисквания върху хранителни продукти/опаковки, също така прекъсване на логистичните и дистрибуторските услуги и закриване на преработвателни съоръжения. Световната търговска организация (СТО) първоначално прогнозира спад от 12-32%. Последните оценки сочат спад в обема на търговията със стоки с 3% на годишна база в първото тримесечие на годината и около 18,5 на сто през второто тримесечие. За периода януари-май 2020 г. търговията със селскостопански

храни е достъпна за 23 държави, които покриват около 95 % от общия брой селскостопански храни. Търговията на тези страни в първите пет месеца на 2020 г. беше засегната от национални блокирания, които засегнаха вътрешната икономическа активност, вериги за доставки и логистика за износ и внос. Износът и вносът на страните са също засегнати от мерките, които са предприети от техните търговски партньори за ограничаване на разпространението на вируса.

ТЕКСТИЛНА ПРОМИШЛЕННОСТ

През първата половина на 2020г се наблюдава безмерен спад в търсенето на стоки на дребно. Наблюдава се спад с 10% на търговията на дребно в Европейския съюз през месец март 2020г в сравнение с предходния месец. Пандемията се отрази пагубно на текстилната промишленост, поради противоепидемичните мерки много магазини за търговия на дребно затвориха, някои прекратиха дейността си, повечето работодатели се принудиха да намалят заплатите на работниците, което доведе до оскъдно потребителско търсене. Началото на епидемията от коронавируса се отрази драстичен спад в продажбите на стоки от този сектор. Текстилният отрасъл е значително глобализиран и изпита сериозни затруднения в предлагането, тъй като веригите за доставки се преустановиха, фабриките спряха да работят, правителството наложи на работниците и потребителите да останат въщи, за да се предотврати заразяването им с вируса. В Европейския съюз през 2020г текстилният и шивашкият сектор бе изправен пред евентуален спад в продажбите с 50%. През 2019 г. се наблюдават високи продажби на дребно и износ, но въпреки това в резултат на търговски конфликт и производствен натиск от Brexit европейският текстилен сектор изпита видими затруднения. Данните показват отрицателна динамика на оборота в ЕС-27 за първи път от 2012-2013 г. със спад от -2% за текстила, -1,3% за облеклото в сравнение с 2018 г., а заетостта намаля с над 2%. Повече от половината компании изпитаха спад в продажбите и производството с над 50% като 9 от 10 компании се изправиха пред финансови ограничения. Граничният контрол в рамките на ЕС се увеличи рязко, което доведе до забавяне на доставките, но и анулиране на поръчки, като по този начин се влоши икономическото въздействие.

Според направена статистика за второто и третото тримесечие на 2020 г. продукцията на текстилни изделия в Европа намалява с 29,6%. Кризата в текстилната индустрията е най-видима в периода април – юни 2020 г., когато е и периодът на интензивно заразяване в световен мащаб.

Предприятията, които успяха да се приспособят към кризисното положение се пренасочиха към производство на маски и предпазни средства, като по този начин успяха да подпомогнат както бизнеса си, така и болници, правителства и неправителствени организации.

ЕНЕРГИЕН СЕКТОР

Цените на петрола и природния газ се запазиха ниски през 2019 г. Китай е най-големият вносител на петрол в света като само за 2019 г. е изнесъл 41,24 милиона тона или иначе казано 10,04 милиона барела на ден. След появата и бързия темп на разпространяване на заразата от коронавируса се отчита силен спад при търсенето на петрол в Китай. Причина за това е ограничаването и намаляването на полетите, производството и автомобилния транспорт. За 2020 г. се наблюдава спад при търсенето на гориво с близо 1/5. В разгара на пандемията в Китай 8 области за производство на батерии и съхранение на енергия прекратиха дейност и това се отрази изключително негативно на много проекти за соларна енергия и изграждането на фотоволтаици.

Очаква се през 2022 г. енергийната инфлация да намалее, причина за това е базовия ефект, което е в съчетание с въздействието на цените на петрола и цените на едро на газа и електроенергията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

При така създалата се обстановка от разпространението на COVID-19, неизбежно влошаването на първоначалната ситуация от пандемията и засягането на икономическия и социалния живот на човечеството в световен мащаб може да се направи следния извод.

Кризата ясно показва, че ще остави следи след себе си. След период на временно премахване на свободата в края на 2020 г., началото на 2021 г. се наблюдават блокиране и ограничителни мерки, които се отразиха неблагоприятно върху търсенето, предлагането и международната търговия. Въпреки ограниченията и националните блокирания, през 2022 г. се очаква международната търговия да напредне с бързи темпове и да възстанови натрупаните загуби от предходните две години.

ЛИТЕРАТУРА

1. <https://www.nsi.bg/sites/default/files>
2. <https://voxeu.org/pages/covid-19-page>
3. <https://www.preventionweb.net/knowledge-base/type-content/documents-publications>
4. <https://www.tradeeconomics.com/covid-19/>
5. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0328_BG.html
6. <https://www.investor.bg/drugi/338/a/globalnata-tyrgoviiia-se-vyzstanoviava-do-nivata-otpredi-covid-19-v-kraia-na-2020-g-322773/>

ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19 ВЪРХУ ТЪРГОВСКИТЕ И ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ НА КИТАЙ

THE IMPACT OF COVID-19 ON CHINA'S TRADE AND INVESTMENT FLOWS

Петър Драгомиров Драганов
ВТУ "Св. св. Кирил и Методий"

e-mail: pd_draganov@abv.bg

Abstract

This report analyzes the development trends and characteristics of China's foreign trade and FDI during the epidemic. The general trend of changes, the internal regional structure, the structure of the external market, the structure of imports and exports, the distribution of foreign investment industries and the situation between the countries along the BRI.

Keywords: Covid-19, BRI, FDI, China, imports, exports

ВЪВЕДЕНИЕ

Китай като първа страна, засегната от епидемията и световен вносител и износител на стоки и услуги, както и източник на капитали, е силно засегнат от нарасналата несигурност и сложност в световната икономическа среда. Предмет на доклада е въздействието на пандемията от COVID-19 върху китайската икономика. За целта се проследяват промените във външната търговия на Китай и потоците от преки чуждестранни инвестиции от и към страната в периода преди и по време на световната пандемия.

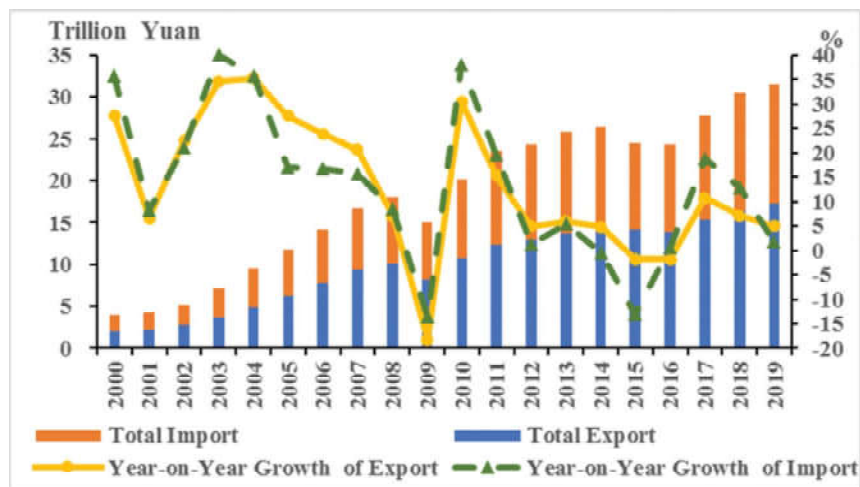
Внезапното избухване на Covid-19 през 2019 г. се разпространи в световен мащаб, предизвиквайки глобална криза в общественото здраве, която има огромно въздействие върху социалния ред и икономическите дейности. През първата половина на годината, за да овладеят епидемията, повечето икономики приеха мерки като изолация, карантина и социално дистанциране. Индустриалното развитие и икономическият растеж бяха засегнати, което оказва въздействие върху търговските партньори и дори останалия свят. Пандемията COVID-19 покоси сериозно страните с предлагане и търсене, нарушавайки глобалните вериги за доставки, ограничавайки човешката консумация и ограничавайки световното производство, търговия и трансгранични инвестиции. Като първата страна, засегната от епидемията, една от основните държави за внос, износ и източници на чужд капитал, на фона на нарасналата несигурност, сложност и трудности в настоящата световна икономическа

ситуация, външната търговия на Китай и преките чуждестранни инвестиции несъмнено са значително засегнати.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Външната търговия на Китай

Въпреки забавянето на световния икономически растеж, влошаването на международните търговски отношения и промяната на вътрешната икономическа структура, външната търговия на страната показва обща тенденция на растеж (Фигура 1). През 2019 г. външната търговия на Китай нарасна срещу тенденция на намаляване на световната търговия със стоки. Общо външна търговия със стоки 31.56 трилиона юана, увеличение от 3,5% спрямо предходната година. Износът е 17,24 трилиона юана, увеличение от 5% на годишна база; вносът е 14,33 трилиона юана, увеличение от 1,7%. Според статистиката на СТО (2020 г.), износът на стоки от Китай представлява 13,2% от общия световен обем през 2019 г. В сравнение с 2018 г. вносът на стоки представлява 10,8% от общия глобален обем, без промяна спрямо предходната година.

Фигура 1. Машаб и темп на растеж на търговията с внос и износ на Китай, 2000–2019 г.

Източник: The General Administration of Customs, P. R. China

Годишната външна търговия през 2021 г. достигна нов връх, надхвърляйки 6 трилиона долара за първи път. През 2021 г. вносът и износът на Китай, възлизат

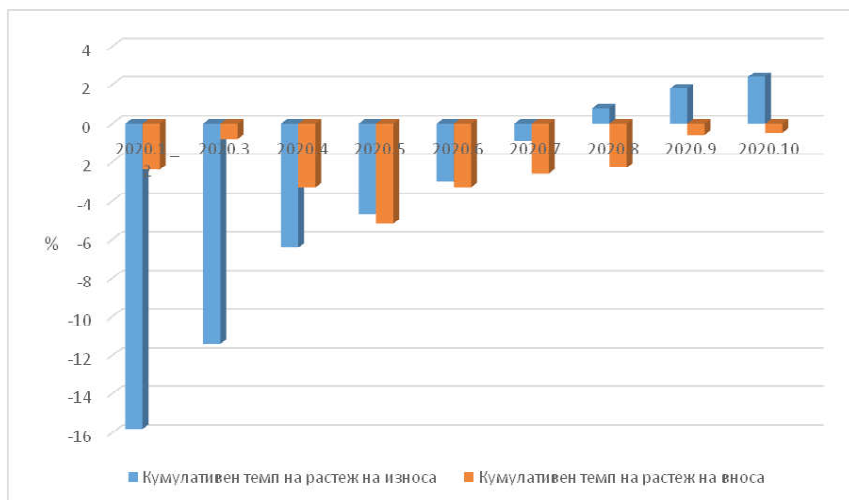

на 6,05 трилиона долара. През 2013 г. външната търговия на Китай за първи път достигна 4 трилиона долара. След 8 години външната търговия на Китай надхвърли 5 трилиона долара и след това 6 трилиона долара през 2021 г., достигайки исторически връх.

1.1. Развитие на външната търговия на Китай на фона на пандемията от COVID

Изправено пред внезапното избухване на Covid-19, китайското правителство прие серия от ефективни мерки като блокада в Ухан, спиране на производството и ограничения за пътуване, за да контролира ефективно епидемията за кратък период от време и да постигне стратегическа победа. В първите дни на борбата с епидемията външната търговия и чуждестранните инвестиции на САЩ и Китай бяха сериозно засегнати поради трудността при възобновяване на работата, прекъсването на веригите за доставки в чужбина, блокирането на персонала и каналите за циркулация на материалите и засилването на китайско-американското търговско напрежение. Китай въведе серия от мерки за стабилизиране на търговията и чуждестранните инвестиции, насочвайки страните да концентрират усилията си. Досега, въпреки че епидемията е оказала значително влияние върху външната търговия на Китай, въздействието е краткосрочно и ограничено и няма да се промени дългосрочната положителна ситуация на китайската външна търговия.

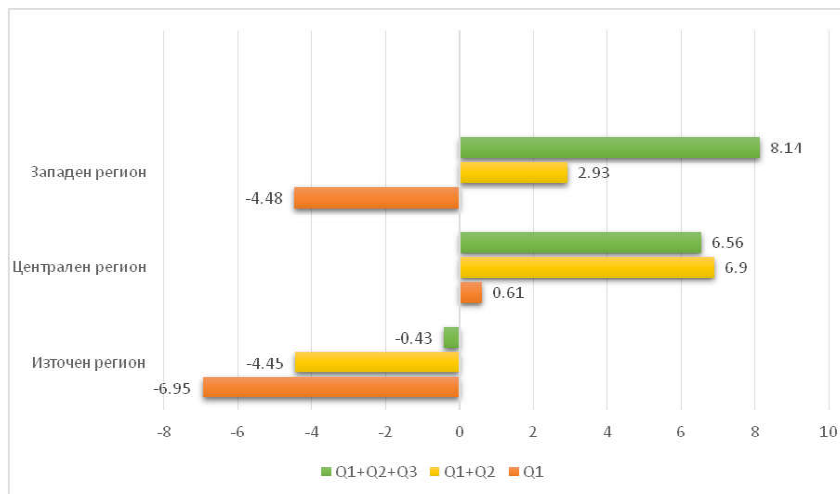
Като цяло спадът във външната търговия на Китай постепенно намалява. Според китайската митническа статистика (Фигура 2), общият обем на търговията на Китай през януари-февруари 2020 г. е намалял с 9,5% в сравнение със същия период на 2019 г., от които износът е спаднал с 15,8%, а вносът е спаднал с 2,4%. Предприятията постепенно възобновяват производството през март, което води до възстановяване на общия обем на търговията през октомври, износът е нарастнал с 2,4%, вносът е спаднал леко с 0,5%.

Фигура 2. Кумулативни темпове на растеж на Китай, 2020 г.

Източник: The General Administration of Customs, P. R. China

След като кумулативният темп на растеж продължи да намалява през първите седем месеца, изходящите преки чуждестранни инвестиции от различни сектори и нефинансови сектори показаха ясно V-образно възстановяване през третото тримесечие на 2020 г. Търговските показатели на големите провинции се възстановиха след рязък спад. Както е показано на фигура 3, през първото тримесечие на 2020г. външната търговия на Гуандун, Дзянсу, Шанхай, Жедзян и други големи търговски провинции спадна рязко съответно с 11,8%, 9,5%, 4,0% и 5,4% на годишна база. В Хубей, който беше най-засегнат от епидемията, той спадна с 20,9%. Въпреки това, цялата вътрешна индустриална верига на Китай компенсира глобалната пропаст в доставките, причинена от епидемията, а външната търговия на големите китайски търговски провинции показва цялостно възстановяване през третото тримесечие. Провинция Жедзян има най-висок темп на растеж, следвана от Хубей и Шанхай. Ранният епицентър град Ухан преживява силно възстановяване като търговията нарасна с 11,4% до края на третото тримесечие.

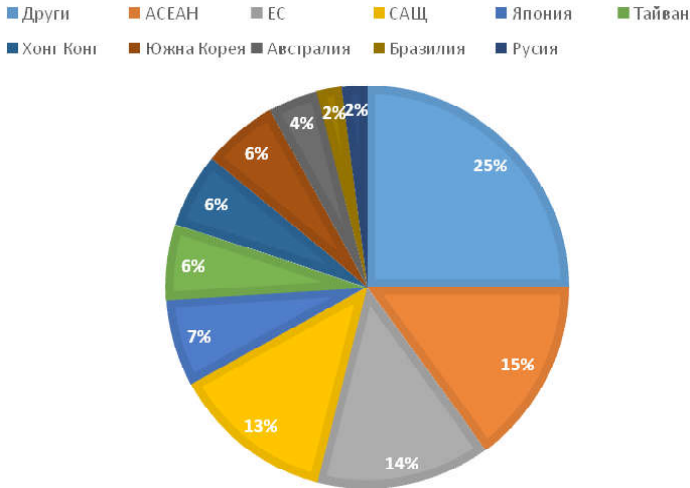

Фигура 3. Натрупан темп на растеж на търговията на големите търговски провинции на Китай, 2020 г., (%).

Източник: <http://english.customs.gov.cn/statics/report/preliminary.html>

Моделът на външнотърговския пазар на Китай се промени, както и АСЕАН се превърна в най-големия търговски партньор. Както е показано на фигура 4, обемът на вноса и износа на страната с четирите най-големи търговски партньора представлява 49% от общата външна търговия на Китай, от която търговията с АСЕАН и ЕС се увеличи съответно на 15% и 14%. Засегнат от китайско-американския търговски проблем, обемът на търговията на Китай със САЩ достигна 2,82 трилиона юана, увеличение от 2%. Освен това през първите три тримесечия, с изключение на Хонконг, вносът и износът на Китай към основните търговски партньори (АСЕАН, САЩ, Южна Корея, Тайван (Китай)) се увеличи, докато износът или вносът за някои други търговски партньори (ЕС, Япония, Бразилия, Русия) намалю, но спадът беше значително по-малък в сравнение с предходните месеци.

Студентска кръгла маса на тема
 “Международната икономика след “Ковид-19” - 24.04.2022

Фигура 4. Стойност на търговията на Китай с основните търговски партньори и съотношение през януари-септ. 2020г.

Източник: <https://www.statista.com/statistics/257112/main-import-partners-for-china/>

Външната търговия на Китай от страните от „Един пояс, един път“ нарастват стабилно. През последните години търговията между Китай и страните по „Един пояс, един път“ се развиват силно и потенциалът за сътрудничество непрекъснато се увеличава. Според митническите данни през първите три тримесечия на 2020 г. общата стойност на търговията със страните по „Един пояс, един път“ е 6,75 трилиона юана, което е увеличение от 1,5% на годишна база. През първото тримесечие обемът на търговията достигна 2,07 трилиона юана, което представлява 31,4% от общата външна търговия, ръст от 3,2%, като износът спадна с 1,8% и вносът се увеличи с 9,6%. Тъй като задграничната епидемия се влоши, външната търговия през първата половина на годината възлиза на 4,2 трилиона юана, което е спад от 0,9% на годишна база, от които износът и вносът са намалели съответно с 1,01% и 0,86%.

2. Преки чуждестранни инвестиции от и към Китай

Делът на китайския износ на международния пазар постепенно нараства, докато делът на вноса е на същото ниво. Китай е сред първите три източника на капитал, като допринася с повече от 10 процента от световните ПЧИ (Фигура 5). Броят на сливания и придобивания в чужбина е намалял значително, но Азия все още е основната дестинация за сливания и придобивания на китайски компании в чужбина.

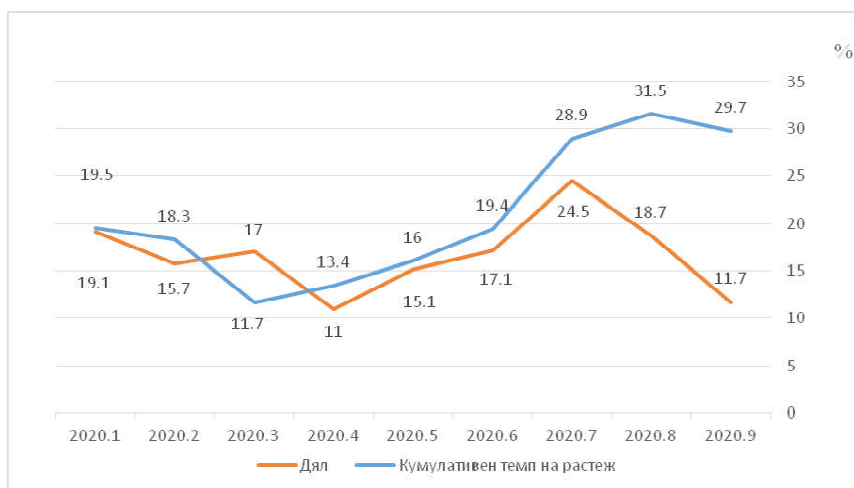

Фигура 5. Процентният дял на Китай в световните изходящи ПЧИ, 2010–2019 г., (%).

Източник: 2019 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment

По отношение на ПЧИ (Фигура 6), кумулативният темп на растеж на нефинансовите ПЧИ намаля през първите три месеца, а след това възобнови силен растеж. Към септември китайските компании са инвестирали 13,02 милиарда щатски долара в 57 страни от „Един пояс, един път“, което е увеличение от 29,7%, което представлява 16,5% от общите преки чуждестранни инвестиции. Топ дестинации в китайската столица включват Сингапур, Индонезия, Лаос, Виетнам, Камбоджа, Малайзия, Тайланд, Казахстан, Обединените арабски емирства и Мианмар. Износът на материали за превенция на епидемията, преносими компютри и домакински уреди нарастна бързо, износът на електрически превозни средства се увеличи значително, износът на механични и електрически продукти се възстанови, а вносът на основни насипни стоки и ключови селскостопански продукти се увеличи; Чуждестранните преки инвестиции са насочени основно към лизинг и бизнес услуги, производство, търговия на едро и дребно. Засегнат от епидемията, през първите три тримесечия износът на лекарства на страната се увеличи с 21,8% на годишна база, а износът на медицински изделия и оборудване се увеличи с 48,2%. По време на пандемията от COVID-19 „останете въщи“ и „онлайн“ икономиките стимулират китайския износ на домакински уреди и компютри. Износът на таблетки, преносими компютри и домакински уреди нарастна съответно с 19,9%, 17,6% и 17,3%. По отношение на автомобилите, Китай показва силна

международна конкурентоспособност с електрически превозни средства с увеличение от 181,4%. Износът на механични и електрически продукти като ключов експортен продукт е 7,46 трилиона юана, което е увеличение от 3,2% на годишна база. Освен това общата стойност на износа на седем категории трудоемки продукти като текстил и облекло достигна 2,59 трилиона юана, увеличение от 5,4%. Износът на високотехнологични продукти се увеличи с 3,75 трилиона юана, което е ръст от 5,1%. Освен това вносът на страната на основни насипни стоки и ключови селскостопански продукти се увеличи, сред които вносът на желязна руда, суров нефт и природен газ се увеличи съответно с 10,8%, 12,7% и 3,7%.

Фигура 6. Месечните нефинансови ПЧИ в Китай по „Един пояс, един път“, 2020 г.

Източник: <http://english.mofcom.gov.cn/statistic/charts.shtml4>

През 2021 г. китайският износ на електромеханични продукти е нараснал с 20,4% до 12,83 трилиона юана, което представлява 59% от общия износ. Износът на машини и компоненти за автоматична обработка на данни, мобилни телефони и моторни превозни средства нараства съответно с 12.9%, 9.3% и 104.6%. Вносът на електромеханични продукти се е увеличил с 12,2% до 7,37 трилиона юана, което представлява 42,4% от общия внос. Вносът на интегрални схеми нараства с 15,4%.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Пандемията от COVID-19 през 2020 г. е най-голямата криза, пред която са изправени хората след Втората световна война и нейното въздействие върху световната търговия и икономиката далеч надхвърля това на финансовата криза от 2008 г. В този доклад, ние обясняваме влиянието на пандемията върху външната търговия на Китай и ПЧИ, анализираме подробно тенденцията на развитие и характеристиките на външната търговия на Китай. Установихме, че като цяло отрицателното въздействие на COVID-19 върху външната търговия и ПЧИ на Китай е краткотрайно и ограничено, а китайската търговия се възстановява стабилно. Пандемията също донесе някои възможности. Това повлия на търсенето на задграничните пазари, насърчи коригирането и надграждането на експортната структура на страната и стимулира развитието на трансграничната електронна търговия на страната.

ЛИТЕРАТУРА

https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts20_toc_e.htm
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1049007821000294>
<http://english.customs.gov.cn/statics/report/preliminary.html>
https://mdpi-res.com/d_attachment/ijerph/ijerph-18-12768/article_deploy/ijerph-18-12768-v2.pdf
https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/ernestliu/files/truck_flow_and_covid19-42.pdf

ЕФЕКТИ ОТ КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ТУРИЗМА И ВЪЗДУШНИЯ ТРАНСПОРТ

EFFECTS OF THE COVID PANDEMIC ON TOURISM AND AIR TRANSPORT

Марта Стоичкова

Великотърновски университет “Св. Св. Кирил и Методий”

e-mail: martito_1738@abv.bg

Abstract

The coronavirus pandemic has severely affected the global economy, but some activities turned out to be downright collapsed. Among them, for example, are air transport and tourism, which are largely interconnected. These sectors are strongly influenced by uncoordinated restrictions aimed at stopping the spread of the virus and the quarantine imposed on travelers. They literally melted the desire to travel for both- vacation and business. For this reason, it is not surprising that the leading airlines have limited their flights and closed some of their destinations.

Keywords: coronavirus pandemic, air transport, tourism, travel, flights, airlines

I. ВЪВЕДЕНИЕ

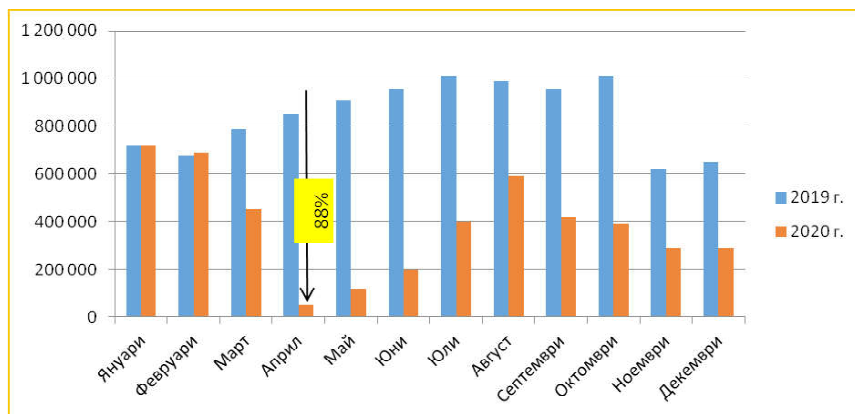
Строгите мерки и извънредното положение по време на корона вируса промениха в голяма степен икономическия живот в света. Пандемията доведе до дълбок и огромен удар върху икономиката, който засегна всички, само че през различна дълбочина и различни канали. Стопанските неблагоприятни ефекти от тази пандемия биват различни по време, причини и значимост за действие. Някои бизнеси например изцяло спират дейността си поради ограниченията в социалния живот. В тази група спадат като най-засегнати въздушният транспорт и туризма. Въздушният транспорт е в голяма криза по време на пандемията, защото при форсмажорни условия огромна част от вече заявените и платени билети за полети биват отменени. Трафикът спада с до 90%, а авиокомпаниите са осъществили загуби за милиарди долари. Секторът на ресторантьорство и хотелиерство е познат също така като услуги по гостоприемство (hospitality services), а в северните държави, но най-вече в Холандия - ХоРеКа (от кафенета, ресторанти и хотели). Той е един от най-засегнатите, защото макар и по-лекият вариант на рестриктивните мерки не позволява струпване на хора и обществени събития, които са характерни за такъв тип заведения. Този сектор спомагат за над 10% от световния БВП. За едни от най-засегнатите държави този процент дори е по-висок (14,9% в Испания

и 13% в Италия). При туристическата индустрия има загуба от над 50 милиона работни места в света, което означава сгъване в размер на 10-12%. Загубите биват около 25%.

II. ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ВЪЗДУШНИЯТ ТРАНСПОРТ

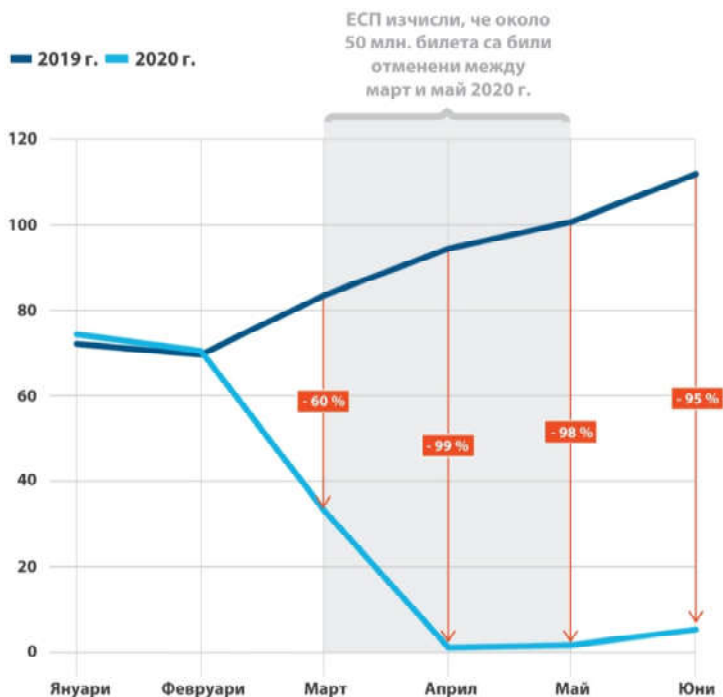
Около 7000 въздушни маршрута в европейската летищна мрежа биват затворени. Много самолети са блокирани на земята заради отменените полети и секторът се озовава в пълен застой. През април 2020 г. В ЕС полетите биват с 88% по-малко в сравнение със същия месец година по-рано.

Фиг. 1. Влияние на пандемията върху въздушното движение в Европа (в брой полети)

Източник: Анализ на ЕСП въз основа на данни от Single European Sky Dashboard

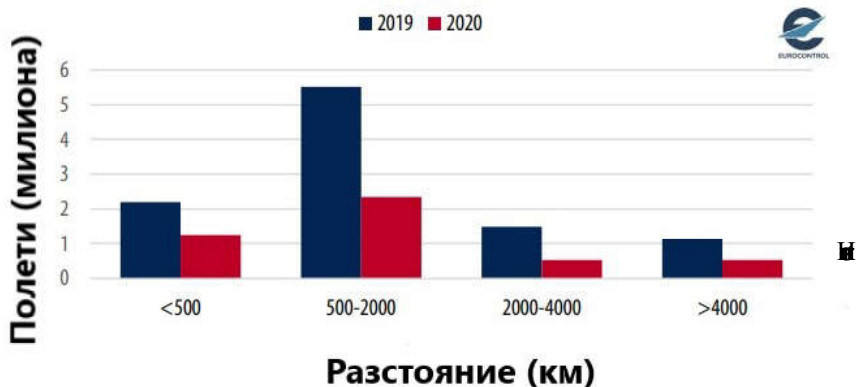
Месечният брой на пътниците в ЕС спада от 70 милиона през януари и февруари 2020 г. на 1 милион през април, което бива 99% по-малко от април 2019 г.

Фиг. 2. Въздействие на пандемията върху броя на пътниците във въздушния транспорт (в милиони пътници)

Източник: Данните са налични само до юни 2020 г.

Едни от най-големите авиокомпании, които са губещи биват Lufthansa, която прекратява 67% от полетите си през 2020 г. През изминалата година германската авиокомпания осъществява по 1102 полета на ден в сравнение 3295 през 2019 г. При компанията, която са нискотарифни ситуацията е абсолютно същата, при Ryanair са прекратени 59% от полетите и през 2020 г. Секторът на въздушният транспорт е най-сериозно засегнат от кризата по време на първата вълна на коронавируса. Като цяло полетите са с над 60% по-малко за и от Испания, Италия и Великобритания. Най-големи са последиците върху полетите с дължина на маршрута от между 500 и 2000 км.

Фиг. 3. Последници върху полетите от пандемията
Източник: Eurocontrol

Дневните полети спадат с над 60%, които се изпълняват от европейските превозвачи до и от страни от Северна Америка и Близкия Изток, които са традиционно главните дестинации извън континента. Заради коронавируса общите загуби за целия сектор в Европа възлизат на над 56 милиарда евро. През 2020 г. превозените пасажери биват с 1,7 милиарда по-малко, а трафикът с 55% в сравнение с 2019 г. Хората работещи в този сектор, които са изгубили работата си са 191 хиляди души. Авиоиндустрията пък губи 118 милиарда евро през 2020 г., но също така едни от губещите биват и летищата, защото пътнипотокът е намалал значително, което води до 33,6 милиарда евро загуби за европейските оператори на летищата.

III. ПОСЛЕДИЦИ ОТ КОРОНАВИРУСЪТ ВЪРХУ ТУРИЗМА

Туризмът представлява сложна екосистема с огромен брой действащи лица-туристически агенти, туроператори, доставчици на информация и услуги онлайн и офлайн (цифрови платформи, туристически офиси, доставчици на технологии в областта на пътуванията), доставчици на настаняване, туристически атракции, организации за управление на дестинации и пътнически транспортни дейности. Този сектор бива гръбнакът на икономиката на много държавни членки. Той произвежда 10% от БВП на Европа преди пандемията. В него работят 2,4 милиона компании, от които 90% са средни и малки предприятия. Страните членки на ЕС, за които туризмът бива с най-голям дял от БВП са:

- Хърватия - 25 %;
- Кипър - 22 %;
- Гърция - 21 %;
- Португалия - 19 %
- Австрия, Естония, Испания с по 15 %;
- Италия - 13 на сто;
- България и Словения с по 12 %;
- Малта - 11 %;
- Франция - 10 %;
- Германия - 9 %.

Туризмът гарантира 12% от заетостта с 23 милиона работни места, които са свързани непряко или пряко със сектора преди пандемията. От хората заети в него 37% са на възраст под 35 години. Пандемията притиска доста индустрията в Европа. Прекъсването на движението вътре и между отделните страни доведе до забележително сгъване на приходите, изгради проблеми с ликвидността за всички в туристическия сектор. От началото на пандемията международния туризъм се е намалил с 60% , работните места, които са загубени са 6 милиона.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Пандемията нанесе огромни щети върху въздушния транспорт и туризма в целия свят. Много бизнеси фалираха. След като мина година от началото на коронавируса се появиха ваксини, а след тях и зелени сертификати след ваксинация. За едни тези сертификати са техният шанс отново да възобновят работния си процес, да пътуват без проблем, но за други пък са пречка, тъй като са против ваксинацията. След като преминахме 4 вълни от коронавирус и се премахнаха зелените сертификати, мисля че туризма и въздушния транспорт както и всички други бизнеси ще се стабилизират и ще натрупат по-големи парични средства.

V. ЛИТЕРАТУРА

1. https://www.capital.bg/biznes/transport/2021/11/28/4286633_pandemiata_promeni_putuvaniyata/
2. <https://www.fiscalcouncil.bg/uploads/dokladi/Report-COVID-19-FC.PDF>
3. <https://ime.bg/bg/articles/ikonomika-po-vreme-na-pandemiya/>
4. <https://www.ecc.bg/bg/blog/article/merkite-sreshtu-razprostraneniето-i-porazheniyata-ot-COVID-19-nalozhiha-efektivni-promeni-v-nachina-po-koito-raboti-transportyt>
5. https://www.clubz.bg/112247-turizmat_v_es_zalaga_na_paten_list_za_da_preodolee_bezpretsedentna_kriza
6. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_bg.pdf
7. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/passenger-rights-15-2021/bg/>

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ АГРАРНИЯ СЕКТОР НА ЕС

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE EU AGRICULTURAL SECTOR

Венелина Колева

МИО, 3-ти курс

e-mail: veni1011@abv.bg

Abstract

The following study aims to provide analysis of the impact of the COVID-19 pandemic on the European Union agricultural sector. There is no doubt that this is one of the most important sectors of every country's economics. And it is clear that this crisis causes a great impact on the agriculture of the EU.

Keywords: *agricultural sector; COVID-19; European Union; Common Agricultural Policy*

ВЪВЕДЕНИЕ

Световната пандемия от COVID-19 безспорно повлия негативно на всички страни членки на Европейския съюз. Значително засегнати са икономиките на съответните държави. А една от най-важните сфери на дейност в икономиката е селското стопанство. Осигуряването на храна за населението е приоритет и постоянна необходимост, поради което, особено в периода на пандемията, хората от аграрния сектор се считат за основни работници. Това проучване има за цел да разбере текущото въздействие на пандемията от COVID-19 върху аграрния сектор на Европейския съюз.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. ОБЩА РАМКА НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА

Аграрният сектор е първият сектор на Европейския съюз, който има обща политика. Общата селскостопанската политика е вътрешно ориентирана земеделска политика, създадена през 1962 г. Съставена е от правила и механизми, регулиращи производството, търговията и преработката на земеделски продукти в Европейския съюз. В исторически план е изиграла решаваща роля за свързването на много разнообразни европейски държави.

Общата селскостопанската политика е основана на три основни принципа:

- единен пазар, в който има свободен поток от селскостопански стоки с общи цени в рамките на ЕС;
- продуктово предпочитание на вътрешния пазар пред чуждестранния внос чрез общи митнически тарифи;
- финансова солидарност чрез общо финансиране на земеделски програми.

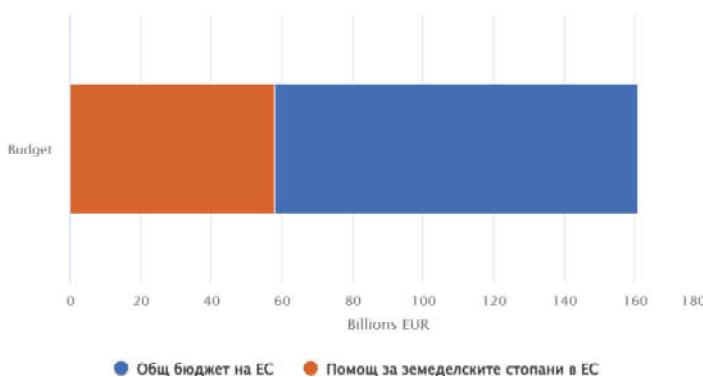
Основните цели на Общата селскостопанската политика са:

- повишаване на производителността на селското стопанство;
- осигуряване на справедлив стандарт на живот на земеделските производители;
- стабилизиране на пазарите;
- гарантиране на редовни доставки на храна;
- осигуряване на разумни цени за потребителите.

Общата селскостопанската политика е една от най-важните политики на Европейския съюз, понеже почти половината (50%) от бюджета на ЕС се пада на нея. Финансирането ѝ става чрез два фонда:

- Европейският фонд за гарантиране на земеделното (ЕФГЗ), осигуряващ пряка помощ и финансиране на пазарните мерки;
- Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), осигуряващ финансиране за развитие на селските райони.

Помощ за земеделските стопани в ЕС от общия бюджет на ЕС през 2019 г

Фиг.1. Бюджет на ЕС

Селското стопанство представлява ключов сегмент от икономиката на Европейския съюз. През 2016 г. селскостопанската продукция заема над 38% от общата земна площ на ЕС, което се равнява на 156,7 милиона хектара. През 2018г. селското стопанство в ЕС осигури заетост на 9,2 милиона работници. Текущите прогнози сочат годишен спад на селскостопанската работна сила от -1% до 2030 г., главно поради преминаването към механизация и дигитализация в земеделските практики, наред с относително увеличение на средния размер на фермата. През 2019 г. инвестициите в селското стопанство възлизат на 56 милиарда евро.¹

Фиг.2. Обработваема земя в ЕС (в %)²

2. АГРАРНИЯТ СЕКТОР НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ЦЕНТЪРА НА ПАНДЕМИЯТА

Кризата COVID-19 показва колко устойчиви са селскостопанския и хранителния сектор, като се избегна здравната криза да доведе и до криза на продоволствената сигурност. За да подкрепи тези сектори, Европейският съюз предприе значителни мерки. Общата селскостопанска политика предостави инструменти за противодействие на пазарните дисбаланси или проблемите с паричните потоци на производителите.

Половин година след настъпването на кризата, Европейският съюз обяви пакет от мерки за подкрепа на тези сектори. Европейската комисия също обяви мерки за подкрепата им чрез програма за въвеждане на повече гъвкавост и

¹ Евростат 2020 г., Статистика на селското, горското и рибното стопанство

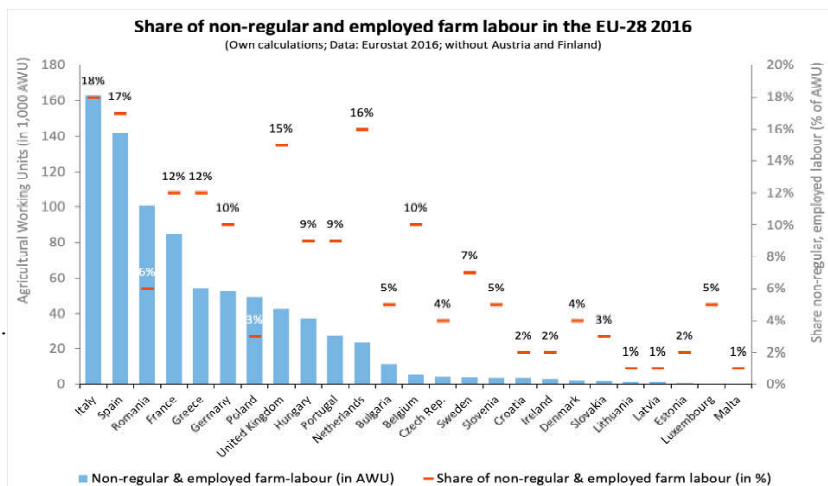
² World Bank Development Indicators

опростяване на използването на европейските структурни инвестиционни фондове, включително Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), както и извършване на други промени за опростяване на инструментите на Общата селскостопанска политика. Европейската комисия също така предложи да се позволи на държавите-членки да използват фондове за развитие на селските райони, за да компенсират земеделските производители и малките селскостопански и хранителни предприятия.

Веригата за доставки на селскостопански храни в Европейския съюз демонстрира висока степен на устойчивост по време на пандемията. Стойността на продукцията на селскостопанския отрасъл е намаляла с 1,4% през 2020 г. спрямо 2019 г., въпреки че спрямо средната за 2015-2019 г. е нараснала с 2,9%.

Доходите на земеделските стопанства също са намалели в сравнение с 2019 г. Производството на храни и напитки и секторът на хранителните услуги също пострада.

Първоначалните предизвикателства за веригата за доставки на селскостопански храни в Европейския съюз включват повишеното търсене на храни поради паническото купуване на потребителите; недостиг на работна ръка, причинен от ограничения на движението (1 милион сезонни работници в селското стопанство); забавяне на доставките на храни, суровини и други суровини за селскостопански храни, както и забавяне на производството на храни поради огнища на вируси в преработвателните предприятия.

**Фиг.3. Дял на нередовна и заета работна сила
 в аграрния сектор на ЕС**

Проучване на Евростат, показва дела на нередовната и заетата работна сила, включваща и сезонните работници от други страни. Ясно се вижда, че нередовният труд играе важна роля, особено в Италия, Испания, Румъния, Франция и Гърция. Тези страни са основните производители на зеленчуци, плодове, вино и трайни насаждения, където е необходим този вид работна ръка. И особено в Италия и Испания делът на нередовния и заетия труд е висок, с почти 20% от работните единици. Изчислената средна стойност за ЕС (без Австрия и Финландия) е 9,0%.

По време на първата вълна на пандемията европейските земеделски производители претърпяха значителни икономически загуби в резултат на прекъсвания на веригата за доставки и затваряне на специфични търговски канали. Тези прекъсвания доведоха до производствени излишъци, които трябваше да бъдат унищожени.

Според проучване, проведено през юни 2020 г., въз основа на извадка от 210 интервюта, проведени във Франция, Германия, Холандия, Италия, Полша и Испания, най-големите влияния, изпитани през първите месеци на пандемията от големите ферми в Европейския съюз, са били рязък спад в приходи/продажби (57%), прекъсвания във веригите за доставки и недостиг на работна ръка и ключови селскостопански ресурси (51%).³ Тези въздействия вероятно са се усетили още по-тежко в малките стопанства, които са по-малко оборудвани и следователно по-малко устойчиви на пазарни шокове като тези, породени от COVID-19.

В опит да се преодолеят проблемите, които кризата предизвика, Европейският съюз въвежда мерки за подкрепа на селското стопанство и рибарството. Тези мерки включват: пряко подпомагане на земеделските стопани и рибари; и гъвкавост при използването на неизразходваните средства по линия на Общата селскостопанска политика.

Друга важна мярка на Европейския съюз за смекчаване ефекта на пандемията върху аграрния сектор е създаването на „зелени ленти“, чиято цел е осигуряването на свободен поток на стоки и услуги. Това са гранични пунктове, които са отворени за всички товарни превозни средства, превозващи стоки, където продължителността на задължителните проверки и здравни прегледи е не повече от 15 минути.

³ Ipsos MORI 2020, COVID-19 Impact Research European Farmers, Research for Syngenta

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Пандемията несъмнено създаде доста проблеми за аграрния сектор на Европейския съюз. Появиха се смущения на пазара, както и дори прекъсване на веригите за доставки. Неизбежни бяха и загубите на купувачи, търговски партньори и сезонни работници, а в някои случаи се стигна и до финансови загуби.

Повечето от тези проблеми бяха преодоляни благодарение на ефективната намеса на Европейския съюз, която гарантира гладкото функциониране на пазара. Проблемите, наблюдавани в началото на пандемията, не се появиха отново по време на следващите вълни, които засегнаха ЕС.

Общата селскостопанска политика е тази, която осигурява един приемлив начин на живот на фермерите, както и качествена храна за потребителите на разумна цена. Тази политика има за цел не само да опази околната среда, но и да запази европейското наследство в селските райони.

ЛИТЕРАТУРА

- The impact of Covid-19 on consumer trends in Europe (ecommercenews.eu)
- COVID-19 and the food and agriculture sector: Issues and policy responses (oecd.org)
- https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en#capfinancing
- [https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/?term=Nature%20Public%20Health%20Emergency%20Collection\[filter\]](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/?term=Nature%20Public%20Health%20Emergency%20Collection[filter])
- https://www.ers.usda.gov.translate.google/topics/international-markets-u-s-trade/countries-regions/european-union/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=bg&_x_tr_hl=bg&_x_tr_pto=op,sc
- <https://www.mzh.government.bg/bg/politiki-i-programi/>
- https://econ.bg/_1.opl.html
- <https://www.arc2020.eu/effects-of-coronavirus-on-agricultural-production-a-first-approximation-part-2/>
- <https://www.nortonrosefulbright.com/de-de/wissen/publications>
- <https://tradingeconomics.com/european-union/arable-land-percent-of-land-area-wb-data.html>
- Montanari et al. (2021) – Research on the impacts of Covid-19

ТЕНДЕНЦИИ В БЪЛГАРСКИЯ ВНОС И ИЗНОС НА СТОКИ И УСЛУГИ ПРИ НОВАТА КОВИД РЕАЛНОСТ

TRENDS IN BULGARIAN IMPORTS AND EXPORTS OF GOODS AND SERVICES UNDER THE NEW COVID REALITY

Мартин Благовестов Петров

ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“

e-mail: martinpetrov200088@gmail.com

Abstract

COVID-19 pandemics led to an unprecedented fall in the global trade in goods and services, reduced manufacturing output and disrupted operations in global value chains. How exactly the trade flows change in Bulgaria from the beginning of the outbreak is the question to be answered in this paper.

Keywords: *international trade in goods and services in Bulgaria, effects of COVID-19*

ВЪВЕДЕНИЕ

Разпространението на COVID-19 доведе до безпрецедентно прекъсване, редуциране и реструктуриране на световната търговия. Производството и потреблението се сви в глобален мащаб, което заедно с ограниченията в движението на хора и стоки рефлектира шоково върху международната търговия. Пандемията засегна външната търговия на всички страни, но по различен начин, това зависи от степента на отвореност на икономиката, от международните транспортни връзки и продължителността на затваряне на икономиките.

Целта на настоящия анализ е да се изследват краткосрочни и дългосрочни ефекти на пандемията върху българската външна търговия. Проследяват се промените в структурата на вноса и износа и търговския баланс и се очертават тенденциите от гледна точка на възстановяването на търговията и преодоляването на нейната уязвимост към външни шокове. Разглеждат се механизмите и комбинацията на фактори, които водят до промените във външната търговия.

Повечето от публикуваните изследвания и анализи са с фокус върху първата пандемична вълна и последиците от нея. Все още не са обект на анализи доколко външната търговия се е възстановила в периода на разхлабване на здравните мерки (второто и третото тримесечие на 2020 г.) и доколко последващото затваряне е въздействало на бизнеса и външната търговия. Анализът и очертаните тенденции за външната търговия са направени на основата на публични данни на НСИ и на БНБ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Външната търговия преди пандемията

Външната търговия на България устойчиво расте през последните двадесет години, като се ускорява значително в годините непосредствено преди приемането на страната в ЕС до финансовата криза през 2008-2009 г., когато и вносът и износът се сриват. Износът се възстановява сравнително бързо още след третото тримесечие на 2010 г., докато вносът достига до кризисни обеми след края на 2015 г. Вносът на стоки и услуги съотнесен към БВП достига своя максимум от 72,3% през 2008 г., което е свързано с бума на преките чуждестранни инвестиции през този период. Стойностите на този показател се възстановяват, но на по-ниски нива от около 60% през последните три години до 2020 г.³² Износът на стоки и услуги съотнесен към БВП бележи своя максимум не в икономическия бум преди кризата, а през последните години. През 2008 г. той е едва 52,5% от БВП, а през 2017 г. достига 67,3%. Внесените стоки преди кризата е 1592,4 милиона евро или с 5% повече от 2018 г.

През последните две години преди пандемията се очерта ясна тенденция на забавяне на износа. Вътрешните структурни фактори и отслабващото външно търсене вече започнаха да се отразяват на българския износ.

Дестинациите на българския износ до кризата са сравнително устойчиви с доминантна и засилваща се роля на търговията с ЕС. Делът на износа към страни-членки на ЕС е 68% от общия търговски стокообмен за 2019 г. Утвърдени партньори са Германия с дял 14.8% от целия износ, следват Румъния-8.7%, Италия -7.3%, Гърция- 6.8%, Франция -3.8%, Белгия -2.8%, Нидерландия-2.3%, Испания -2.7%. След 2017 г. е отбелязан ръст на търговията с Полша, Чешка република, определено се запазва регионалната концентрация на износа в ЕС. С трети страни се запазва скромна дял в търговията с Русия, Украйна, постоянна е тенденцията на стокообмена с Китай (2,5 пъти ръст на износа за 2010-2019), балансиран е търговския стокообмен с Турция (7.3% от износа).

Внесените стоки от ЕС са 49% от общия внос за 2019 г. От страни извън ЕС с по-голям дял на вноса се открояват Русия, Турция и Китай.

Анализът на тенденциите във външната търговия показва, че преди кризата, свързана с пандемията, въпреки устойчивия растеж в българската външна търговия се нагрупиха значителни структурни проблеми и дисбаланси, които увеличават нейната уязвимост, което се проявява при финансово-икономическата криза и при кризата в резултат на пандемията.

Българската външна търговия се характеризира с някои устойчиви дисбаланси (Бобева, Д. 2020), които оказват неблагоприятно влияние върху икономическия растеж: ниската добавена стойност и общо намаление на цените на българския износ, дефицити в търговията с трети страни и водещи икономики

на ЕС; дефицити при стоките с висока добавена стойност - машини и оборудване, фармацевтични продукти и други; нарастване дела на стоките за последваща обработка, които имат най-голяма чувствителност към международната конюнктура. Тези тенденции определят доминиращата роля на външните пред вътрешните фактори за българския износ и го правят силно уязвим на международната конюнктура. Вносът на страната е зависим от икономическото състояние на страната доставчик.

Българската икономика се характеризира с висока степен на отвореност и силна зависимост от външната търговия. Приносът на износа в БВП нараства в периода преди и след приемането на страната в ЕС. Данните демонстрират силно изразена процикличност на българския износ: износът расте в предкризисните периоди, бързо и значително намалява в случай на кризи. Взаимовръзката е показана на Таблица 1.

Табл. 1. Принос на нетния износ в БВП

2007-2009	2009-2010	2010-2017	2019	2020
Намаляване на приноса на износа в БВП с около 9%	Възстановяване на износа и достигане на докризисното равнище	Нарастване на дела на износа в БВП и достигане на максимума от 67,3%	Забавяне на износа и спад в дела му в БВП	Отрицателен принос на нетния износ в БВП.

От края на 2007 г. до средата на 2009 г., приносът на износа в БВП намалява с 9%, след което той се възстановява в рамките на няколко тримесечия, за да достигне до около 67% в периода до 2017. Забавянето на растежа на износа през 2019 и 2020 се отразява на приноса му в БВП, независимо че расте делът на потреблението. Отрицателен е приноса на нетния износ към изменението на БВП през второто тримесечие на 2020 г. заради по-големия спад на износа на стоки и услуги спрямо този на вноса.

Слабият и намаляващ капацитет на услугите за износ е сериозно предизвикателство за икономическата политика още преди пандемията, която в най-голяма степен засегна този сектор и изостри проблема. Предходната финансово-икономическа криза доведе до масово пренасочване на работна сила от сектора на промишлеността към услугите – в търговията на дребно, вътрешен транспорт и други. Този сектор абсорбира освободената работна сила от предходната криза. Сега новата криза атакува най-силно услугите и

води до по-нататъшно свиване на сектора, както износа на услуги (туризъм, транспорт, логистични дейности).

2. Специфика на външнотърговската криза, предизвикана от пандемията

Данните за вноса и износа на стоки от България през годината на пандемията потвърждават тенденцията, наблюдавана и в други страни, че за разлика от предходната рецесия при настоящата криза стойността на изнесените стоки е по-малка от тази на вноса. Общо изнесените стоки за 2020 г. са на стойност 50 018.0 млн. лв., което е със 7.8% помалко в сравнение със същия период на предходната година, а общата стойност на внесените стоки е 54 493.0 млн. лв. и намаляват с 9.9%. За 2020 г. загубата е -4244,2 млн. лева от износ на стоки и -5996,2 млн. лева от внос в сравнение с 2019 г. Загубата в износа се дължи на спада на износа към трети страни с 58% и с 44% към ЕС. Външнотърговското 0 20 40 60 80 Фигура 6: Износ на стоки и услуги, % от БВП Общо Стоки Услуги 62 салдо (износ FOB - внос CIF) на България с трети страни за 2020 г. е отрицателно и е в размер на - 4432,3 млн. лева. (износът е намалял с 11.3 %, а вносът с 10.2% в сравнение с 2019 г.).

Износ

Още през първите месеци на пандемията износът на стоки и услуги загуби значителна част от приноса си към икономическия растеж, който е 51% за второто тримесечие и 67% за последното тримесечие на 2020 в сравнение с предходната година). Очакваният икономически спад през 2020 се определя главно от негативния принос на нетния износ, който се оценява на -2.7% (БНБ, 2020). Основна роля за това играят външните фактори и свиването на външното търсене от основните търговски партньори на България, поради рязко понижаване на икономическата активност.

През месеците от началото на пандемията с изключение на септември, износът на стоки през 2020 е по-малък от този през 2019. След първоначалното свиване той започва слабо да нараства след летните месеци преди втората вълна от вирусната инфекция. Това създаде впечатление, че ефектите на тази криза върху износа ще са по-скоро краткосрочни и насърчи оптимизма в есенните прогнози за възстановяването на износа през следващата година.

Износът на потребителските стоки намалява, но за някои стоки тенденцията е обратна и тяхното търсене е повишено. Вътрешното и външното потребление на стоките се променя във връзка с ограниченията наложени от пандемията. Нараства вътрешното и външно търсене на фармацевтични продукти и консумативи, но българската фармацевтична индустрия не успява да разшири позициите си на международните пазари. Износът на лекарства обръща

тенденцията на спад и през повечето месеци на 2020 г. реализира поголям обем в сравнение с 2019 г., но за десетте месеца прирастът е само от 6,5%, тоест с 67,5 млн. евро, като производството за същия период е нараснало с около 14%. Очевидно, нарасналото производство е намерило реализация на местния пазар.

Пандемията потвърди още веднъж нестабилността и високата уязвимост на българския износ на текстил, който в преобладаващи си част работи под чужди марки, на ишлема и липса на диверсификация на доставките. Хроничните проблеми на българския износ на текстил се изостриха по време на пандемията и превърнаха сектора в един от найзасегнатите от пандемията. Моделът на българската текстилна индустрия поставя сектора зависим от икономическата ситуация в страните за които доставя крайната продукция и текстилната продукция продължава още по-ускорено да губи позиции на международните пазари.

Кризата се отрази благоприятно на износа на някои потребителски стоки: нараства износа на захар и захарни изделия 8 пъти, на олио със 114%. За периода януари - октомври 2020 г., е отчетен е спад на износа на храни и живи животни с 6,2% в сравнение с 2019 г.

Още в началото на пандемията и затварянето на икономиката през април се регистрира най-големия спад на износа на инвестиционни стоки. Износът на инвестиционни стоки е най-перспективната част от износа и загубата в този сектор е една от най-неблагоприятните последици от кризата с корона вируса. Дори и без втората вълна и приетите в края на 2020 мерки за ограничаване и затваряне, шокът върху износа на инвестиционни стоки ще продължава да има по-скоро дългосрочен ефект.

Българските суровини като цяло запазват позициите си на международните пазари до средата на годината, въпреки свиващото се външно търсене и рецесията. Вътре в тази група тенденциите са разнопосочни през 2020 г, но като цяло тази част от износа е загубила около 200 млн. лв. (2% спад) за първите 10 месеца на 2020 в сравнение със същия период за 2019. Суровините увеличиха дела в износната листа на страната и по този начин пандемията засили една от хроничните болести на външната търговия, а именно износ на стоки с ниска добавена стойност.

Като цяло износът на различните суровини също отбелязва противоречиви тенденции. Цветните метали разширяват международните си позиции по време на пандемията в сравнение с предходната година с 9.4%. Данните показват слабо увеличение на износа на суровини за хранителната промишленост, а нараства спада в износа на торове (35%), химически продукти (23%), дървен материал и хартия с 10%. В тази стокова група също се забелязва по-голям спад на износа при завършените продукти.

Най-голямо е намалението на износа на машини и апарати с 10%, на електрически машини и апарати 7%, 16% намаление на транспортните машини и 16% на резервните части и оборудване.

Сривът на износа от групата на енергийните продукти е около 46%, което отразява глобалните тенденции на цените на петрола и слабото потребление на енергия във връзка със затварянето и ограничаването на движението. Тази тенденция е особено неблагоприятна за България, която е основен износител на електрическа енергия в региона – спадът на цените и на обема изнесена електрическа енергия се отразява негативно върху финансовото състояние на и без това затруднените предприятия от сектора. Този ефект ще има по-скоро дългосрочни отколкото краткосрочни ефекти върху сектора.

Услугите са основният губещ от икономическите последици на пандемията. Най-голям срив имат пътуванията. Слабото и кратко възстановяване през юли-август не компенсира срива от 65% през предходните месеци. Данните показват 36% спад в износа на транспортни услуги спрямо януари - септември 2019 г. Бизнес услугите, предлагани он-лайн, както и он-лайн търговията пострадаха най-малко от затварянето и ограниченията свързани с пандемията.

Пандемията се отрази по различен начин на двете основни дестинации на българския износ – ЕС и страните извън ЕС:

Въздействието на COVID-19 показва зависимостта на износа от потенциала и растежа на икономиката на страните, например спадът на износа е значителен към тези европейски държави, чиито икономики са най-засегнати от пандемията, поради продължителни и силно ограничителни здравни мерки. Например, през 2020 г., износът към Испания е намалял с 20.5%, Италия с 13%, Гърция с 7.8%. По отношение на износът към трети страни сериозен спад е регистриран с Руската федерация (- 20%), Украйна (- 36%), Турция (-17.5%). Понижаването на износа към Обединеното кралство с (-6.5%) може да се обясни освен с пандемията, но и с ефекта Брекзит- напускане на ЕС. За 2020 г. се отбелязва ръст на изнесените стоки с Китай, който е 11.4%, и се неутрализира спада за първото и второто тримесечие на 2020 г. Китайската икономика успя бързо да преодолее понижената икономическа активност и да увеличи търсенето на вноса.

Внос

Вносът оказва съществено влияние върху състоянието и структурата на националното стопанство. С нарастването на отвореността на икономиката нараства зависимостта ѝ от международната търговия. Общо внесените стоки в страната са на стойност 59652,4 млн. лв. с 9,6% по-малко в сравнение с 2019 г. Вносът рязко намалява през април и май с около 30% през 2000 г. спрямо същия период на 2019 г., в резултат на свиването на вътрешното потребление и на по-

малко доставки от внос по време на въведените здравни мерки. Отхлабването на мерките обаче, не успя да възстанови напълно това понижение на вноса.

В структурата на вноса най-висок дял има трупата на суровините и материалите, инвестиционните стоки, следвани от потребителски стоки и енергийни ресурси (суров петрол и газ). През годините преди да избухне пандемията COVID 19, в групата на потребителските стоки доминират внос на текстилни материали, пластмаси и каучук, а от групата на инвестиционните стоки това са машини, уреди и апарати, електрически машини, транспортни средства и резервни части и оборудване.

В групата потребителските стоки се наблюдава понижение на вноса на дрехи, обувки, автомобили, мебели и обзавеждане, както и други дълготрайни стоки. Това показва, че търсенето на тези стоки намалява поради несигурността на доходите на домакиствата и намалената покупателна способност в условията на непредвидимост на разпространение на COVID 19. Вносът на хранителни продукти не е засегнат от кризатата. Вносът на лекарства и на козметика нараства с около 4% за период януари-октомври 2020 г. спрямо 2019 г. Пандемията не води до промени във вноса на хранителни продукти, това може да се дължи, че през кризата относително се запазва потреблението на стоки за краткотрайно потребление. Ударът е върху вноса на стоки за дълготрайна употреба в резултат на намалено търсене и несигурност на доходите. Потреблението на облекла, обувки се намали поради затваряне на магазини и търговски центрове, за януари – октомври 2021, вносът на този тип артикули е с 16% по-малко отколкото същият период на 2019 г.

Вносът на инвестиционни стоки се понижава с 11.6% за януари – октомври 2020 в сравнение с 2019 г. От тази група стоки съществен е спадът на внесените транспортни средства с 23% и на машините уреди и апарати съответно с 8.3%.

В групата на енергийни ресурси вносът на суров петрол и газ е 90%. По-малък е дялът на въглищата и маслата в групата на горивата. Свиването на вноса на петрол и газ за периода март – май 2020 г. е с 50% в сравнение със същия период на 2019 г. Причината е, че пандемията наруши икономическата активност на водещите икономики в света, включително и за българската икономика и това провокира рязко да спадне търсенето на петрол. Допълнителен фактор за намалението на доставките от петрол, е преустановяване на международните пътувания и ограничаване на транспортирането на стоки. Търсенето на петрола намалява рязко в първите месеци след избухване на пандемията и съответно цените спадат. Страните вносителки като България са облагодетелствани от по-ниски цени на петрола, но в условията на COVID кризата се проявява предимно количественият ефект заради стесняване на производствения капацитет, транспортни и логистични

затруднения, а не ценовия ефект.

Вносът от ЕС през 2020 г. достига 36 533.9 млн. лв. и е по-малко с 9.2% спрямо същия период на 2019 г. Най-голям е стойностният обем на стоките, внесени от Германия, Италия, Румъния, Гърция и Испания. Вносът от тези страни е значително намален тъй като те са сериозно засегнати от пандемията. Например, вносът от Испания е спаднал с (-55.7%), Италия с (-13.6%), Франция (-12.3), Германия (-9.2%) през 2020 г. Динамиката на българския внос до голяма степен следва степента на възстановяване на икономиката на държавите от ЕС.

Вносът на стоки в България от трети страни през 2020 г. е на стойност 23 185, 5 милиона лева, намалява с 10.2% в сравнение с 2019 г. Най-голям спад е отчетен за стойностния обем на вноса от Руската федерация с (-42%). Вносът от Китай и Турция не е засегнат, отбелязан е слаб спад: с Китай (-1.8%), с Турция (-1.3%). Общият внос от трети страни се понижи поради спада на внос на петрол от Русия. Завишеният внос от Китай на дрехи, обувки и текстил се дължи на дефицита на традиционните стоки внос от Италия, Испания и други европейски страни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въздействието на COVID-19 показва зависимостта на износа и вноса от потенциала и растежа на икономиката на страните от ЕС, спадът на икономическата активност в тези страни се отрази на външната търговия, но Единният европейски пазар не се затваря за българските стоки, докато този в страните извън ЕС все още е по-трудно достъпен.

Влошена икономическа активност в търговските партньори на България, относителната промяна на международните цени на петрола и на металите, прекъсването на веригите за доставка, влошената конюнктура на международните пазари са в основата на уязвимостта на външната търговия към кризи, което е причина за нейното бавно и колебливо възстановяване. Пандемиите понижават апетита за риск и инвестиции, което създава неблагоприятна среда за външната търговия.

Спадът на изнесените и внесените стоки и услуги е сериозен, но се оказва краткосрочен, след разхлабване на мерките има известно възстановяване на търговския обмен. Може да се очаква, че след като разпространението на пандемията се намали, международната търговия ще се възстанови. Пандемията подчерта високата степен на уязвимост на установения модел на външна търговия.

Разходването на мащабни парични ресурси от държавите като мярка срещу негативните последици от пандемията ще има по-скоро дългосрочен ефект върху външната търговия. Подкрепата на държавата за оцеляване на бизнеса

осигурява запазване на производства, това би довело до разширяване на инвестициите и съответно положителен ефект върху вноса на инвестиционни стоки. Мерките, предприети от правителствата, включително и в България, срещу пораженията в икономиката досега не включват подкрепа на международната търговия. Очаква се, че тя ще се възстанови автоматично с премахване на ограниченията наложени на движението на хора и стоки, на заетостта и на нормалния ритъм на икономическите дейности.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Сборник с доклади, представени на кръгла маса на тема „Външна търговия и пандемия“, организирана от Висшето училище по застраховане и финанси и Лабораторията за научно-приложни изследвания към него, редакционна колегия под научната редакция на проф. д-р Даниела Бобева, Главен редактор: доц. д-р Радостин Вазов
- [2] БНБ, Макроикономическа прогноза, Декември 2020

ТЪРГОВСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ СЪС ЯПОНИЯ СЛЕД КОВИД-19

TRADE RELATIONS OF EUROPEAN UNION WITH JAPAN AFTER COVID-19

Мария Иванова

ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

e-mail: mariap.ivanovaa@gmail.com

Abstract

This report is centered around the economic relations between the EU and Japan after Covid-19 pandemic. The relations are based on import and export data, also the geopolitical regionalization between the two economic subjects. Most of the information is derived from Trade map, European websites, and governmental websites.

Keywords: *Japan, EU, covid-19, import, export, geopolitics, data*

ВЪВЕДЕНИЕ

През 2019 г. Европейският съюз и Япония подписаха стратегическо партньорство въз основа на търговия на стоки и услуги. Търговската война между САЩ и Китай доведе много негативни последици за японската икономика. Поради американския протекционизъм Япония се насочи към сближаване с Европа. Това даде възможност и на двете икономики да взаимодействат помежду си, но по време на пандемията те бяха тежко ударени. Това наложи затваряне на границите, което доведе до значителен спад на външната търговия между двете икономики. След пандемията Япония и Европа подобряват търговските отношения. Целта на доклада е да се проследят промените в търговските потоци между ЕС и Япония, като се разгледат основните търговски партньори от страна на ЕС и основните стокови групи обект на търговия по между им.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Япония и Европейският съюз имат дългогодишна история, но въпреки нея, търговията има за цел да подобри техните взаимовръзки една с друга. Пандемията Ковид-19 бе наистина тежка за световната икономика и това предполага елемента на взаимопомощ между страните в света с цел излизане от кризата. Така например сътрудничеството в областта на здравеопазването е жизнено важно за населението.

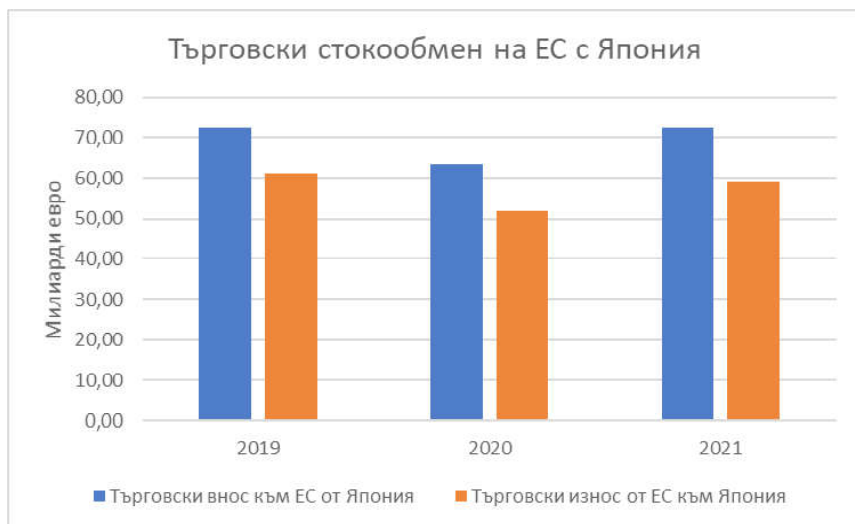

1. Търговски потоци на ЕС със Япония

Търговските потоци между Япония и ЕС се осъществяват чрез търговски канали по море. Япония е островна страна, която има много малко ресурси. Въпреки това, тя има значителен напредък в технологиите, корабостроенето, автомобилната индустрия както и много други. Европейският съюз пък има за цел да се възползва от японският технически прогрес, като с това той задоволява нуждите на своята икономика.

На 1 февруари 2019 година, се подписва едно от най-големите споразумения за отменяне на тарифни блокове, и с това, двете държави ще могат да се абстрахират от Китай като канал между ЕС и Япония. След пандемията това споразумение е във сила и с това се подпомага различните сектори на икономиката между двете икономически субекта.

През годините 2019 -2021 г. търговският обмен рязко спада, поради зародилата се в Ухан, Китай – пандемията от Ковид-19. На Фигура 1 е илюстрирана динамиката на търговските потоци между двете икономики.

Фигура 1. Търговските потоци между ЕС и Япония за периода 2019-2021 г.

От данните става ясно, че постигнатите през 2019 г. резултати в търговията между двете икономики отбелязват чувствителен спад през 2020 г. Това се дължи на рязкото заболяване на много голяма част от населението с Ковид-19.

2. Основни партньори във ЕС

1. Германия

Фигура 2. Външнотърговски оборот между Германия и Япония

Германия е на седмо място в Топ 10 на външнотърговски партньори на Япония и на първо място в ЕС. Отношенията между двете страни имат общи черти. След войната Германия и Япония претърпяват една голямата икономическа метаморфоза, с която стават от победени страни с разрушена икономика до бързо икономическо развитие през Студената война.

С оглед на Фигура 2 се вижда как Германия има по-голям дял в износа към Япония. Това се дължи на отвореността на германската икономика, с която още през десетилетия назад, се развива. Главно износът за Япония е автомобилна стока, фармацевтика, машини, хранително-вкусови продукти и други. Вносът от Япония е главно автомобилна техника, технологии (тъй като Германия желае да стане по-зелена е необходимо нова технология), и други. Двете страни са водещи главно в автомобилната и технологичната индустрия и са членски на Г 7 и Г 20.

2. Нидерландия

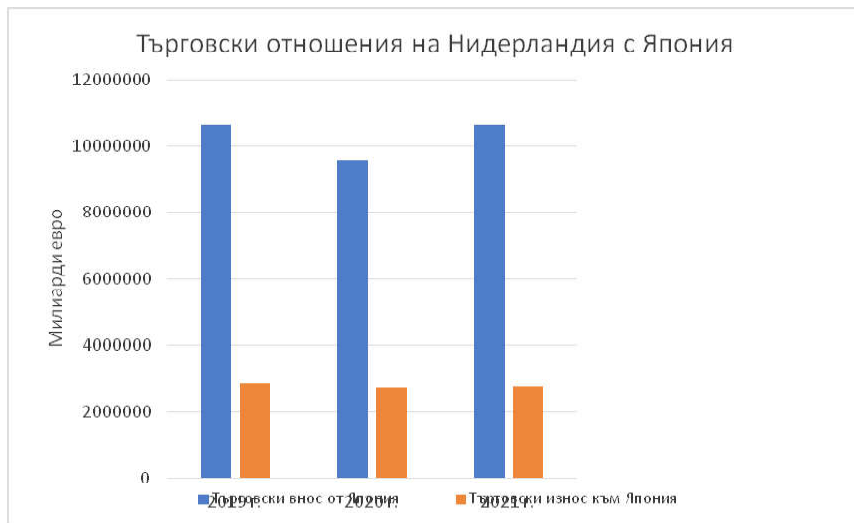
Япония и Нидерландия имат интересна история. По време на пълната изолация на Япония – ерата на Едо, Нидерландия е имала специален статут на корабоплаване и спиране на едно от пристанищата на Япония – Деджима.

Въпреки приятелските взаимоотношения и история със Япония, в периода 2019 – 2021 Нидерландия има много малък процент от към износ към своя азиатски партньор (фигура 3). Иронията е, че вносът от Япония е много по-голям – технология, мебелни стоки, домакинства и други. Корабните търговски

канали се осъществяват между двете страни.

Тази тенденция е още по-малка заради зародилото се през декември 2019 година Ковид-19. След пандемията се наблюдава рязко увеличение на стокообменът.

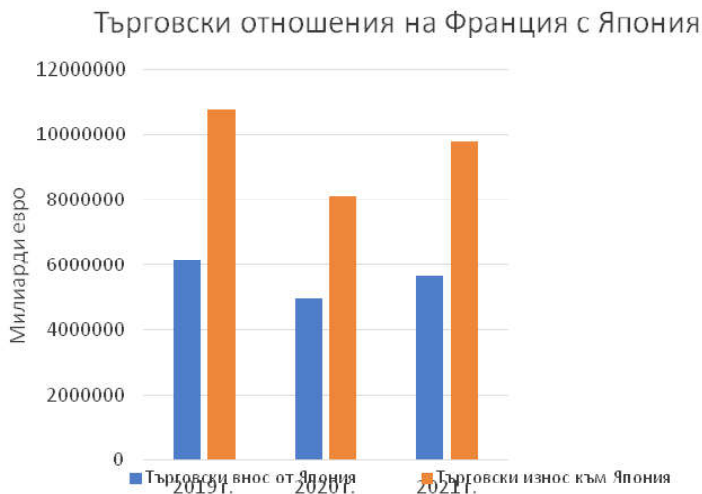

Фигура 3. Външнотърговски оборот между Нидерландия и Япония

3. Франция

Стокообменът между Франция и Япония е главно автомобилни компоненти, фармацевтични продукти, алуминий, и други. Най-голям дял има секцията на авиацията.

За периода 2019 – 2021 година (фигура 4) вносът от Япония е много по-малък от износът към Япония. Пандемията от Ковид-19 нанася икономически удар между двете страни. След пандемията, стокообменът се възвръща предишните си параметри, но пак износът е много по-голям от вносът. Както Германия, Франция също има много по-отворена икономика към азиатският си партньор.

Фигура 4. Външнотърговски оборот между Франция и Япония

3. Търговските отношения България – Япония

България става част от ЕС през 2007 година. Преди това обаче, международните отношения между България и Япония имат вече изградени икономически и културни взаимоотношения. И двете държави установяват своите отношения през далечната 1959 година, а през 1974 година е създаден „Българо-японски икономически комитет“, но през 2004 година е преименуван на Българо-японски икономически съвет (БЯИС).

Двете страни имат много помежду си, но са и много различни. Това прави България и Япония да имат интересен обмен на култура и икономика.

По последни данни от 2017 година стокообмена между двете страни се равнява на 165.5 млрд. щатски долара.

На таблица 1 са отбелязани малка част от стоки с които двете държави търгуват. Вижда се, че България изнася предимно битови стоки и малка част от нужни материали. От друга страна обаче вноса от Япония е предимно автомобили, техника и материали които участват в българското индустриално производство.

По време на пандемията българската икономика отбеляза икономически спад. С това стокообмена между Япония и България бе сравнително по-малък.

Преди пандемията да достигне във Европа, на 5 февруари 2020 представители на българската държава проведеха среща с водещи японски компании, развиващи дейност в страната ни (SEGA Games, Murata Manufacturing, Mitsubishi

Corporation, DJK Europe, Japan Agri Products Europe/Zennoh, Itochu Corporation, Yazaki Bulgaria и др.), както и генералния директор на офиса на JETRO във Виена.

Табл. 1. Търговски обмен между България и Япония за 2021г. относно определени групи стоки (в млрд. дол.)

България за Япония 2021 г. (износ)	Стойност (милиарди щатски долара)	Япония за България 2021г. (внос)	Стойност (милиарди щатски долара)
1. Оптични, фотографски, измервателни и хирургически уреди	19 810	1. Превозни средства различни от железопътния и трамвайния подвижен състав и части от тях	31 481
2. Облекло и аксесоари за дрехи, не плетени и плетени	18 833	2. Машини, механични уреди, ядрени реактори, котли, части от него	27 841
3. Фармацевтични продукти	7 184	3. Електрически машини и съоръжения и части от тях, звукозаписващи, и възпроизвеждащи устройства и телевизия	23 520
4. Етерични масла и резиноиди, парфюмерийни, козметични или тоалетни препарати	2 490	4. Албуминоидни вещества, модифицирани, нишестета, лепила, ензими	6 068
5. Други неблагородни метали, металокерамика и артикули от тях	648	5. Пластмаси и изделия от тях	1 386

На 4 февруари 2020 в Резиденцията на посланика на Япония в София се провежда Японски бизнес нетуъркинг прием, с участието на японски и български представители на бизнеса.

В образователната система, в България японски се изучава главно от студенти и ученици. Училищата които предлагат тази възможност са: 18 СУ „Уилям Гладстон“ и 138 СУЗИЕ „Проф. Васил Златарски“ в град София и СУ „Васил Левски“ град Русе. Има се и предложение за няколко училища във град Варна да се изучава японски език. Няколко гимназии поискаха да станат част от екипа на училищата които изучават японски език в страната. Кандидатите са главно от Бургас и това са: Гимназията за романски езици “Г.С. Раковски“, Руската гимназия “Васил Левски“, Английска гимназия “Гео Милев” и Гимназията по

компютърно програмиране и иновации.

Университетите които предлагат обучението по японски език са: Софийски университет „Св. Климент Охридски“ със специалностите Японистика (бакалавър), Японски език и култура (магистър, следдипломна квалификация), Японистика: Общество и култура (магистър), Южна, източна и югоизточна Азия – като избираем език (бакалавър); Великотърновски университет със специалностите Приложна лингвистика (бакалавър) и Транслатология (магистър) изучава се като втори чужд език, както и модул.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЕС и Япония претърпяват значителни промени след пандемията. Двете икономики се опитват да изградят търговски взаимоотношения с които да си помогнат взаимно. Културният обмен и дипломацията спомагат за развитието към положителна посока. Едно е сигурно, и Япония и ЕС трябва да направят оценки на тяхната взаимовръзка и то по търговски и икономически аспекти. Пандемията бе само началото.

За съжаление войната в Украйна през 2022 г. заражда стари рани на тази територия, която се опитва със стратегически да не допусне същият конфликт от Втората световна война насам. ЕС и Япония са наясно, че това може да доведе до много отрицателни последици, но дали ще се стигне до там, дали двете икономики ще удържат на предизвикателствата, времето ще покаже.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/economy/20181127STO20312/otnosheniata-mezhdu-es-i-iaponiia-novo-trghovsko-sporazumenie-nova-era>
- [2] <https://csm.org.pl/europe-asia-how-the-pandemic-has-changed-our-relations/>
- [3] <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/>
- [4] https://www.bg.emb-japan.go.jp/itpr_bg/bg_jap_relations.html
- [5] <https://www.netherlandsandyou.nl/your-country-and-the-netherlands/japan/and-the-netherlands/dutch-japanese-relations>
- [6] <https://trud.bg/>
- [7] <https://bnr.bg/varna/post/101362940/vavejdat-obuchenie-po-aponski-ezik-vav-varnenski-uchilishata>
- [8] <https://www.codingburgas.bg/2021/01/10/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BF%D0%BE-%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BA/>
- [9] <https://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=2675&zid=3>
- [10] <https://www.trademap.org/>

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ

IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE EDUCATIONAL SYSTEM - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Петър Петров

ВТУ "Св. св. Кирил и Методий"

Abstract

Coronavirus affects the education system in the world. Schools, colleges, and universities are closed to control the spread of the coronavirus. School closure brings difficulties for students, teachers, and parents. So, distance learning is a solution to continue the education system. However, the lack of network infrastructures, computers, and internet access is challenging distance learning in developing countries. This paper aims to review the impact of the COVID-19 pandemic on the education system in developing countries. Hence, countries design a strategy to use educational technology, zero-fee internet educational resources, free online learning resources, and broadcasts teaching. During closures, educational institutions design curriculum, prepare teaching - learning strategies for post - coronavirus. The educational institutions design strategies to recover lost learning, and return students to school when schools reopen. Coronavirus has been impacting the face - to - face education system of developing countries. Therefore, developing countries should enhance broadcast teaching, online teaching, and virtual class infrastructures.

Keywords: Education, high-school, remote education, COVID-19

ВЪВЕДЕНИЕ

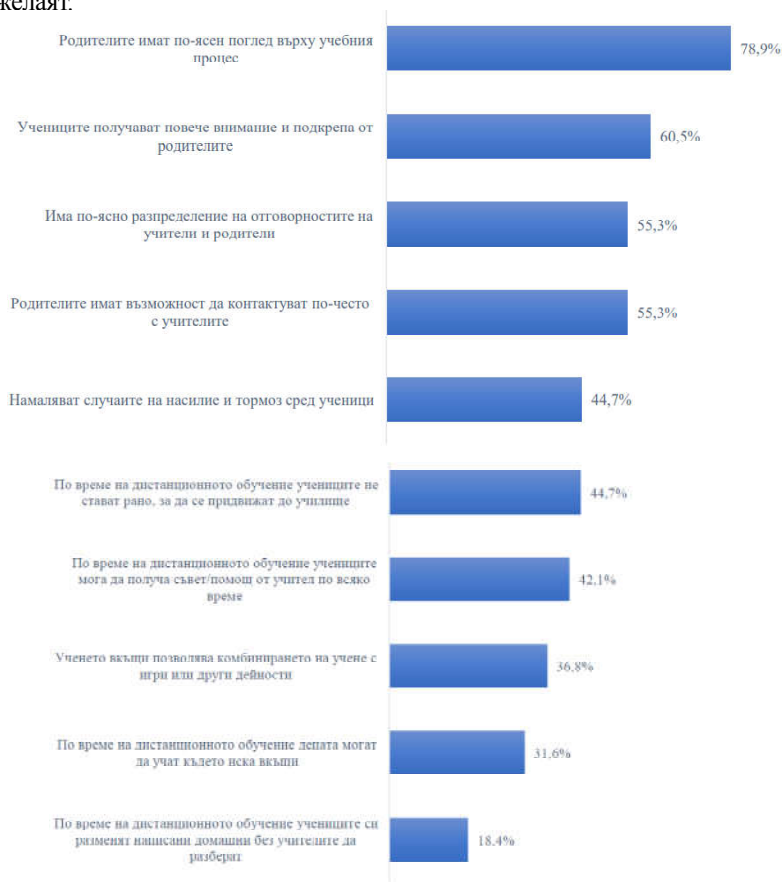
В началото на пандемията на COVID-19 бе нужна цялостна реорганизация на образователната система в Европейския съюз. През пандемията предприети мерки са приemanето на дистанционното обучение на ученици и деца. Предприemanето на тези мерки за безопасност създават предизвикателства както и на учениците така и на родителите и преподавателите. Предмет на настоящия доклад с положителните и отрицателните ефекти от въвеждането на дистанционна форма на обучение във училищата и университетите

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Възможности на дистанционната образователна система

Възможностите на дистанционното обучение е, че предоставят на родителите по-ясен поглед върху учебния процес. Една от възможностите е учениците да получават повече внимание и подкрепа от родителите си. С равни дялове от 55,3%, по време на дистанционното обучение, отговорностите между

учител и родител се споделят, родителите имат възможност за контакт с преподавателите за обсъждане над как се справя детето им. Намалява насилието сред учениците с 44.7%, със същия процентен дял се обособява и удобството на децата да не трябва да стават по рано за да се придвижат до училище. С 2% е по-нисък дяла имайки възможността учениците да получават съвет от учителя по всяко време. 36.8% дистанционното обучение дава възможност за комбиниране на учене с игри и други дейности, а 31.6% обозначават че децата могат да учат на различни места и вкъщи. Останалите възможности правят процентен дял под 20%. по време на дистанционното обучение учениците подготвят по-лесно домашните си и могат да посещават часовете, които пожелаят.

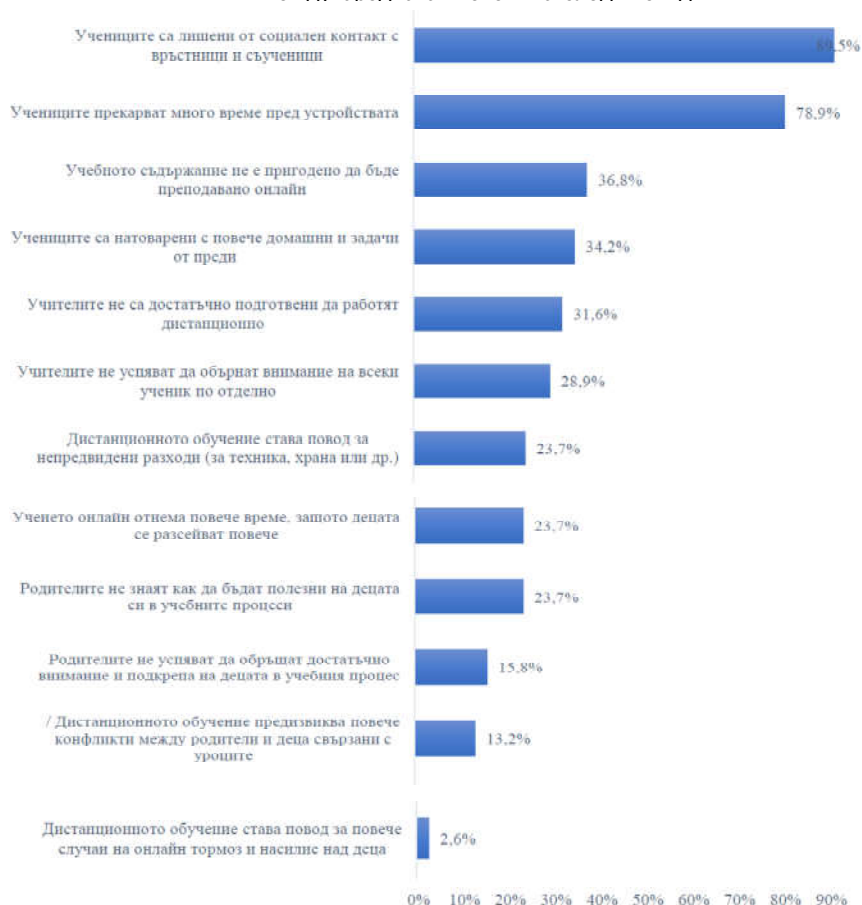
Фиг. 1. Възможности на дистанционното образование

2. Предизвикателства на дистанционното образование

Предизвикателствата на дистанционното обучение са, лишаването на учениците от социален контакт (89,5%) и прекарването на дълго време пред електронните устройства с които учат 78,9%. Най-голямото предизвикателство с 36,8% е че учебното съдържание не е пригодно за дистанционно обучение. 34,2% показват че учениците са натоварени с повече домашни и задачи от преди. 31,6% от преподавателите не са достатъчно подготвени да работят дистанционно, 28,9% от учителите не успяват да обърнат индивидуално внимание на учениците по отделно. Друго предизвикателство е, че дистанционното обучение е повод за непредвидени разходи 23,7%, същия процентен дял показва и че ученето онлайн отнема повече време на децата и родителите не знаят как да бъдат полезни на децата

Най-нисък дял от анкетираните са отговорили, че дистанционното обучение е станало повод за увеличаване на случаите на насилие над деца.

Студентска кръгла маса на тема
 “Международната икономика след “Ковид-19” - 24.04.2022

Фиг. 2. Предизвикателства на дистанционното образование

2.1. Неравен достъп до образователни ресурси и технологии

Закриването на училищата поради COVID-19 може да не засегне еднакво всички училища. Студентите от икономически по-слабо развити страни са пострадали повече по време на COVID-19, отколкото учениците в по-силно икономически развито положение. За да бъде под контрол разпространяването на коронавирус, повечето държави насърчават родителите и училищата да помагат на учениците да продължат да учат у дома чрез дистанционно обучение. Правителствата посъветваха учениците да се учат от уроци по радиото и телевизията, които могат да бъдат достъпни у дома. Уроците по радио

и телевизия може да работят за някои деца и ученици в градските райони, но повечето родители в селските райони нямат достъп до радио и телевизионни уроци. Училищата в градските райони обучават учениците си от разстояние, като качват задачи, книги и материали за четене чрез Google Classroom, електронна поща, социални медии и други приложения. В някои градски райони, дори ако се предоставя дистанционно обучение поради липса на стратегии за наблюдение, някои ученици може да не го използват правилно. Частните училища изпращат учебни материали директно на родителите чрез платформи за социални медии. Има разлика между селските, градските, държавните и частните училища, за да поддържат учениците си да учат от къщи. Освен това учителите и учениците в държавните училища имат ограничен или никакъв достъп до интернет. Затварянето на училище носи трудности за учениците, семействата и учителите от развиващите се страни. Учениците от бедни семейства с по-ниски образователни нива и деца със слаба мотивация за учене страдат най-много по време на коронавирус. Освен това децата на бедните и технологично неграмотни семейства страдат допълнително. Преди коронавируса вече имаше неравенства в достъпа до качествено образование между учениците в градските и селските райони и учениците от семейства с по-висок и по-нисък социално-икономически статус. Затварянето на училища може допълнително да увеличи неравенството между учениците. Учениците в селските райони и от семейства в неравностойно положение нямат достъп до технологии, достъп до интернет и образователни ресурси.

3. Образование в развити и развиващи се страни по време на COVID-19

Пандемията от COVID-19 предизвиква образователната общност. Поради закриването на училищата учениците, учителите и родителите се сблъскват с различни трудности в различни държави. Така че онлайн преподаването е по-добро решение, осъществимо и подходящо, но предизвикателно за бедни родители и ученици. В световен мащаб 195 държави затвориха всички свои училища, което засяга над 1,5 милиарда ученици от предучилищно до висше образование. В световен мащаб 50% (826 милиона), 43% (706 милиона) от учениците нямат компютър и достъп до интернет съответно в дома си. Също така около 56 милиона студенти не могат да използват мобилни телефони, тъй като не са обхванати от мобилни мрежи. В развиващите се страни има само 1 обучен учител за 56 ученици в началното образование; и това е 1 обучен учител за 60 студента. Това е предизвикателство за продължаване на образователната система по време на пандемията от COVID-19 в развиващите се страни. Това затруднява развиващите се страни и ги принуждава да използват различни методи за дистанционно обучение, за да продължат образованието по време на закриване на училища.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

COVID-19 е вирус който засяга образователната система както на развиващите се, така и на развитите страни. Образованието е стълбът на развитието на всяка страна. В света повечето училища, колежи и университети са затворени, за да се предотврати разпространението на COVID-19. Затварянето на училище носи трудности за учениците, семействата и учителите. Така че дистанционното обучение е решение за продължаване на образователната система. Въпреки това, дистанционното обучение е предизвикателство в развиващите се страни, тъй като много родители самите не са посещавали училище и им липсват компютри, радио и телевизия. Бедните и технологично неграмотни семейства с по-ниски образователни нива, децата с лоша мотивация за учене са по-страдащи в тази ситуация и това увеличава неравенството. Студентите в повечето селски райони може да бъдат принудени да издържат изцяло семействата си в отглеждането на добитък и земеделието. Освен това момичетата от семейства с ниски доходи и селските райони могат да бъдат изложени на по-висок риск от сексуално насилие, принудителен труд и ранен брак. Пандемията от COVID-19 накара всички образователни училища по света да приемат преподаването и ученето онлайн. Така правителствата трябва да мащабират мрежовата инфраструктура и интернет свързаността в градските и селските райони. Страните трябва да разработят стратегия за мащабиране на образователните технологии, създаване на образователни ресурси с нулев рейтинг в интернет, подготовка на дигитални ресурси за преподаване и обучение, използване на безплатни ресурси за онлайн обучение, мобилно обучение, радио и телевизионно преподаване. По време на закриването изследователи, дизайнери на учебни програми, образователни служители и образователни институции работят заедно, за да трансформират образователната системата пандемията от COVID-19 оказва влияние върху образователната система лице в лице на развиващите се страни. Следователно развиващите се страни трябва да разширят онлайн инфраструктурите за преподаване и обучение.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] <https://www.csee-etuice.org/en/policy-issues/covid-19/3631-general-information>
- [2] <https://www.unicef.org/bulgaria/media/8936/file>

ПРОБЛЕМИ НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ СТРАНИ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД

HOW DOES COVID AFFECT DEVELOPING COUNTRIES?

Калин Николов

Abstract

This report underlines the effects of Covid-19 on developing countries. Every country has been affected to a different degree but most of the underdeveloped countries share common hurdles. Education and work have been hit extremely hard causing impact for the upcoming future.

Keywords: COVID; Pandemic; Education; Equality; Work

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата пандемия от коронавируси е безпрецедентно предизвикателство както за общественото здраве така и за световната икономика, тя има опустошителни икономически последици за домакинствата. Последното предизвикателство с подобен ефект е било "Световната финансова криза" (2008-2009). За разлика от нея Ковид-19 променя не само икономиките в световен мащаб но и променя рязко и системите на тяхното съществуване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Докладът разглежда икономическите последици от Ковид пандемията върху населението в развиващите се страни. По-конкретно се разглежда ефекта на Ковид мерките върху домакинствата в това число загуба на работни места, затваряне на предприятия, спиране на образователния процес

1. Проучване на Световната банка за това дали Ковид-19 афектира всички еднакво взема под внимание следните въпроси:

1.1. Работна сила

По първият въпрос данните показват че, жените, младите и по-нискообразованите работници - групи, които вероятно са били в неравностойно положение на пазара на труда още преди шока - са били по-склонни да загубят работата си непосредствено след пандемията. Тези данни се базират на проучване събрано състоило се в началото на кризата съдържащо 34 държави по света, предимно с ниски и средни доходи, чието общо население възлиза на

почти 1,4 милиарда души. В сравнение с мъжете, данните показват, че вероятността жените да загубят работата си е 11 процента по-голяма; подобна разлика е установена и между работниците с висше образование и тези с основно или по-ниско образование. Младите и по-възрастните работници също понесат основната тежест от въздействието на пандемията върху работните места в сравнение с работниците в начална възраст. Поради бързата реакция на много от развиващите се страни са приложени извънредни социални помощи, като опит да смекчат отрицателното въздействие на пандемията върху благосъстоянието на гражданите, но въпреки това те не са достатъчни, за да компенсират въздействието на пандемията.

Държавите с ниски доходи са изразходвали около 6 долара на човек за социална защита, свързана с COVID-19, докато държавите с по-ниски средни доходи са изразходвали средно по 26 долара на глава. В резултат на това загубата на работни места доведе до загуба на доходи за средно две трети от домакинствата – значително по-тежко е било за домакинствата с жени, млади и по-ниско образовани работници много от тях са лишени дори от най-основните нужди.

Данните показват, че средно 15,3% един или повече възрастни в домакинството си да остават без храна за цял ден поради липса на средства, като този процент е по-висок в домакинствата, които са били засегнати от загуба на работни места и доходи. Въз основа на глобалните оценки, според които през 2020 г. между 119 и 124 млн. души са изпаднали в бедност, което е довело до загуби натрупани през годините

1.2. Образование

Едно от най-неприятните и потенциално най-вредните последствия от тази криза обаче ще се прояви едва в дългосрочен план: Последиците от широкомащабното и безпрецедентно прекъсване на обучението.

Тъй като училищата по целия свят се затварят, за да се ограничи разпространението на вируса, образованието на 1,6 милиарда деца бе прекъснато.

Прекъсванията са най-сериозни в страните с най-нисък индекс на човешкия капитал, което увеличи разликата с по-богатите страни. И в рамките на отделните държави най-засегнати от прекъсването на обучението са децата в най-неравностойно положение - децата в селските райони, в домакинства с ниски доходи и с нискообразовани родители. Машабът на този ефект е значителен и би могъл да постави много деца, особено тези в неравностойно положение, на по-неблагоприятен път през целия им живот.

Във всички страни, където се прилагат ваксини, перспективите за

икономически растеж през тази година значително се увеличават. Данните от проучвания на Световната банка, показват, че жените, нискообразованите работници и младите работници се връщат на работа с по-бавни темпове от другите групи.

Последиците от пандемията са неравномерно разпределени между населението в страните, в които съществуващото преди това неравенство е било най-голямо - където достъпът до основни възможности като основно образование, чиста вода и електричество се определя до голяма степен от обстоятелства като местоположение, произход на родителите и богатство на домакинствата. В тези страни пандемията рискува да разшири още повече неравенството във възможностите, ако не бъдат предприети бързи действия

В тези страни пандемията крие риск да влоши още повече различията между домакинствата под прага на бедността и тези с значително по-голям досег до основни възможности.

Кризата предоставя възможност за реформи, които веднъж завинаги да премахнат пречките пред равните възможности, съществували преди кризата (по отношение на достъп до обучение, работни места, съоразения и условия на живот за децата).

2. Международната американска банка за развитие също направи свое проучване изповзашо извадка от 230 540 респонденти. 45 % от респондентите съобщават, че член на домакинството е загубил работата си, а в домакинствата, притежаващи малък бизнес, 59 % от респондентите съобщават, че член на домакинството е закрил бизнеса си. Резултатите са доказателство, че кризата в общественото здраве ще изостря и икономическото неравенство.

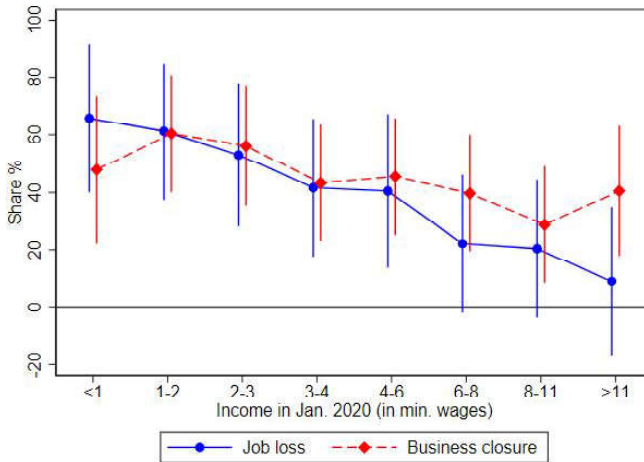
2.1. Въздействието върху работните места и преприятия

Според наблюденията Ковид-19 пряко предзвиква отрицателно икономическо въздействие върху широк кръг от населението и това въздействие се засилва за тези с по-нисък доход от пандемията.

Установено е че процентът на закриване на предприятия остава постоянен (58%). В сравнение с подобни статистически данни в Съединените щати (43% за малките предприятия), са открити по-високи нива на закриване на предприятия, което предполага, че икономическите последици от пандемията са по тежки в развиващите се страни.

Домакинствата, които съобщават за доходи, по-малки от минималната месечна заплата за януари 2020 г., са изпитали най-големи последици, като близо 71% са съобщили, че член на домакинството е загубил работата си, а 61% са съобщили, че член на домакинството е закрил бизнеса си. Сред респондентите

с най-високи доходи само 14% са съобщили, че член на домакинството е загубил работата си, а 54% са съобщили, че член на домакинството е закрил бизнеса си.

Фигура 1. По-високи нива на загуба на работни места и закриване на бизнес в домакинствата от групата с най-ниски доходи

Една от причините за високата уязвимост на домакинствата е мерките които се налагат за предотвратяване на вируса. Има държави като Уругвай които нямат наложени нито мерки за ограничаване на мобилността нито вечерен час.

Но има и държави като Боливия и Перу които са със много по строги мерки като задължителни карантини и затваряне на предприятия. Тъй като повечето работни места, изискват контакт с други хора, като например тези в сектор търговия на дребно и услуги, за разлика от офисните или индустриалните работни места, мерките свързани с Ковид може да доведат до по-големи смущения на пазарите на труда.

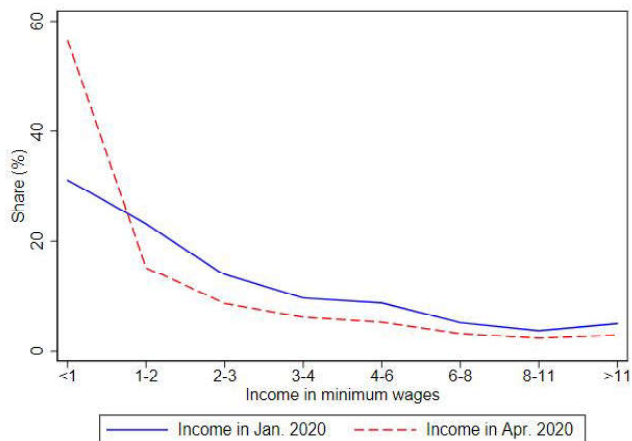
Тази хипотеза е потвърдена след като се отчете загуба на работа в домакинството през април (69%), това е значително по-високо в страните с национални или местни задължителни карантини, в сравнение с тези страни, които не са прилагали мерки за ограничаване на мобилността (34%) или са прилагали само правила за контрол (54%).

На второ място, разликите във възможностите за работа биха могли да бъдат една от причините за негативните последици от пандемията които са съсредоточени върху домакинствата с по-ниски доходи. Установено е, увеличение на работа от дома както и нарастване на доходите на домакинството

през януари 2020 г.

Въздействието на загубата на работни места и закриването на предприятия води до намаляване на доходите. 71% от отговорилите съобщават, че очакват доходите на домакинството им през април 2020 г. рязко да спаднат.

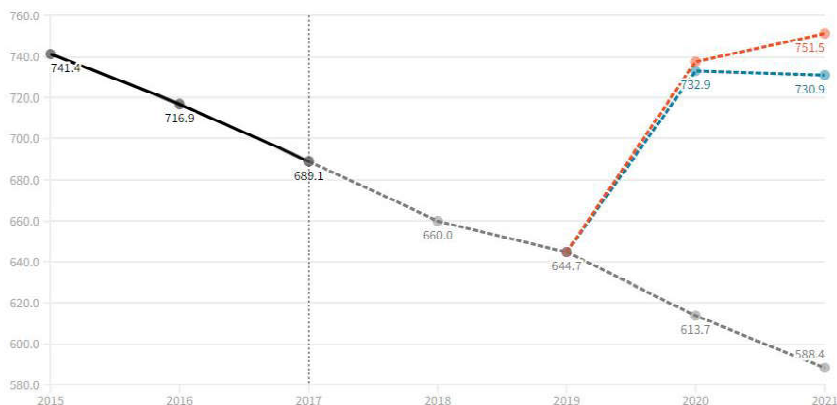

Фигура 2. Показва, че разпределението на доходите на домакинствата, очаквани през април 2020 г. е по-малко от разпределението на доходите на домакинствата през януари 2020 г. По-конкретно, делът на домакинствата с доходи, които са малко над минималната работна заплата в страната, намалява между януари и април 2020 г., което предполага, че много уязвими домакинства очакват да изпаднат в бедност.

Резултатите показват, пандемията ще има дълготрайни последици, свързани с намаляване на запасите от човешки капитал. Това предполага, че структурата на трудовият пазар не само увеличава безработицата и води до закриване на предприятия, загуба на доходи и общ спад на домакинствата.

Въпреки съществените икономически последици има широка подкрепа за мерки срещу разпространяването на Ковид-19 в конкретните държави. Приоритет на националните правителства трябва да бъде спирането на пандемията, предприятията, които не са от съществено значение, трябва да бъдат затворени за още един месец. Въпреки че подкрепата за тези политики е широка, тя вероятно ще намалее с увеличаването на броя на домакинствата, които губят своя жизнен стандарт.

На глобално ниво може да се проследи покачване на хората спаднали към прага на бедността (2015-2021).

Фигура 3: Черната линия показва в исторически план броят на вече бедните хора

Прекъснатата сива линия показва прогнозата на специалистите за спад преди настъпването на пандемията. Синята линия показва базовата прогноза по време на пандемията а оранжевата низходящата прогноза.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въздействието на Ковид-19 имаше безпрецедентно влияние върху световната икономика. То изтласка до ръба множество държави докато междуременно изхвърли на улицата милиони хора. Това накара много държави да преосмислят основите на това как да функционират самостоятелно и как да държат населението единно. При бъдещи бедствия сред повечето държави вече има реформи налице за да може всичко да бъде нормално в рамките на допустимото, а където няма наложени са съставени неправителствени организации да подпомагат хората.

ЛИТЕРАТУРА

<https://publications.iadb.org/publications/english/document/The-Unequal-Impact-of-the-Coronavirus-Pandemic-Evidence-from-Seventeen-Developing-Countries.pdf>
<https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-looking-back-2020-and-outlook-2021>
<https://blogs.worldbank.org/voices/developing-countries-covid-19-crisis-has-not-affected-everyone-equally>

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ВОЙНАТА В УКРАИНА ВЪРХУ СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА

ECONOMIC EFFECTS OF THE WAR IN UKRAINE ON THE GLOBAL ECONOMY

Делян Добринов Добрев

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

e-mail: delyanuni@abv.bg

Abstract

In this report the invasion of Russia in Ukraine will be reviewed. What decisions were made in attempt to be saved as many lives as possible? Why Russia decided to invade Ukraine? How Europe and the rest of the world reacted? Which one of them are in worst conditions and how they were supported by the countries.

Keywords: *economy, war; Russia; Ukraine*

ВЪВЕДЕНИЕ

Русия нахлу в Украйна на 24.02.2022 г. Инвизията предизвика най-голямата бежанска криза в Европа след Втората световна война като повече от 4,9 млн. украинци напускат страната. Руските действия бяха жестоко осъдени от останалите държави по света и това доведе до множество санкции към Русия, което доведе до руска финансова криза.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Началото на Руско-Украинската война

В началото на руско-украинската война през 2014 г. Русия анексира Крим, а подкрепяните от Русия сепаратисти завзеха част от югоизточен Донбас в Украйна, предизвиквайки регионална война там. През 2021 г. Русия започна голямо военно натрупване по границата си с Украйна, като натрупа до 190 000 войници заедно с тяхното оборудване.

Нападението започва след признаването за независими на Донецка народна република и Луганска народна република от страна на Русия, последвано от навлизането на руските въоръжени сили в района на Донбас в Източна Украйна на 21 февруари 2022 г. В седмиците преди началото на войната руският президент Владимир Путин поставя редица ултимативни искания пред НАТО и Украйна,

по които се водят преговори, като до последния момент твърди, че нападение няма да има.

Фигура 1. Руско нападение над Украйна

2. Причини за нахлуване на Русия в Украйна

Представители на Кремъл, включително и самият президент Владимир Путин, на няколко пъти отбелязаха, че една от основните цели на т. нар. „специална операция“ е да „денацифицира“ украинското правителство. Още на 9 декември 2021 г. руският президент Владимир Путин повдигна въпроса за дискриминацията, на която са подложени етническите руснаци, живеещи извън пределите на Федерацията. Редица международни организации незабавно отхвърлиха въпросните твърдения. Сред тях е Специалната мониторингова мисия на ОССЕ в Украйна. Тя започна своята работа през март 2014 г. след анексирането на Кримския полуостров от Русия. Целта ѝ беше да докладва за случващото се в района по безпристрастен начин. Нейните представители наблюдаваха дали се спазва прекратяването на огъня в Донбас, като през изминалите близо осем години докладваха за голям брой сблъсъци между украински и проруски бойци в района.

3. Каква бе реакцията на Европа и държавите по света?

ЕС прие пет пакета от санкции в отговор на действията на Русия спрямо Украйна, с което да отслабят възможността на Кремъл да финансира войната и да наложат ясна икономическа и политическа тежест върху политическия елит на Русия.

Тези мерки включват:

- индивидуални санкции;
- икономически санкции;
- ограничения върху медиите;
- дипломатически мерки;
- ограничения на икономическите отношения с неконтролираните от

правителството Донецка и Луганска област.

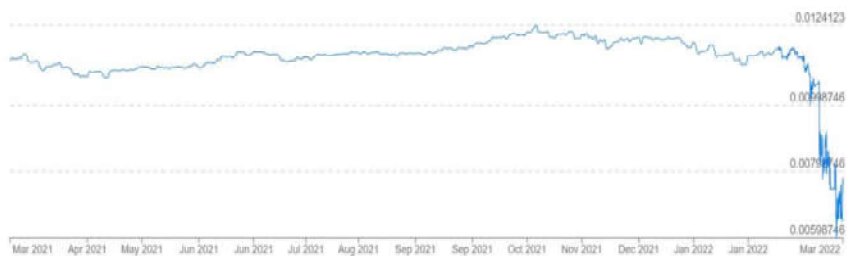
Масивните санкции срещу Русия доведоха до рекордна девалвация на рублата спрямо долара. Редица дъщерни фирми на руски банки на запад се намират пред фалит, съобщава Европейската централна банка (ЕЦБ). А от самата Русия имаше съобщения за дълги опашки пред банкоматите. САЩ, Канада, Великобритания и ЕС затвориха за Руската централна банка достъпа до валутните ѝ резерви, депонирани в тези страни – а това са около 40-50% от въпросните 630 милиарда долара.

Най-тежката санкция обаче е изключването на редица руски банки от системата за международни разплащания SWIFT, която обслужва близо 11 000 банки по цял свят. Финансови институции, които са изключени от тази система, много по-трудно участват в международния финансов обмен. По тази причина още след като анексира Крим, Русия разработи своя сходна система SPFS, която обаче е значително по-малка и включва главно руски банки. Възможно е през тази система изключените от SWIFT руски банки все пак да имат достъп до международните пазари – с помощта на руски финансови институции, които все още са в SWIFT.

Своя система има и Китай. Тя се нарича CIPS и е свързана с руската SPFS, така че санкционирани руски банки биха могли да използват като задна вратичка и китайската система. Експертите смятат още, че руските банки, финансови институции и компании може да потърсят спасение и в криптовалута като биткойн.

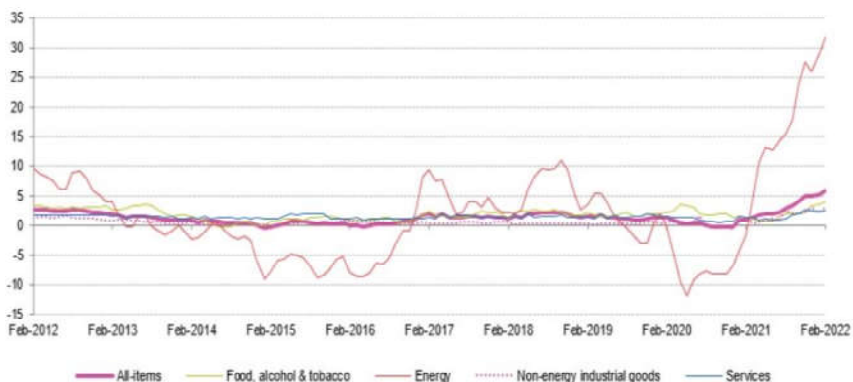
5. Войната в Украйна и нейните последици за ЕС

Лидерите на ЕС се договориха на неформалната среща на върха във Версай да засилят европейската икономическа устойчивост, да намалят радикално нашия внос на енергия от Русия и да продължат напред със сериозно укрепване на европейската отбрана. Рублата е загубила половината от стойността си и инфлацията расте. Московската фондова борса е затворена. Много международни компании като Ikea, McDonald's, Visa и MasterCard напуснаха страната. Очаква се руската икономика да се свие с поне 15% тази година. Отслабена и изолирана, Русия рискува да стане много зависима от Китай в бъдеще.

Фигура 2. Валутен курс рубла спрямо евро

Основните непосредствени рискове за европейската икономика произтичат от шока в предлагането, предизвикан от повишаването на цените на петрола и газа, от зависимостта на Европа от руската енергия и от въздействието на геополитическите заплахи върху доверието на домакинствата и настроенята на инвеститорите. Европа също има задължението да приветства милиони бежанци от войната и да им предостави спешна помощ. Още през 2022 г. прякото въздействие върху бюджета на съответните решения може да достигне 1,1/4% от БВП, ако не и повече. В дългосрочен план ЕС е изправен пред необходимостта да увеличи разходите за отбрана в отговор на влошените заплахи за сигурността и да преосмисли своята енергийна система.

**Фигура 3. Годишната инфлация в еврозоната и нейните основни компоненти
м. февруари 2012 – м. февруари 2022**

Настоящата ситуация оказва силно въздействие и на автомобилния сектор поради различните дефицити и високи цени на суровините: литий, магнезий, полупроводници и др. Украинските автомобилни заводи снабдяват най-големите производители на автомобили в Западна Европа. Например VW и Renault обявиха спирането на производството в някои от заводите си в Европа (Цвикау, Дрезден, Толиати и Москва). Поради продължаващите военни действия между воюващите страни. Малко след това Porsche и BMW също обявиха затваряне на заводи. Трябва да отчетем и факта, че потребителите в Европа са засегнати от бързото увеличение на цените на електрически превозни средства, които бяха насърчавани през последните години за сметка на автомобилите с ДВГ.

Повишаването на цените на енергията, особено на петрола, също ще се отрази в транспортната индустрия. Авиокомпаниите и морските превози ще пострадат от по-високите цени на горивата. Авиокомпаниите са изложени на най-голям риск, тъй като се смята, че горивата представляват около 1/3 от общите им разходи. Европейските държави, САЩ и Канада са забранили достъпа до техните територии на руските авиокомпаниии. Руските ответни мерки, които вече са забранили европейските и канадските самолети от своето въздушно пространство, също означава по-високи разходи, тъй като авиокомпаниите ще трябва да използват по-дълги маршрути, за да заобиколят най-голямата по площ държава в света.

Европа определено е най-уязвимият регион, поради зависимостта си от руски нефт и газ. Докато зависимостта от руски газ варира значително в различните държави, всички икономики ще бъдат засегнати от рязкото повишаване на цените на газа на континента. Заедно с повишаването на други стоки това ще подсили още повече инфлацията във всички страни от региона, ще намали располагаемия доход на домакинствата, а от там и частното потребление. Освен това, като се имат предвид значителните търговски потоци в рамките на еврозоната, е много вероятно всички икономики да бъдат значително засегнати. В случая с Германия, природният газ е вторият най-голям енергиен източник и 31.6 млн. души (37% от населението) живеят в домакинства, които се отопляват с газ. Освен газ, общият пряк стокообмен с Русия е много малък. Въпреки това, има известна връзка в автомобилната индустрия. Въпреки, че Германия ще бъде най-засегната от големите икономики в Еврозоната, Италия не е далеч зад нея. Въпреки, че Италия управлява резервите за съхранение по-добре от останалите държави в ЕС, министър-председателят Марио Драги предупреди, че настоящите нива са ниски и обикновено не се достигат до края на март. Франция е по-малко зависима от руския газ, от една страна защото потребява по-малко газ поради инвестициите си в ядрената енергетика, а от друга страна, защото Русия е едва вторият по големина доставчик след Норвегия (20% спрямо 36%). Въпреки това Русия представлява

от вноса на няколко вида метали: алуминий; железни руди; никел; титан и др. Освен това Украйна е ключов доставчик на слънчоглед (65% от общия внос на сурово слънчогледово олио). Някои от секторите в Испанската икономика ще бъдат директно засегнати от зависимостта им от украинския внос на царевича (30% от общия внос на царевича) и слънчогледово олио (70%). Както се вижда през последните месеци, енергийната инфлация е особено нестабилна в Испания, поради големия дял на договори, чиито цени се променят всекидневно. Вследствие на това потреблението, което беше все още с 8% под предкризисното равнище в края на 2021 г. поради намаления разполагаем доход (в сравнение с други големи икономики в еврозоната), може да бъде повлечено надолу още повече. Макар, че инфлацията изглеждаше временна и се очакваше да се понижи през втората половина на 2022 г., по-високите цени на енергията за по-продължителен период, вероятно ще подхранват инфлационния натиск.

4. Как войната в Украйна влияе на България?

Тази тежка политическа криза носи рискове дори и за България. В краткосрочните рискове, влизат сериозното подкопаване на енергийната сигурност (в ситуация на вече съществуваща криза с енергийните цени), неминуемите загуби от санкции, изключителната географска близост до зона на активен конфликт с преки последствия като масирана бежанска вълна и косвени - за инвестициите и бизниси като транспорта и туризма.

България посреща най-голямата бежанска вълна в своята история. От началото на войната в Украйна в България са влезли вече над 25 000 украински бежанци. Управляващите решиха да се заплаща по 40 лева на ден за нощувка и храна за настанени бежанци от Украйна. Тези средства ще се дават на дружества, чийто собственик е Националният осигурителен институт (НОИ): болници за рехабилитация и балнеолечебни центрове, почивни станции на министерства и ведомства, както и хотели и къщи за гости, които са категоризирани или регистрирани места за настаняване, вписани в Националния туристически регистър. Работодателите видяха в притока на украински бежанци шанс да подобрят дефицитите на българския трудов пазар заради по-лесната им интеграция. Просветният министър проф. Николай Денков вече съобщи за големия брой запитвания от украински бежанци децата им да учат в България. За тези програми за бежанци на български език държавата ще заплаща допълнително към делегираните бюджети на образователните институции. Както за българските граждани, така и за украинските бежанци държавните и общински училища, както и общинските детски градини са безплатни. Но бюджетът ще осигурява необходимите средства за по-големия брой ученици и деца. Колко - това тепърва ще се изяснява.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Нахлуването на Русия в Украйна беше бързо, но икономическите последици ще се материализират много по-бавно и не толкова грандиозно. Самата война е изключително трагична, преди всичко за украинския народ, но също и за руския народ и глобалния ред като цяло. Увеличенията на цените на енергията ще се отразят негативно на световната икономика. Европа е особено уязвима, защото през последните години направи твърде малко, за да намали зависимостта си от руския газ, а в някои случаи - особено Германия, която се отказа от ядрената енергия - дори я увеличи значително. Скокът на цените също ще допринесе за инфлацията, която вече е на най-високите си нива от едно поколение насам в САЩ, Европа и други развити икономики. Русия е по-добре подготвена от повечето страни да издържи на санкциите. Страната има огромен излишък по текущата сметка и е натрупала рекордни валутни резерви от 630 милиарда долара - достатъчни за покриване на почти две години внос. И докато Русия зависи от приходите от Европа, европейците са зависими от руския петрол и газ - които може да са още по-трудни за замяна в краткосрочен план.

ЛИТЕРАТУРА

<https://www.dnevnik.bg/>
<https://www.vesti.bg/>
<https://en.wikipedia.org/>
<https://bg.wikipedia.org/>
<https://www.consilium.europa.eu/>
<https://www.capital.bg/>
<https://www.dw.com/>
<https://www.bgonair.bg/>
<https://www.eeas.europa.eu/>
<https://www.bruegel.org/>

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА В ЕС В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОРОНАВИРУС

THE EU LABOR MARKET IN THE CONTEXT OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC

Фирдез Мехмедова

e-mail: s1906010390@sd.uni-vt.bg

Abstract

In 2020, the eurozone economy was hit by an extraordinary and severe shock caused by the coronavirus pandemic (COVID-19). In the first half of the year, economic activity contracted sharply as a result of restrictive measures and increased reluctance to take risks.

Keywords: labor market, EU, COVID

През 2020 г. икономиката на еврозоната беше засегната от извънредно и тежко сътресение, причинено от пандемията от коронавирус (*COVID-19*). През първата половина на годината икономическата активност се сви рязко в резултат от ограничителните мерки и засиленото нежелание за поемане на риск. Решителните и координирани мерки по паричната и фискалната политика в съчетание с положителните новини за ваксините спомогнаха за стабилизирането на икономиката през втората половина на годината. БВП на еврозоната като цяло спадна с 6,6% през 2020 г. Годишната обща инфлация отбеляза спад до 0,3% спрямо 1,2% през 2019 г., който до голяма степен се дължи на намаляващите цени на енергоносителите, макар че въздействие оказаха и фактори, свързани с пандемията. Например секторите, които постраднаха най-тежко от кризата, като транспортният и хотелиерският, допринесоха за спада на инфлацията през втората половина на годината.

ЕЦБ значително смекчи позицията си по паричната политика, за да противодейства на негативното въздействие на пандемията върху икономиката на еврозоната посредством широк спектър от мерки, които бяха рекалибрирани през годината. Тези мерки включваха: въвеждане на нова временна програма за закупуване на активи в условията на извънредна ситуация, причинена от пандемия, облекчаване на критериите за допустимост и за обезпечения и предлагане на нови операции по дългосрочно рефинансиране. Свързаните с паричната политика мерки бяха основен стабилизиращ фактор за пазарите. Те

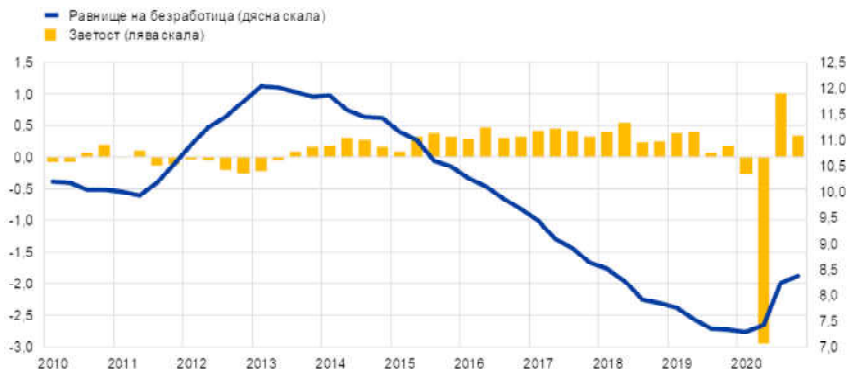
помогнаха и да се противодейства на сериозните рискове, свързани с пандемията, за трансмисионния механизъм на паричната политика, за перспективите за икономиката на еврозоната и в крайна сметка за целта на ЕЦБ за поддържане на ценова стабилност. Наред с това макропруденциалната политика беше съсредоточена върху поддържане на притока от кредити към икономиката, а банковият надзор в ЕЦБ въведе микропруденциални мерки за смекчаване на ефекта от кризата и подпомагане на устойчивостта на европейския банков сектор.

Условията на пазарите на труда в еврозоната се влошиха, макар че политиките на правителствата спомогнаха за притъпяване на ефекта върху пандемията

Загубата на работни места през 2020 г. остана ограничена, отразявайки влиянието на схемите за запазване на заетостта.

Въпреки че растежът на заетостта също беше сериозно засегнат от пандемията, насочените към пазара на труда мерки повлияха върху конюнктурата на пазара на труда в еврозоната през 2020 г. (виж графика 6). В сравнение с мащабния и бърз спад на икономическата активност с около 15% през първата половина на 2020 г., съкращаването на заетостта беше по-слабо, но все пак твърде значително. За същия период общият брой на заетите намалю с около 5 милиона души, което върна заетостта до равнището] преди 2018 г. Правителствените мерки за подкрепа в държавите от еврозоната помогнаха да се ограничи съкращаването на работни места (виж каре 1 относно дискусия, свързана със схемите за запазване на работните места). В сравнение с предишни икономически и финансови кризи правителствата от еврозоната увеличиха броя на работниците, обхванати от схеми за запазване на работните места, което значително ограничи масовите уволнения и спомогна за запазването на квалифицираните постоянни работници. Независимо от това коефициентът на икономическа активност намалю значително по време на пандемичната криза и около 3 милиона души отпаднаха от работната сила през първата половина на 2020 г. Продължаващото приспособяване на пазара на труда се отразява в различна степен на работниците поради влиянието на сегашната криза върху сектора на услугите и върху фирмите, засегнати в най-голяма степен от мерките за социална дистанция и ограниченията за придвижване. По-конкретно, работната сила е намалюла с почти 7% при хората с ниска и с 5,4% при тези със средна квалификация, докато при висококвалифицираните на практика се е увеличила с 3,3%.

Показатели за пазара на труда
(процент от работната сила; темп на растеж на тримесечна база; сезонно изгладени данни)

Темпът на нарастване на безработицата беше по-нисък отколкото при предишни рецесии

Заетостта през 2020 г. се сви с 1,9%, докато коефициентът на безработица се повиши до 8,4%. Темпът на нарастване на безработицата беше, отколкото при предишни рецесии, като тези от 2008–2009 г. и 2011–2012 г., което се дължеше и на навременната и решителна реакция на правителствата от еврозоната. В същото време растежът на почасовата производителност на труда през 2020 г. беше средно около 1% и беше неутрализиран от значителното съкращаване на отработените часове поради използването на схеми за запазване на работните места.

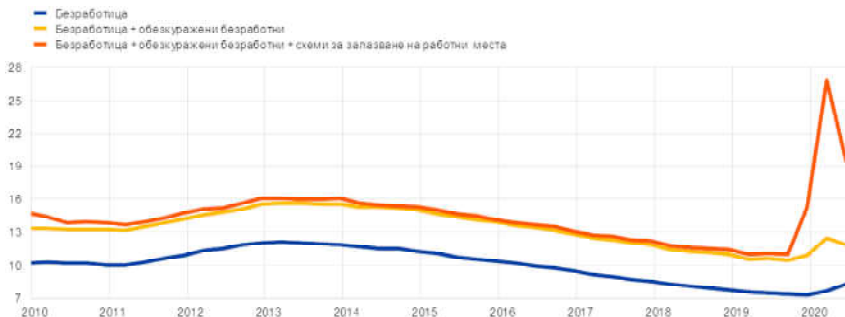
Средносрочният и дългосрочният ефект от COVID-19 върху икономиката

Породената от пандемията криза оказва значително въздействие върху пазара на труда в еврозоната. Равнището на безработица в еврозоната показва умерена реакция в сравнение с намалената икономическа активност и не отразява изцяло ефектите от COVID-19 върху пазара на труда. С цел по-добро измерване на степента на непълноценно използване на работната сила по време на кризата в резултат от пандемията стандартното равнище на безработица може да се коригира така, че да отразява броя на обезкуражените безработни, които в момента са неактивни. Освен това специфична особеност на тази криза е

широко разпространеното използване на схеми за запазване на работните места, които помогнаха да се запазят работните места при намалено работно време и подпомагане на доходите на работниците. Броят на работниците, обхванати от схеми за запазване на работните им места, достигна приблизително 30 млн. души (около 19% от работната сила) през април 2020 г. Ето защо комбинацията от стандартното равнище на безработица и обезкуражените безработни плюс броя на работниците, обхванати от схеми за запазване на работните им места, дава по-представителна картина за равнището на непълноценното използване на работната сила.

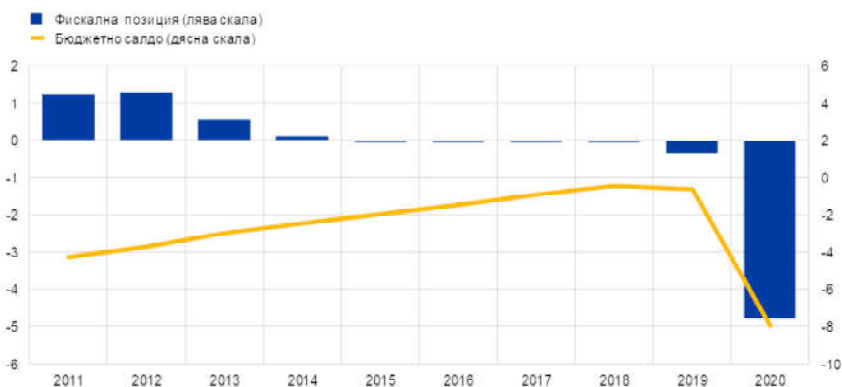
Стандартни и нестандартни мерки по отношение на безработицата

Като цяло шокът в резултат от *COVID-19* увеличи броя на фирмите, изложени на риск, което би могло окаже допълнителен дългосрочен ефект върху загубата на работни места. След силния спад на икономическата активност през второто тримесечие на 2020 г. наблюдаваното през третото тримесечие възстановяване подсказваше, че пандемичният шок може би е в значителна степен преходен. Втората вълна на карантинни мерки обаче засили риска от дългосрочни дълбоки последици за икономическия растеж и работните места. Шокът, породен от *COVID-19*, засегна секторите в различна степен: с по-слабо въздействие върху фирмите, прилагащи в по-голяма степен цифровите технологии, и с по-сериозен ефект върху тези, чиято дейност предполага повече преки контакти. За последните съществува риск да напуснат пазара в зависимост от продължителността на пандемията и от това доколко мерките на националната политика са успешни в ограничаването и компенсирането на недостига на ликвидност. Втората специфична особеност на шока от *COVID-19* е свързана с екзогенния му характер, което означава, че шокът е засегнал и

нископроизводителни фирми. Наистина прочистващият ефект от отпадането на фирми с по-ниска производителност, обикновено по-силно засегнати от резкия спад на производителността, ще бъде по-слаб, отколкото при предходни кризи, защото на риск са изложени и фирми с по-висока производителност, но с временни проблеми с ликвидността.

Бюджетно салдо на сектор „държавно управление“ и фискална позиция

Според оценки на Европейската комисия предприетите фискални мерки в отговор на пандемията през 2020 г. възлязоха на 4,2% от БВП на еврозоната като цяло. Голяма част от тези допълнителните разходи бяха свързани или с преки държавни разходи за справяне с кризата в общественото здравеопазване, или с мерките в помощ на домакинствата и фирмите. Главната цел на тези мерки за подкрепа беше запазване на заетостта и производствения капацитет, така че икономиката да е в добра позиция за бързо възстановяване след затихването на пандемията. В съответствие с тази цел основната част от средствата в подкрепа на домакинствата беше предоставена чрез прилагане на схеми за намалено работно време или за излизане в принудителен неплатен отпуск, целящи избягването на масова безработица, и само по-малка част от тях беше под формата на преки бюджетни трансфери за домакинствата. Към края на първата вълна на пандемията бяха въведени някои по-ограничени мерки за стимулиране на икономическото възстановяване, като намаляване на косвените данъци или увеличаване на проектите за публични инвестиции. Като се има предвид обаче, че пандемията далеч не беше преодоляна през 2020 г., с разпространението на втора вълна през есента е по-вероятно тези мерки да продължат да играят съществена роля и занапред.

Оценка на структурата на мерките, свързани с COVID-19 през 2020 г.

Средносрочният и дългосрочният ефект от COVID-19 върху икономиката

Пазарите на труда в еврозоната реагираха на икономическите последици от пандемията от COVID-19 доста гъвкаво, подкрепени с икономически мерки, като схеми за запазване на работни места и гаранции по заеми, които спомогнаха за ограничаване на загубата на работни места и за избягване на рязкото нарастване на закритите предприятия в резултат от пандемията. С цел да се предотвратят дългосрочните последици от кризата, а също и за да се избегнат пречките пред необходимото реструктуриране на икономиката, разработването и разполагането във времето на стратегиите за преустановяване на тези политики ще бъдат също толкова важни, колкото и това на средствата за подкрепа. В перспектива дългосрочните последици от пандемията за мобилността на работната сила, както и все по-голямото навлизане на цифровизацията може да наложат съществено териториално преразпределение на работни места и фирми.

При последното проучване на водещи компании от еврозоната значителен акцент беше поставен върху начина, по който пандемията е ускорила навлизането на цифровите технологии, увеличавайки производителността на труда, но понижавайки заетостта в дългосрочен план. На въпроса да изброят по важност три начина, по които пандемията ще окаже дългосрочно влияние върху тяхната дейност, най-често посочваните ефекти са свързани с по-масовото използване на „работа от разстояние“ и ускореното прилагане на цифрови технологии. Други често цитирани фактори са по-трайното намаляване на служебните пътувания и/или увеличилите се виртуални срещи, както и

нарастването на електронната търговия (или в междуфирмения сегмент – на „виртуалните продажби“). Преобладаваща част от отговорилите бяха единодушни, че техният бизнес ще бъде по-ефективен и/или по-устойчив благодарение на уроците, научени по време на пандемията. Около три четвърти от тях заявиха, че значително по-голям дял от работната им ръка ще работи дистанционно в дългосрочен хоризонт. Също така те не смятат, че работата от разстояние ще понижи производителността на труда на служителите. Във връзка с това, макар и по-малкото неформално лично взаимодействие да се счита за недостатък, се наблюдават и много предимства, включително спестеното време за пътуване до работното място, възможността по-добре да се комбинират домашните и служебните ангажименти и по-голямата свързаност. В съответствие с това повече от половината от отговорилите казаха, че производителността в техния бизнес или сектор ще се увеличи и почти никой не очаква понижени на производителността като дългосрочна последица от пандемията. И обратното, повече от половината очакват отрицателно дългосрочно влияние върху заетостта, докато само около 10% виждат положителен дългосрочен ефект върху нея. Мненията относно дългосрочния ефект върху продажбите и цените, разходите и заплатите са по-нееднородни, но като цяло отрицателни.

Породената от пандемията криза оказва значително въздействие върху пазара на труда в еврозоната. Равнището на безработица в еврозоната показва умерена реакция в сравнение с намалената икономическа активност и не отразява изцяло ефектите от *COVID-19* върху пазара на труда. С цел по-добро измерване на степента на непълноценно използване на работната сила по време на кризата в резултат от пандемията стандартното равнище на безработица може да се коригира така, че да отразява броя на обезкуражените безработни, които в момента са неактивни. Освен това специфична особеност на тази криза е широко разпространеното използване на схеми за запазване на работните места, които помогнаха да се запазят работните места при намалено работно време и подпомагане на доходите на работниците. Броят на работниците, обхванати от схеми за запазване на работните им места, достигна приблизително 30 млн. души (около 19% от работната сила) през април 2020 г. Ето защо комбинацията от стандартното равнище на безработица и обезкуражените безработни плюс броя на работниците, обхванати от схеми за запазване на работните им места, дава по-представителна картина за равнището на непълноценното използване на работната сила.

Стандартни и нестандартни мерки по отношение на безработицата

Като цяло шокът в резултат от *COVID-19* увеличи броя на фирмите, изложени на риск, което би могло окаже допълнителен дългосрочен ефект върху загубата на работни места. След силния спад на икономическата активност през второто тримесечие на 2020 г. наблюдаваното през третото тримесечие възстановяване подсказваше, че пандемичният шок може би е в значителна степен преходен. Втората вълна на карантинни мерки обаче засили риска от дългосрочни дълбоки последици за икономическия растеж и работните места. Шокът, породен от *COVID-19*, засегна секторите в различна степен: с по-слабо въздействие върху фирмите, прилагачи в по-голяма степен цифровите технологии, и с по-сериозен ефект върху тези, чиято дейност предполага повече преки контакти. За последните съществува риск да напуснат пазара в зависимост от продължителността на пандемията и от това доколко мерките на националната политика са успешни в ограничаването и компенсирането на недостига на ликвидност. Втората специфична особеност на шока от *COVID-19* е свързана с екзогенния му характер, което означава, че шокът е засегнал и високо и нископроизводителни фирми. Наистина прочистващият ефект от отпадането на фирми с по-ниска производителност, обикновено по-силно засегнати от резкия спад на производителността, ще бъде по-слаб, отколкото при предходни кризи, защото на риск са изложени и фирми с по-висока производителност, но с временни проблеми с ликвидността.

ЛИТЕРАТУРА

1. De Guindos, L., Panetta, F. and Schnabel, I., Europe needs a fully fledged capital markets union – now more than ever, *The ECB Blog*, ECB, 2 September 2020.
2. Financial Integration and Structure in the Euro Area, ECB, March 2020
3. The impact of COVID-19 on potential output in the euro area, *Economic Bulletin*, Issue 7, ECB, 2020.
4. За обсъждане на състоянието, развитието и социодемографската разбивка на доверието на гражданите в ЕЦБ и на подкрепата за еврото, нагласите на гражданите към ЕЦБ, еврото и икономическия и паричен съюз (Citizens' attitudes towards the ECB, the euro, and Economic and Monetary Union), *Economic Bulletin*, Issue 4, ECB, 2020.
5. The European exchange rate mechanism (ERM II) as a preparatory phase on the path towards euro adoption – the cases of Bulgaria and Croatia, *Economic Bulletin*, Issue 8, ECB, 2020.

ЕФЕКТИ ОТ КОВИД ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ВЪЗДУШНИЯ ТРАНСПОРТ

EFFECTS OF THE COVID PANDEMIC ON AIR TRANSPORT

Катрин Каменова Сабелова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

e-mail: s1906014696@sd.uni-vt.bg

Abstract

The COVID-19 pandemic has led to an existential economic crisis in the aviation sector. Global measures to curb the virus have led to an extremely sharp decline in air passenger traffic due to restrictions, measures and declining demand, which has been very heterogeneous in each region. Due to the fact that the sector was particularly affected, macroeconomic support measures, such as extending benefits or reducing taxes, were not sufficient and needed to be expanded to include sector-specific measures.

Keywords: Covid-19, air traffic, measures, decline.

ВЪВЕДЕНИЕ

Пандемията COVID-19 доведе до множество промени в облика на света, който познавахме. Тя се превърна в основна причина за множество кризи, свързани с различни браншове и сектори в икономиката. Една от кризите, която COVID-19 причини беше именно тази, свързана с въздушния транспорт. Паркирани самолети и празни летища – такава беше съдбата на така силно развиващият се авиационен сектор. Последниците за него, както и много други сектори, бяха катастрофални. След повече от две години, пандемията е към своя край. Но важи ли той и за кризите, които пандемията породила, или възстановяването тепърва започва? Предмет на настоящия доклад е ефектът на пандемията върху въздушния транспорт. Разгледани са общия спад във въздушния пътнически и товарен трафик, предизвиканите от това трудности за авиокомпаниите и мерките от страна на държавата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Ефектът от разразилия се вирус COVID-19 върху въздушния трафик стана видим за първи път през януари 2020 г., когато властите в Китай поставиха под карантина град Ухан и наредиха прекратяване на въздушния трафик от Ухан. На 27-ми януари вече бяха забранени всички чуждестранни пътувания от китайски

туристически групи, последвани от все повече и по-мощни ограничения на въздушния трафик не само в Китай, а всички страни.

Пандемията като цяло доведе до безпрецедентен спад в световния пътнически въздушен трафик, поради силните шокове в предлагането и търсенето. Глобалните ограничения на физическото разстояние, забраните за влизане, затварянето на границите и изискването за зелен сертификат, се превърнаха в основните мотиви за почти пълното изчезване на въздушните пътувания по повод бизнес срещи, частни посещения и най-вече туризъм. Освен това много хора бяха притеснени за високият риск от заразяване по време на пътуване.

Мерките, предприети за борба с COVID-19, оказаха най-значително влияние върху въздушния транспорт. С други думи, само до 2020 г. трафикът е спаднал с повече от 90%. Преди всичко, Северна и Южна Америка, както и Западна Европа и Югоизточна Азия бяха особено засегнати, като спадът варира от регион до регион. Средният спад за периода от март до декември 2020 г. в региони като Западна Европа (-79,2%), региона на Персийския залив (-77%), Австралия (-79,8%) или Северна Африка (-79,7%) е почти 80%, докато спадът е по-умерен в, например, Далечния изток (-58,4%), Източна Европа (-66,3%) или Южна Азия (-64%). Най-силен спад се забелязва през май 2020 г. в почти всички региони.

Почти година след избухването на пандемията ситуацията се характеризира с неплатежоспособност и значителни затваряния на маршрути от авиокомпаниите. Това има – поне в краткосрочен и средносрочен план – сериозни икономически ефекти върху авиационния сектор и имплицитно върху цялата национална икономика. В края на януари 2021 г. полетите в целия свят са били около 50% по-малко, в сравнение с този период една година по-рано. Според прогнозите за 2020 г., е имало 64% по-малко пътници, отколкото се е очаквало за тази година. Освен пътническият, засегнат беше и въздушният товарен транспорт, като световният износ намаля стойностите си рязко. През декември 2020г. например той е намалял с 18%.

Всичко това доведе до регистриране на големи загуби в продажбите на всички авиокомпании. Още през април 2020 г. организацията на авиокомпаниите „IATA“ отбелязва загуба на приходи от 314 милиарда щатски долара за глобалните авиокомпании, а експертите се опасяват от сериозна вълна от фалити сред тях.

Въпреки помощта на държавите обаче, пандемията беше основната причина много хора да загубят работата си. Погледнато от страната на предлагането тази тенденция беше подкрепена от официални закони свързани с намаляване на предлагането, като например определени забрани за летене. Допълнително засилените мерки за чистота и постоянна дезинфекция струват много на

летищата и авиокомпаниите. Освен това авиокомпаниите бяха задължени да съкратят значително маршрутните си мрежи и в някои случаи услуги, които биха могли да увеличат търсенето на въздушния транспорт. В резултат на това основните причини за растежа на въздушния трафик изчезват временно. Това се превърна в екзистенциална криза за авиационната индустрия, която никога компания не е в състояние да пребори сама с месеци или дори години.

За обществата и държавите възникна въпросът дали и как може и трябва да се помогне на авиокомпаниите в тази криза. И тъй като тази индустрия е толкова важна, когато започне нов растеж на икономиката, специалните мерки и държавна помощ трябваше да бъдат силно активизирани, и то не само чрез подпомагане на избрани предприятия, а с помощ, обвързана и със специфични изисквания, касаещи всички.

Според асоциацията „IATA“ 25 милиона работни места в авиацията и свързаните с нея индустрии са били потенциално застрашени. От опит от по-ранни кризи повечето държави разполагаха с инструменти за т.нар. краткосрочен труд, който служи по-специално за осигуряване на работни места, но също така освобождава компаниите от голяма част от разходите за персонал, без да се налага да съкращават служителите, а само временно да ги пренасочат. Тъй като авиационната индустрия е особено засегната от тази криза и освен това има стратегически интерес към този сектор от политическа гледна точка, бяха обмислени допълнителни мерки като участие на държавата като акционер например или чрез определени заеми. До май 2020 г. държавната помощ за авиокомпаниите възлиза на общо 123 милиарда щатски долара в световен мащаб.

Пандемията оказва влияние и върху производителите на самолети. Европейският производител „Airbus“ намаля глобалното си производство на реактивни самолети с около една трета поради последиците от кризата върху своите клиенти. За 2019 г. Airbus първоначално имала дивидент от 1,80 евро за акция, която през януари 2022 г. бе анулирана. Американският производител на самолети „Boeing“ също спря изплащането на дивиденти до следващо нареждане. Главният изпълнителен директор Дейв Калхун и председателят на борда Лари Келнър решиха да не получават плащания до края на годината и компанията остава на изчакване по програма за обратно изкупуване на акции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Икономическият обхват на кризата във въздушния транспорт все още не може да бъде точно и напълно оценен. Въздушният транспорт започна постепенно да възвръща силата си, но за пълен успех е нужно да достигне отново нивото от 2019 г. през следващите години, защото в противен случай бихме могли да очакваме спад в брутната добавена стойност и заетостта, създавана от въздушния трафик.

Зелена светлина би могъл да ни даде един поглед в миналото. От 70-те години на миналия век многократно е имало сериозни кризи, които оказват влияние върху авиацията. Те включват кризите с цените на петрола, атаките от 11-ти септември 2001 г. и финансовата криза от 2009 г., ако трябва да назовем няколко. Те показват, че са имали главно краткосрочни ефекти и че глобалният въздушен трафик редовно се връща към първоначалното си ниво на растеж в средносрочен и дългосрочен план. Но за да бъде тази прогноза възможна, политическите мерки на национално и международно ниво могат и трябва да продължават да подкрепят това развитие и възстановяване на сектора.

От всичко най-ясно обаче е едно – COVID-19 успя да промени нашия свят до такава степен, че той никога да не би могъл да бъде същият, какъвто ние го помним. Действителното възстановяване на пазара като цяло и конкретно при въздушния транспорт е несигурно. Именно затова сега е моментът да преценяваме всяко наше действие, да се изправим пред предизвикателствата „Новото нормално“ и да бъдем подготвени, защото никога не знаем какво предстои.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] www.iata.org
- [2] www.statista.com
- [3] www.aci.aero

МАРКЕТИНГОВ АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТИТЕ В РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВЕЛИКО ТЪРНОВО

MARKETING ANALYSIS OF THE ACTIVITIES IN THE REGIONAL HISTORICAL MUSEUM - VELIKO TARNOVO

Диляна Василева Петрова
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

e-mail: S1806010917@sd.uni-vt.bg

Abstract

The Regional Historical Museum - Veliko Tarnovo (RIM) is an institution that for the last 150 years seeks, preserves and promotes valuable historical, cultural and artistic-historical evidence, numbering about 260,000, a small part of which are exhibited in permanent exhibitions, and others are periodically presented at temporary exhibitions in the city, the country and abroad.

The purpose of this study is to prepare a marketing plan for the development of activities in the Regional History Museum - Veliko Tarnovo.

Keywords: marketing, marketing plan, public sector

ВЪВЕДЕНИЕ

Изключително богатата история на музейното дело във Велико Търново включва няколко основни етапа в изграждането, формирането и развитието на музейната структура в града и региона. Първият етап е от 1871 г. до 1944 г., вторият етап е от 1945 г. до 1990 г., а третият етап е от 1990 г. до наши дни¹.

Първият етап стартира с „предложение да се учреди музей на базата на частните колекции от старини на няколко родолюбиви търновци“², като „основаното през 1879 г. Археологическо дружество е изразител на тези настроения и има своето важно място в събирането на старини през последните десетилетия на XIX век, а първата музейна сбирка е подредена в края на 1914 г.“³. През първия етап също така се взема решение за изграждането на музей⁴.

¹ Регионален исторически музей – Велико Търново. За нас. История, Достъпно на <https://museumvt.com/bg/история/> [Посетено на 19.04.2022]

² Пак там

³ Пак там

⁴ Пак там

Вторият етап е свързан с превръщането на великотърновския музей в държавна институция, както и с *„повишаването на професионализма в музея“*⁵. Третият етап от развитието на Регионалния исторически музей във Велико Търново се характеризира със *„свиване“* на дейността му поради настъпилите политически промени, като *„повече внимание се отделя на фондовата работа“*⁶, *„експозиционната работа се насочва към временни изложби“*⁷ и се показват *„музейни ценности, които не са включени в постоянните експозиции“*⁸.

Цел на настоящата курсова работа е да се разработи маркетингов план за развитие на дейностите в Регионален исторически музей – Велико Търново.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Регионалният исторически музей – Велико Търново (РИМ) е институция, която през последните 150 години търси, съхранява и популяризира ценни исторически, културни и художествено-исторически свидетелства, чийто брой е около 260 000, като малка част от тях са изложени в постоянни експозиции, а други периодично се представят на временни изложби в града, страната и чужбина⁹.

Повече от тридесет обекта са под грижите на РИМ, като всяка година те се посещават от около половин милион български и чуждестранни туристи, които познават богатото наследство на Велико Търново и региона. Ежегодни археологически разкопки и целенасочена работа на музейни специалисти на терен, както и в архивите и библиотеките, допринасят както за попълването на музейните фондове, както и за тяхната научна обработка и обнародване¹⁰.

Под грижите на РИМ са¹¹:

- Архитектурно-музеен резерват „Царевец“.
- Архитектурно-музеен резерват „Трапезица“.
- Археологически резерват „Никополис ад Иструм“.

⁵ Пак там

⁶ Пак там

⁷ Пак там

⁸ Пак там

⁹ Църков, И. (2021). 150 години музей във Велико Търново. Регионален исторически музей – Велико Търново. Известия XXXVI / 2021, Достъпно на <https://museumvt.com/wp-content/uploads/2022/03/VT-RIM-2021-36-Izvestiya-new2.pdf> [Посетено на 19.04.2022]

¹⁰ Пак там

¹¹ Регионален исторически музей – Велико Търново. Експозиции и музейни обекти, Достъпно на <https://museumvt.com/bg/история/> [Посетено на 19.04.2022]

- Мултимедийният посетителски център „Царевград Търнов“.
- 9 църкви („Св. 40 Мъченици“, „Св. Петър и Павел“, „Св. Иван Рилски“, „Св. Димитър“, „Св. Георги“, „Рождество Христово“, „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, както и църквите „Св. Димитър“ и „Св. Георги“ в Арбанаси“);
- „Шишмановата баня“.
- Археологически музей.
- Музей „Възраждане и учредително събрание“.
- Музей „Нова и най-нова история“.
- Музей „Сарафкина къща“.
- Музей „Затвор“.
- Къща-музей „Петко Р. Славейков“.
- Къща-музей „Филип Тотю“.
- Музей „Констанцалиева къща“.
- Историческия музей в гр. Килифарево.
- Етнографски комплекс „Осенарска река“.

В Археологическия музей *„изложените археологически паметници илюстрират хилядолетната история и култура на Великотърновския регион, като акцентът е поставен върху периода, когато градът е столица на българската средновековна държава¹²“, а музеят „Нова и най-нова история“ представя „града като символ на приемствеността на българската държавност в първите десетилетия след Освобождението¹³“.*

Музеят „Констанцалиева къща“ пък е *„един от най-забележителните и представителните паметници на жилищната архитектура в с. Арбанаси¹⁴“, а архитектурно–музейният резерват „Царевец“ представя Търновград като столица на Второто българско царство (края на XII – XIV в.) и като „центърът, в който се решават най-важните политически, религиозни, административни и културни въпроси в живота на средновековната държава¹⁵“.*

Мултимедийният посетителски център „Царевград Търнов“ пък представя *„исторически личности и паметни събития от периода на Второто българско царство¹⁶“, като се визуализира „живота на различните социални*

¹² Стратегия за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030, Достъпно на <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2019/12/10/strategia-razvitie-kultura-vt-2020.pdf> [Посетено на 19.04.2022]

¹³ Пак там

¹⁴ Пак там

¹⁵ Пак там

¹⁶ Стратегия за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030, Достъпно на <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2019/12/10/strategia-razvitie-kultura-vt-2020.pdf> [Посетено на 19.04.2022]

слоеве в средновековното българско общество – владетели, духовенство, болярска и войнска прослойки, занаятчии^{17c}.

В стратегията за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030 е посочено, че в следващите години е заложен проект Зона ЗП-3.4: Проектиране и разширяване на Мултимедийния център на ул. "Пиколо", административната сграда на РИМ на стойност 350 000 лева¹⁸.

Освен развитието на мултимедийния център обаче, може да се направи още много за популяризиране на Регионалния исторически музей – Велико Търново заедно с прилежащите към него музейни обекти и експозиции, защото районът има богато културно-историческо наследство с исторически и културни забележителности и артефакти, крепости, църкви, манастири, които имат висока културна стойност. За да се случи това, е необходимо изготвянето на маркетингов план, който да представи основните фактори от вътрешната и външната среда, които оказват влияние върху маркетинговата дейност.

На първо място е важно да се представят силните страни на Регионалния исторически музей – Велико Търново, които са вътрешни стратегически фактори. Този аспект на рамката на SWOT анализа идентифицира силните страни, които позволяват на РИМ да преодолее слабостите, да се възползва от възможностите и да издържа на заплахите в своята среда. Такива силни страни на РИМ са:

- историческата стойност на региона, в който се намира РИМ;
- културното наследство;
- високата посещаемост на региона;
- непрекъснатото създаване на нови експозиции и услуги;
- изключително добра поддръжка и състояние на експозициите и музейните обекти под грижата на музея;
- внедряването на технологии за популяризиране на обектите под грижата на РИМ и на историческото наследство на региона.

РИМ и експозициите, и музейните обекти под грижата на музея са едни от най-посещаваните от туристи културно-исторически обекти, като *„периода 2012-2016 г. регистрираните посещения в музеи общо за страната се колебаят между 4,1 и 5,1 млн. - за Област Велико Търново, съответно между 360 000 и близо 500 000*^{19c} и *„по-детайлният поглед показва, че пикът*

¹⁷ Пак там

¹⁸ Пак там

¹⁹ Стратегия за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030, Достъпно на <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2019/12/10/strategia-razvitie-kultura-vt-2020.pdf> [Посетено на 19.04.2022]

отчетените посещения за Велико Търново е през 2013 година, когато са регистрирани над 500 000 гости на музеите²⁰“, но „ръстът на посетители все още не е достигнал устойчиви положителни характеристики²¹“. От тази информация става ясно, че РИМ има потенциал, който обаче все още не е достигнат и е в състояние да създаде и популяризира изключително бързо печеливши нови услуги именно благодарение на високата си посещаемост.

Освен това по отношение на посещенията трябва да се има предвид, че „чуждестранните посетители заемат относително по-висок дял за Велико Търново – между 16 и 20% - при среден дял за страната между 9 и 11%²²“, като „чуждестранните посетители в музеите на страната са нараснали с 34%, а за Велико Търново – с 38%²³“. Представената по-малка разлика „връста на чуждестранните туристи между страната и старата българска столица отразява тенденция за достигане на пределни величини²⁴“ и „поне в краткосрочен план, основните резерви са приоритетно в насърчаване на локални посещения и вътрешния туризъм²⁵“.

По отношение на другите вътрешни стратегически фактори, а именно слабите страни на РИМ, то тяхната цел е да покаже слабостите или недостатъците на музея. Слабите страни са вътрешни фактори, които са пречки за развитието на РИМ и такива слаби страни са:

- Сезонност – посещението на РИМ и музейните обекти и експозиции под неговите грижи се повишава предимно през топлите месеци, което оставя неизползван един доста дълъг времеви период.
- Липса на гъвкавост по отношение на закупуването на билети – за всеки отделен обект се заплаща отделна такса.

Следващият аспект на SWOT анализа определя най-значимите възможности РИМ, които представляват външни стратегически фактори, които влияят на стратегическото направление на РИМ. По отношение на РИМ това са:

- Разширяване на предлаганите услуги например чрез повишаване на броя на възстановките, свързани с различни исторически събития.
- По-големи обеми на продажба на билети въз основа на повишаване на посещенията.

²⁰ Пак там

²¹ Пак там

²² Пак там

²³ Пак там

²⁴ Стратегия за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030, Достъпно на <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2019/12/10/strategia-razvitie-kultura-vt-2020.pdf> [Посетено на 19.04.2022]

²⁵ Пак там

- По-гъвкави предложения по отношение на билетите за посещения – може да се предлагат комбинирани билети за посещението на няколко музейни обекта или експозиции или сезонни билети за посещаване на всички музейни обекта или експозиции по което и да е време от годината.

- Развитие на мултимедийните услуги, които да привлекат и по-младите посетители.

РИМ има възможност да увеличи посещаемостта на своите обекти, но трябва да започне да предлага още повече и по-разнообразни услуги, за да може да привлече посетители и извън характерния за това сезон. РИМ има възможност да увеличи обемите на продажбите на билетите чрез по-агресивен маркетинг, като може да бъдат създадени и приложения за мобилни продукти, чрез което да се допълни интерактивното преживяване в музейните обекти под грижата на РИМ.

Последната част от SWOT анализа е насочена към заплахите, пред които е изправен РИМ, които са външни стратегически фактори, които ограничават или намаляват възможностите за РИМ. В случая на Регионалния исторически музей – Велико Търново това са:

- Повишаване на цените у нас, което може да накара хората да преосмислят разходите си и да преценят, че ще отложат разходите за посещаване на културно-исторически обекти.
- Военният конфликт в Украйна, заради който могат да намалеят посещенията на чуждестранни туристи поради усложнената обстановка.

Съвременната усложнена политическа, военна и икономическа обстановка в региона кара много хора да преосмислят пътуванията си, разходите си и приоритетите си и това е и най-голямата заплаха пред развитието и увеличаването на посещенията на РИМ и музейните обекти и експозиции под неговата грижа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Регионалният исторически музей – Велико Търново и музейните обекти и експозиции, които са под неговата грижа, са с огромен потенциал и посещаемостта им може да се увеличи, ако се направят стъпки в доразвиването на тези обекти и услугите, които предлагат.

Това може да се случи чрез разширяване на предлаганите услуги, например чрез повишаване на броя на възстановките, свързани с различни исторически събития, както и с по-гъвкави предложения по отношение на билетите за посещения – може да се предлагат комбинирани билети за посещението на няколко музейни обекта или експозиции или сезонни билети за посещаване на всички музейни обекта или експозиции по което и да е време от годината.

Освен това може да се доразвият мултимедийните услуги, които да привлекат и по-младите посетители като например бъде създадено и приложение за мобилни продукти, чрез което да се допълни интерактивното преживяване в музейните обекти под грижата на РИМ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Регионален исторически музей – Велико Търново. Експозиции и музейни обекти, Достъпно на <https://museumvt.com/bg/история/> [Посетено на 19.04.2022]
2. Регионален исторически музей – Велико Търново. За нас. История, Достъпно на <https://museumvt.com/bg/история/> [Посетено на 19.04.2022]
3. Стратегия за развитие на културата в община Велико Търново 2020-2030, Достъпно на <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2019/12/10/strategia-razvitie-kultura-vt-2020.pdf> [Посетено на 19.04.2022]
4. Цървов, И. (2021). 150 години музей във Велико Търново. Регионален исторически музей – Велико Търново. Известия XXXVI / 2021, Достъпно на <https://museumvt.com/wp-content/uploads/2022/03/VT-RIM-2021-36-Izvestiya-new2.pdf> [Посетено на 19.04.2022]
5. Лакова, С., Холистичен подход при маркетинговото управление на туристическа дестинация, Международна научна конференция „България на регионите“ на тема „Социално-икономическо райониране - традиции, съвременно състояние и проблеми“ 19 - 21 октомври 2017 г. Пловдив, ISBN 978-619-203-231-9

МАРКЕТИНГОВ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ В ЧИТАЛИЩЕ “РАЗВИТИЕ 1895” ГР. СТРАЖИЦА

MARKETING PLAN FOR DEVELOPMENT OF ACTIVITIES IN CHITALISHTE “RAZVITIE 1895” STRAZHITSA

Доника Василева Петрова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Abstract

Chitalishte is a traditional and characteristic Bulgarian cultural organization, which originated during the Renaissance, went through all the changes in our society, is preserved and developed according to the needs of different time periods and communities in the country. Chitalishte is a public organization that is open to all members of the community and is characterized by the general accessibility of its activities.

The aim of the development is to collect and analyze the variety of activities, directions for development of the chitalishte, according to the views, needs and activities of local communities in rural areas; Identify problems, outline opportunities and prospects for strengthening and promoting the activities of community centers and local communities;

Keywords: *marketing, community centers, public sector, NGO.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Читалищата са традиционна и характерна българска културна организация, която се заражда през Възраждането, преминава през всички промени на обществото ни, съхранена е и се развива според потребностите на различните времеви периоди и общности в страната. Читалищата са обществена организация, която е отворена за всички членове на общността и се характеризира с общодостъпността на дейностите си. Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) в периода 2007-2013 г., така и потребности за подготовката на ПРСР за периода 2014-2020 г. е резултат от изпълнението на една от основните дейности на Звеното за управление (ЗУ) на Националната селска мрежа (НСМ), свързана със създаване на Тематични работни групи (ТРГ) от членовете на НСМ в България. Работата на всяка ТРГ през календарна година от периода 2013 – 2015г. завършва с писмен доклад, съдържащ анализ, изводи и препоръки по обсъжданите теми или проблеми, свързани с политиката за развитие на селските райони. Съдържанието на докладите на ТРГ представя мнението на членовете на съответната ТРГ или постигнат консенсус сред

членовете на ТРГ. Целта на ТРГ 7 е да отговори на интереса и активността на многобройна група от членове на НСМ – читалищата. Читалищата участват активно в живота на местните общности и помагат за укрепване и развитие на местните културни, социални и икономически партньорства. Тематичната работна група си е поставила задача да: Събере и анализира разнообразието от дейности, посоките за развитие на читалищната дейност, според вижданията, потребностите и активността на местните общности в селските райони; Изведе проблеми, да очертае възможности и перспективи за укрепване и популяризиране дейността на читалищата и местните общности; Посрещне приоритетите на страната за развитие на селските райони, за периода 2014-2020 г. с потребностите и активностите на читалищата, като традиционни средища за активизиране и развитие на местните общности в селските райони през годините.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Дейността на читалището е организирана съгласно приетият културен календар и програма за развитие на читалищната дейност, разработена в изпълнение на чл. 3, ал. 2 от Закона за Народните Читалища и съобразен с чл. 7, чл. 8 и чл. 9, ал. 1 от устава на читалището приети на заседание на читалищното настоятелство и представени в Община Стражица.

Днес брандът „читалище“ може успешно да бъде използван в представянето на културните ценности на България и успешно да си взаимодейства с общинската културна политика и представителите на туристическите услуги. Чрез това си взаимодействие ще подпомогне, от една страна, представянето на читалищата чрез своята дейност, а от друга – ще привлече туристическия поток в слабо развити региони. Ефектът от това взаимодействие ще се отрази в подобряване на стандарта на живот и развитие на изоставашите региони. Чрез брандът читалище успешно се постига социалното благосъстояние на обществото. Брандирането на публичните институции е политически процес. Брандирането следва, а не предхожда идентичността. Брандът не е етикет, който може да се сложи върху нещо, чиято социална природа не се е формирала и не е получила визия за усещано и преживяно социално качество.¹

¹ Ненчева, С., Брандът читалище – проблеми и перспективи, Сборник доклади, Издателство „Наука и икономика“, Икономически университет – Варна, 2018. , ISBN 978-954-21-0957-0

НЧ "РАЗВИТИЕ 1895" е културната институция. Дейността му е съпричастна с целия обществен и културен живот в гр. Стражица.

Програмата за развитие на читалищната дейност в общината е разработена в съответствие с българското законодателство.²

Читалище Развитие 1895 е действащо читалище, регистрирано под номер 822 в регистъра на читалищата към Министерство на Културата на Република България.

Развиват се следните дейности: Сатиричен състав, Дамска вокална група, Младежка вокална група, Детски танцов състав, Театрален състав, Мъжки хор; 3 - Школа по синтезатор, акордеон; Курс английски език; Курс по изобразително изкуство; библиотека - 18587 б. е. (библиотечни единици).

Материално-техническа база – Летен театър, библиотека, 3 стаи, 1 зала – Общинска собственост за безвъзмездно ползване. НЧ „РАЗВИТИЕ 1895“ има за цел да създава, опазва и разпространява духовни ценности, да развива творческите способности да задоволява културните потребности и интереса на жителите на гр. Стражица, да разкрива условия за общуване между хората, да подпомага и организира стопански и културни инициативи. развитие на библиотечната дейност, да превърне читалището в информационен център, да съхранява народните обичаи и традиции, работа по проекти, да партнира с местно самоуправление за развитието на културните процеси. да разширява знанията на гражданите и спомага за приобщаването им към ценностите и постиженията на науката, изкуството и културата, да възпитава в дух на демократизъм, родолюбие и човешки ценности, да работи за възпитаване и утвърждаване на националното самосъзнание.

В съответствие със ЗНЧ читалищата набират средства от различни приходоизточници - членски внос, културно-просветна дейност, наеми, дарения, завещания, ползване на земеделски земи и др. Основен източник за средства обаче си остава държавната субсидия, която се отпуска на читалищата чрез съответните общински бюджети. В това отношение като негативен момент може да се посочи прекалената обвързаност на читалищата с бюджета. Отменянето на чл. 7 от ЗНЧ, който предвиждаше създаването на фонд "Читалища и читалищно дело" към Министерството на културата на практика прекъсна една възможност за набиране на средства и пряко подпомагане на читалищата при реализиране на техни културни проекти и програми. Това се отразява и на въздействието на държавата за осъществяване на културната си политика в онези селища, където читалищата са единствените граждански и културни институции.

² Закон за народните читалища

Понастоящем читалищата са в системата на т.нар. делегирани от държавата дейности. Средствата от държавния бюджет се определят на базата на субсидирана численост, като една субсидирана бройка е обвързана със стандарт, в който са разчетени средства, за заплата, осигуровки и веществена издръжка.

Източниците, от които читалищата набират средства за изпълнение на дейностите по планираната годишна програма, са регламентирани с чл. 21 от ЗНЧ. Те са членски внос, културно-просветна и информационна дейност, субсидия от държавния и общинските бюджети, наеми от движимо и недвижимо имущество, дарения и завещания; други приходи, които най-често са финансирани от проекти.

Една от делегираните дейности, определена от Закона за държавния бюджет на Република България към общините, е дейност „Култура“. Като дейност „държавна отговорност“, за която е разработен стандарт за субсидия, се включват средства за заплати, осигурителни вноски, веществени разходи и за културно-просветна дейност, полагащи се на един читалищен служител (субсидирана бройка). Общините предвиждат в бюджетите си тези средства под формата на субсидия за организации с нестопанска цел, и то само за тези читалища, които са регистрирани в съда и са вписани в регистъра на Министерството на културата съгласно изискванията на чл. 9, ал. 1 и чл. 10, ал. 2 от Закона за народните читалища. Информацията за субсидираната численост в читалищата се представя в Министерство на културата от съответната община по предложение на кмета и главния финансист и се гласува на годишна база с решение на общинския съвет. При съставянето на общинските бюджети размерът на заделените бюджетни кредити за финансиране на дейностите „държавна отговорност“, каквато е и дейност „Читалища“, не може да бъде по-нисък от определения по Закона за държавния бюджет на Република България, независимо от това дали междуременно през годината съответната дейност е закрыта.

Силни страни

Една от най-силните характеристики на читалището е неговата институционална устойчивост, основаваща се на наличието на специален закон, който урежда правния им статут и гарантира държавна подкрепа и финансиране. Това осигурява минимум на съществуване на читалищата и е добра предпоставка за надграждане на тяхната функционалност

Получаване на държавни и общински субсидии, допълнително финансиране от Министерството на културата, приходи от спонсорство, наеми, членски внос, изяви на съставите и защитени проекти.

Голям брой библиотечни единици и периодично допълване на фондовете
Организиране на изложби в залата на гоблени, картини и др.

Развита богата гама от художествена самодейности в различните сфери на
изкуството /певческо, музикално, танцово, възстановка на обичаи/

Наличие на компютърна техника в библиотеката

Работа по програми и проекти

Търсене на допълнителни ресурси

Мотивация и сформирани екипи

Обновяване на материалната база на читалището

Слаби страни

Материално техническа база необходимост от ремонт

Неефективна роля на читалището при преодоляване различията между
законите за развитие на културната политика.

Неподготвеността на голяма част от читалищните служители за иновативни
и предприемачески модели може да ги лиши от достъп до ресурси и
допълнително да маргинализира общностите. Мнозинството от читалищата в
селските райони са неподготвени за осигуряване на алтернативно финансиране.
При неуспешно кандидатстване по проекти, част от тях загубват интерес към
алтернативни възможности и ресурси. Управленските умения на повечето от
читалищните секретари са незадоволителни, както поради некомпетентност и
неосъзнатост, така и поради отсъствие на управленски изисквания към тях.

Заплахи

Слабостите и затрудненията на читалищата могат да доведат до рискове и
заплахи, които, ако не се вземат необходимите мерки, могат да застрашат процеса
на мобилизиране и развитие на общностите в селските райони. При читалищата
тези заплахи са сравнително редуцирани поради държавната политика на
устойчива подкрепа и финансиране, но в дългосрочната визия трябва да се
отчитат и потенциалните промени в политиките. На първо място ще разгледаме
заплахите, произтичащи от въздействието на макросредата или т.н. косвено
въздействие. Основните заплахи произтичат предимно от недобрите социално-
икономически характеристики на голяма част от териториите в селските райони,
където пазарните ниши за продуктите и услугите на читалищата са стеснени.
Изолираността и лошите икономически параметри влияят върху темповете на
развитие и обновление на читалищата от тези територии спрямо темповете на
развитие на съвременните технологии и практики – не само информационни и
технически, но и управленски и социални. Липсата на местни подготвени кадри
все повече ще рефлектира върху качеството на читалищните услуги. Поради

изключителната динамика на средата, изменящото се потребителско търсене и силно конкурентната среда, създавана от частния сектор, инвестиращ в иновации, в агресивна реклама и промоции, читалищата могат да се изгубят от полезрението на хората и да се окажат неконкурентноспособни спрямо други доставчици на подобни услуги. Мудността в технологичната модернизация на читалищата може да ги маргинализира. Същевременно за тях е рисково да бъдат поставени в чисто пазарна ситуация, тъй като нямат достатъчно знания и ресурси, а това може да компрометира усилията им за промяна и да ги тласне в нежелани посоки. Следователно е добре да се търси пресечна точка и начини на взаимодействие между бизнес дейностите и дейностите на читалищата за развитие на местните общности. Друг проблем може да се яви negliжирането от тяхна страна на диверсификацията на обществото, несъобразяването с разнообразието от общности и вкусове, промяната на демографския и етнически състав на селските общности, което отново може да доведе до самоизолиране на читалищата от нуждите на хората. Неподготвеността на голяма част от читалищните служители за иновативни и предприемачески модели може да ги лиши от достъп до ресурси и допълнително да маргинализира общностите. Мнозинството от читалищата в селските райони са неподготвени за осигуряване на алтернативно финансиране. При неуспешно кандидатстване по проекти, част от тях загубват интерес към алтернативни възможности и ресурси. Управленските умения на повечето от читалищните секретари са незадоволителни, както поради некомпетентност и неосъзнатост, така и поради отсъствие на управленски изисквания към тях.

ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА:

- брой нови книги;
- брой читатели;
- брой предоставени компютърни и интернет услуги;
- брой и качество на проведени празненства, концерти, чествания;
- брой организирани школи, клубове, курсове, кръжоци, групи; постижения;
- брой участници в организирани школи, клубове, курсове, кръжоци, групи;
- брой участия в местни, регионални, национални празници и конкурси;
- награди от участия в конкурси, фестивали и празници;
- спечелени и финансирани проекти.

Развитие и укрепване на читалището, като местен общностен център с културно – просветна, информационна, социална и гражданска функции.

Превръщане на Читалището в съвременен ефективен център, предлагащ удовлетворяване на всички потребности и интереси, свързани с духовното и културно израстване на населението, с приобщаването им към световното културно наследство и глобалното информационно общество. Основната цел на програмата е, читалището да продължи партньорството си с Общината, училища, местната власт и местната общност с цел финансиране и намиране път към работещите хора за привличане в дейности. Разнообразяване и обогатяване живота на местното население. Запазване на родовата памет и съхраняване на традициите с цел предаване на нематериалното културно наследство на следващите поколения. Подпомагане на традиционните читалищни дейности и търсене на нови съвременни форми за тяхното развитие и предаване. Развитие на професионалните умения и повишаване на квалификацията на работещите в културната институция. Разширяване обхвата и повишаване качеството на читалищната дейност – художествена, библиотечна, музейна, ориентирани към интересите на хората. Търсене на алтернативни източници за финансиране /проекти към финансиращи организации и фондове, спонсори, лобита/ съмишленици и партньорства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Читалището е уникална по своя характер, българска обществена институция, която изпълнява учебно-просветителски функции и развива самодейността. Възприема се от обществеността като пример за устойчива културна институция със специфична мисия. Разпознава се по съхраняване на традициите, културата и образованието от миналото до днес. Благотворителността и доброволчеството са в основата на авторитета на читалището. Със 160 годишната си история, читалището продължава да поддържа и развива своя потенциал, да подпомага функционирането на гражданското общество. Днес читалищата са национални, социални, културни, образователни и информационни организации който успешно отговарят на предизвикателствата на времето.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бейкъръ, Шарън Л., Релевантни фондове на публичните библиотеки: Изграждане и маркетинг, НБ „Св.Св. Кирил и Методий”, 1999. ISBN 954-523-048-7
2. Байков, Б. Брандинг – в туристическия бизнес, ГорексПрес, 2013
3. Велев, В., <https://www.academia.edu/32889540>
4. Гуленова, Мария. Маркетинг на книгата. Комуникации. - София: Квазар, 2003. Закон за народните читалища
5. Закон за юридическите лица с нестопанска цел
6. Закон за обществените библиотеки, 2013
7. Илева, Р. , Маркетинг, В.Търново, Абагар, 2008
8. Кършакова, Р., Брандиране и други пододи в подкрепа на регионалната идентичност, НТ на Русенски университет -2012, т.51, серия 5.2
9. Ненчева, С., Брандът читалище – проблеми и перспективи, Сборник с доклади от научна конференция, организирана от Научноизследователски институт при Икономически университет – Варна 17 ноември 2017 г., Издателство „Наука и икономика”, Икономически университет – Варна, 2018.,ISBN 978-954-21-0957-0
10. Тананеева, Ж., Стратегии за изграждане на положително отношение към бранда, <http://research.bfu.bg:8080/jspui/handle/123456789/941>

МАРКЕТИНГОВ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ В БИБЛИОТЕКА „П.Р.СЛАВЕЙКОВ“

MARKETING PLAN FOR DEVELOPMENT OF THE ACTIVITIES IN THE LIBRARY "PR SLAVEYKOV"

Иван Йонков Петров

e-mail: S1406140108@sd.uni-vt.bg

Abstract

The emergence of marketing technologies in the practice of library activities is associated with the formation in the early 80-90's of the global information market and the formation of the commodity nature of information. A system of new economic relations is being created, requiring a new look at the interaction between the library and the user.

Currently, the process of marketing influence on library activities is not systematic, purposeful, but rather is an initiative of the most progressive library managers. It can be argued that marketing is underused in library management due to the conservatism of librarians and their adherence to the old ways of working.

Keywords: brand, management, chitalishte, marketing, sustainable development

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременния свят представите за задачата на библиотеките и тяхното място на информационния пазар се променят. Библиотеката става все по-важна като информационна система и съответно се изискват нови управленски решения, за да се поддържа ефективността на традиционните библиотечни системи и процеси.

Появата на маркетингови технологии в практиката на библиотечната дейност е свързана с формирането през 80-те и 90-те години на ХХ-ти век на световен информационен пазар, както и формирането на стоков характер на информацията. Създава се система от нови икономически отношения, изискващи нов поглед върху взаимодействието между библиотеката и потребителя.

В момента процесът на влияние на маркетинга върху библиотечната дейност не е систематичен, целенасочен, а по-скоро е инициатива на най-прогресивните библиотечни ръководители. Може да се твърди, че маркетингът е недостатъчно използван в управлението на библиотеките поради консерватизма на библиотекарите и придържането им към старите начини на

работа.

Въвеждането на маркетинга в библиотечните дейности показва, че за библиотеките той се превръща в необходим елемент от тяхната дейност. Появата и бързото развитие на Интернет и новите електронни медии, доведе до факта, че библиотеките са принудени да се борят за своите читатели: да създадат нов набор от услуги, които биха били привлекателни за потребителите, да формират свои собствени канали за доставка на информация, да решаване на въпроси за насърчаване на библиотечните услуги, тоест да се включат в маркетинговите дейности. Най-големият проблем при привличането и задържането на читатели е за малките библиотеки. Тяхното финансиране е много по-ниско, отколкото в големите библиотеки, съответно придобиването на фондове, развитието на новите информационни технологии се забавя. В тази ситуация само създаването на нови услуги, желани от читателите, може да помогне на библиотеката да бъде търсена.

Анализът на работата на специалисти в областта на библиотечния маркетинг разкрива редица методологични принципи, с помощта на които маркетинговата концепция се въвежда в управлението и работата на библиотеката. Първо, това е маркетинговият анализ на микро- и макросредата на библиотеката, второ, сегментирането на пазара с цел идентифициране на приоритетни групи от реални и потенциални потребители, и на трето място, подчертавайки възможен набор от библиотечни продукти и услуги, изисквани от потребителите както за момента и за следващ период, и начини за популяризиране на библиотечни продукти.

Днес изборът пред библиотеките вече не е дали да се приложи маркетинг или не, а как най-добре да се направи. Ето защо е важно да се проведат теоретични и приложни изследвания за използването на маркетинга в библиотеките и да се проучи неговото въздействие върху развитието на библиотеките.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Въвеждането на маркетингови технологии в библиотечната дейност е улеснено от успешното ѝ прилагане в други отрасли с нестопанска цел и сфери на икономическа дейност. Ключът към библиотечния маркетинг е двустранен и взаимнодопълващ се подход. От една страна, това е задълбочено и цялостно проучване на нуждите, исканията, интересите на читателите, ориентация към предоставяне на услуги в съответствие с тези нужди, насоченост на предоставянето на услуги; от друга страна, то активно влияе върху използването на услугите и съществуващото търсене, върху формирането на нуждите. Това определя маркетинговата рамка за библиотеките.

Маркетингът е инструмент, който помага да бъдат оценени собствените възможности, да бъде оценена работата от гледна точка на потребителя и да се променят стереотипите. Маркетингът в библиотеките започва с разработването на маркетингова концепция.

Основните етапи на работа по маркетинговата концепция са:

- определяне на изходните условия;
- определяне на мисията, задачите, целите и основните функции;
- анализ на вътрешната ситуация (силни и слаби страни);
- анализ на околната среда, конкурентите, партньорите;
- определяне на целевите групи, техните искания (сегментиране на пазара);
- разработване на набор от услуги с фокус върху потребителя; икономически анализ, ценообразуване, анализ на източници за допълнително финансиране;
- провеждане на рекламни кампании, събития за връзки с обществеността (PR);
- определяне на методологията за оценка и контрол на маркетинговите дейности;
- структурни промени в библиотеката.

Маркетинговият подход се характеризира с факта, че основното в дейността на библиотеките е търсенето от страна на читателите (реални и потенциални) на услугите и продуктите на библиотеката. По този начин работата на библиотеките се оценява не по броя и асортимента на произведените услуги, а по броя на услугите и продуктите, изисквани от читателите. Библиотеката трябва да бъде подготвена за системно актуализиране на видовете услуги, предоставяни в съответствие с интересите на потребителите.

Първият и най-важен елемент на маркетинга е маркетинговото проучване, което помага на библиотеката да се ориентира към необходимостта да се справи с проблемите, пред които е изправена, в съответствие с потребностите на потребителите. Маркетинговото проучване позволява да се изучават услугите, предпочитани от читателите, то е ядрото, основата, позволява да се наблюдава ситуацията и да се действа в съответствие с нея. Маркетинговото проучване представлява събирането, отразяването и анализът на данни за проблемите, свързани с маркетинга на библиотечните услуги. Това е сложна концепция, която включва всички видове изследователски дейности. Основното в това е системният подход и спазването на принципите на обективност и точност. За да бъдат ефективни маркетинговите проучвания в библиотеката, е необходимо да се изхожда от факта, че те трябва да бъдат систематични, а не случайни, да включват набор от действия и процеси, събиране на данни, записване и анализ, както и че данните могат да идват от различни източници; могат да се използват

за всяка страна на маркетинга, която изисква информация, за да се вземе решение. В зависимост от целта на изследването се избират неговите методология и инструментариум. Технологиията за маркетингови изследвания е идентична с конвенционалните изследвания.

План за маркетингова дейност на Библиотека „П. Р. Славейков“

1. Основни задачи и функции

Първата задача на библиотеката е създаването на Отдел за библиотечен маркетинг, който да се превърне в център за методическа работа на библиотеката.

Отделът анализира състоянието и развитието на библиотеките в района на библиотека “П.Р. Славейков”, обобщава и разпространява положителния библиотечен опит, провежда социологически изследвания. Служителите на отдела организират система за повишено обучение на филиалите си: провеждат семинари, обучения, кръгли маси, конкурси, разработват проектни дейности, разработват и прилагат нетрадиционни форми на работа с потребителите, насочени към подобряване на дейността на библиотеките, перспективите за тяхното развитие. Сътрудничат си с медиите, подготвят материали за публикуване за дейността на библиотеката, рекламира произведения и услуги, осъществява връзки с обществеността, занимава се с издателска дейност.

Задачи на отдела за библиотечен маркетинг:

- създаване на оптимален модел за подобряване на професионалната квалификация на служителите от библиотеката и нейните филиали;
- изучаване и внедряване на най-новите компютърни технологии в библиотечните процеси;
- организиране на рекламни дейности, подготовка и публикуване на информационно- рекламни дейности;
- изучаване и обобщаване на иновативния опит на библиотеките от региона, страната, чужбина и прилагането му на практика.

Функции на методическата дейност:

1. Информационна
2. Образователна
3. Аналитична
4. Препоръчителна
5. Регламентираща
6. Диагностична
7. Контролираща
8. Прогнозна

Издателските продукти на библиотеката се създават от нейните служители

се формират главно на базата на собствени средства. Библиотеката публикува библиография и тематични библиографски указатели. Много внимание се отделя на създаването на брошури, бележки, маркери, информационно-тематични колекции и брошури. Печатните материали осигуряват ефективна помощ в информационните и библиографските услуги, спомагат за създаването на положителен образ на библиотеката, във всички области на дейност, програми и проекти, осъществявани от нея, при освещаването на паметни събития и дати.

Основната цел на Регионалната библиотека "П. Р. Славейков" е да бъде полезна за всеки конкретен читател. И основният обект е потребителят, неговите интереси, изисквания и желания. Ето защо библиотеката широко ще използва маркетинга в различни области на своята дейност. Маркетинговата дейност на библиотеката се основава на нейните социални цели, вътрешна структура, работен график, доближава библиотечните технологии до оптималния вариант за обслужване на потребителите.

Водещата функция на маркетинга е изследването. Маркетинговият отдел изчислява финансовите разходи, прави сметки, оценява ресурсите, изучава ефективността на библиотеката. Проучва търсенето на пазара. Според маркетинговата концепция библиотеките съществуват за потребители (читатели). Следователно библиотеката следи реакцията от своята дейност, изучава общественото мнение.

Маркетинговите проучвания се извършват доста бързо. Непрекъснато се изучава взаимодействието на системите:

1. Библиотека - читател.
2. Библиотека - общество.
3. Библиотека - партньори.

1. „Библиотека - читател“ - е една от основните насоки в работата. За да бъдат в крак с изискванията на читателите, постоянно се провеждат изследвания:

- кои са днешните читатели;
- какви са техните интереси;
- какво искат да намерят в библиотеката;
- какви услуги искат да получат;
- какви са прогнозите за четене за следващите години.

Тези проучвания се извършват чрез интервюиране и допитване, анкетиране, тестване, както и наблюдение и сравняване на фактите. Само при отчитането на интересите на личността е възможна висококачествената работа на библиотеката. Фокусирането върху определени социални и възрастови групи, определянето на приоритети, ясното разбиране на функциите на библиотеката

и прогнозирането на нейните дейности ще ѝ позволят да не загуби, а да укрепя позициите си в системата на социалните институции.

2. “Библиотека - общество” е също толкова важна област на работа. Библиотеката не може да бъде встрани от процесите, протичащи в обществото, библиотекарите са длъжни непрекъснато да следят текущите промени, да са в течение на събитията, да реагират на тях, организирайки работата в правилната посока. Библиотеката, концентрирайки в своите колекции от книги опитът, належащите нужди на потребителите (читателите), отговаря на съвременните събития. Промените в обществото до голяма степен определят посоката на дейността на библиотеката.

3. “Библиотека - партньори”

Анализът на библиотечната среда ще помогне да се идентифицират партньори и конкуренти. Партньори могат да бъдат образователни институции, музеи, къщи на културата, клубове, редакции на местни периодични издания. Сътрудничеството с други организации помага да се направи работата на библиотеката по-интересна. Партньорството може да бъде много продуктивно при разширяване на гамата от услуги, въвеждане на нови услуги. Ефективността на библиотеката до голяма степен се определя от използването на всички възможности на партньорите.

Библиотеките се конкурират с книжарници, богати домашни библиотеки, електронни и други източници на информация. Библиотеката се опитва да използва своите предимства като уникален фонд, добра референтна система, която ѝ позволява бързо да намери

Реклама в библиотеката

Невъзможно е да си представим дейността на съвременната библиотека без използването на реклама в една или друга степен. Рекламата позволява на библиотеката да бъде „видима“ за обществеността. Днес библиотекарят трябва да може да разкрие разнообразието от аспекти на своята работа.

Библиотека “П. Р. Славейков” се опитва да представи информация за библиотеката и нейните услуги по интересен начин. Ярката реклама има за цел да събуди желанието за посещение в библиотеката, да бъдат използвани нейните услуги. Отговорите, отразени в книгата за отзиви и предложения за рекламните техники, помагат да се оцени реалната ефективност на иновативните търсения на библиотичните работници. Основната насока на рекламната дейност на библиотеката е информационната реклама на нейните ресурси и интелектуалните продукти.

Рекламните услуги на библиотеката допринасят за решаването на редица социални и икономически проблеми.

Начинът на разпространение на рекламите е важен, защото ако те просто бъдат оставени в лекционната зала, те няма да достигнат до всички, които използват библиотеката и още повече до тези, които са само потенциални потребители. Получателите на материалите могат да бъдат образователни институции, учреждения, организации. Рекламите в библиотеката са поставени на видно място.

Днес библиотеката трябва да може да популяризира своите услуги и продукти. Има няколко начина за разпространение на рекламни артикули. Най-популярната, както беше отбелязано по-рано, е рекламната информация, осъществявана по следните начини:

- реклама в медиите (в пресата, по радиото). Заедно със служителите на местните вестници "Борба" и "Янтра днес" да се организира рубрика "Книгата днес", а по местното радио "Нови книги".
- на открито (улица): рекламни табели и плакати.
- компютър (поява на компютърни терминали);
- междуличностна комуникация (групови и индивидуални разговори, изпълнения на публични събития).

Библиотечно-библиографска дейност като средство за реклама

В библиотечната практика рекламата на библиотечните ресурси, предимно на нейните документални фондове, се използва широко чрез организиране на изложби на конференции, семинари, „информационни дни“, „специализирани дни“ и др.

Изложбите са сложна форма за привличане на вниманието на най-широкия кръг специалисти, при чието оформяне могат да се използват всички рекламни средства. Изложбата е най-ефективната реклама, която не изисква допълнителни финансови инвестиции; тя е реклама чрез крайни резултати. Ако те са подходящи, с високо качество, имат ясен адрес, тогава престижът на библиотеката расте. Масовите събития са друга ефективна форма на реклама. Ефектната информация се възприема добре от публиката, увеличава притока на потребители, насърчава много хора да се обърнат към литературни източници и може да подобри имиджа на библиотеката. Важните рекламни методи включват обиколки на библиотеки и обучение на потребители.

Днес светът е пренаситен с реклама и затова библиотеките, желаещи да привлекат потребители, трябва да се борят за своето място в информационната и образователната среда. Създавайки привлекателен имидж на библиотеката, рекламата помага да се оцени упоритата работа на библиотечните работници.

Библиотека "П.Р.Славейков", въпреки финансовите затруднения, има всички условия за положително рекламно въздействие върху съзнанието на потребителя и повишаване на собствения си престиж.

SWOT анализът е метод за първоначална оценка на текущата ситуация, основан на разглеждането ѝ от четири страни:

- Strengths - силни страни.
- Weaknesses - слабости.
- Opportunities - възможности.
- Threats - заплахи.

Силните и слабите страни са вътрешната среда, това, което вече го има в момента. Възможностите и заплахите са фактори на външната среда, те могат или не могат да се появят, това също зависи от действията и решенията на служителите.

Бизнес възможностите и заплахите се оценяват предимно според следните параметри:

1. Пазарни тенденции. Увеличаване или намаляване на търсенето. В случая с библиотеката търсенето намалява поради липсата на интерес, особено у младите хора към четенето и ползването на литература на хартиен носител.
2. Икономическото положение в страната. В годините на икономически растеж бизнесът, при равни други условия, ще расте пропорционално на растежа на икономиката и обратно. При бюджетните организации като библиотеката съществуват сериозни проблеми в развитието поради баналната липса на достатъчно средства. Налага се библиотечните работници да проявяват изключителна гъвкавост и неординарни идеи за привличане на нови потребители.
3. Конкуренция, отсъствието на конкуренти днес не гарантира отсъствието им утре. Все още на библиотеката не се налага сериозна борба с конкурентите, тъй като услугите ѝ са ясни, но не представляват особен интерес за частните инвеститори.
4. Промени в инфраструктурата. Основните промени в инфраструктурата могат да предвещават както печалби, така и загуби.
5. Законодателство и политически тенденции.
6. Технологични революции. Напредъкът неизбежно унищожава редица индустрии, като същевременно създава нови.

Всяка област на бизнеса има свои собствени експерти и професионалисти, способни да изготвят висококачествена SWOT матрица.

SWOT матрицата представлява таблица, в която се отразяват силните и слабите страни, както и възможностите и опасностите.

Въз основа на тази матрица трябва да бъде изготвен план за действие. За целта са необходими следните действия:

1. Необходимо е да се класират всички фактори според степента на влияние.
2. Всички измислени и не важни фактори трябва да бъдат изключени.
3. Прави се анализ как силните страни могат да помогнат за избягване на заплахи и постигане на възможности.
4. Проследява се какво въздействие могат да имат слабостите на библиотечните работници върху възможностите и заплахите.
5. Как силните страни могат да помогнат за коригиране на слабостите.
6. Какви са възможностите за намаляване на заплахите.

Простотата на SWOT анализа прави този инструмент много гъвкав, той може да се използва както в живота, така и в бизнеса. SWOT анализът се използва както поотделно, така и в комбинация с други инструменти за анализ и планиране. SWOT анализът се използва най-широко в маркетинга и управлението, предимно за стратегическо планиране на дейностите на организацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Забележително явление през деветдесетте години на миналия век е прилагането на маркетинговите принципи в областта на библиотечното дело. Еволюцията на внедряването на маркетинга свидетелства, че за библиотеките той се превръща в необходим елемент от техните дейности. Днес изборът пред библиотеките вече не е дали да се приложи маркетинг или не, а как най-добре да се направи това. Ето защо е важно да се проведат изследвания за използването на маркетинга в библиотеките и да се проучи неговото въздействие върху развитието на библиотеките.

Маркетингът дава свобода и развива творческа инициатива, е началото на движещите процеси на библиотеката, чиято същност е обновяването на съдържанието и методите на работа и управлението, което позволява да се направи пробив към новите технологии, ново качество на библиотечното дело.

Маркетинговите изследвания трябва да бъдат инструментът, който дава възможност да се анализира ситуацията и да се определят от какви трансформации се нуждае библиотеката. Прилагането на заключенията от маркетинговите изследвания се извършва в стратегическо и тактическо планиране. Определянето на обхвата на услугите и тяхната постоянна диверсификация са основните елементи при задоволяване на нуждите на потребителите. Икономическият анализ и определянето на тактиката за ценообразуване в съответствие с маркетинговата теория влияят върху рационалното използване на финансовите и други ресурси на библиотеката.

Рекламата и „връзките с обществеността“ позволяват да се създаде търсене на библиотечни услуги, да се ориентира към потребител, който не знае кои негови нужди могат да бъдат удовлетворени от услугите, предлагани от библиотеката; популяризира цялостния имидж на библиотеката. Необходима е структурна трансформация, за да се отговори на информационните и културни нужди на потребителите. Контролът и управлението на маркетинга ви позволява да реагирате незабавно на напредъка на внедряването на маркетинга.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александров, Крум, Маркетинг, изд. "ЛИА", С., 1996
2. Ефимова Е.С., Хачатуров-Тавризян Е.А. Креативный маркетинг в государственном и муниципальном управлении. // Успехи в химии и химической промышленности. 2015. № 5. С. 44-46.
3. Котлер Ф. Маркетинг для государственных и общественных организаций / Ф. Котлер, Ли Н. - Пер. с англ. под ред. С.Г. Божук. - СПб: Питер, 2008.
4. Лакова, С., Маркетинг микс на библиотеките в България, Доклад, Библиотеките – национална идентичност и многообразие: доклади от XXVII национална конференция на ББИА. София, 8–9 юни 2017. – София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2017. ISBN 978-954-9837-31-5
5. Лакова, С., Маркетингова среда на библиотеките в България, Международна научно-практическа конференция на тема „Развитие на българската и европейската икономики: предизвикателства и възможности“, 2017. Секция „Стопански факултет“. – Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2017
6. Осташков А.В. Маркетинг: учебное пособие. Пенза: ПГУ, 2005. 294 с.
7. Стоенчева Ц., Маркетинг в публичния сектор, С.,